

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

KATILIM BANKACILIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
GÜRKAN UYSAL**

GAZİANTEP – 2019

**TC
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

KATILIM BANKACILIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
GÜRKAN UYSAL**

**TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. ÖMER ÖZKAN**

GAZİANTEP – 2019

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Özel Hukuk Anabilim Dalı **Özel Hukuk** Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Gürkan UYSAL** tarafından hazırlanan “**Katılım Bankacılığı**” başlıklı tez, **27 / 12 / 2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Ömer ÖZKAN

Tez Danışmanı

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cemal RUHİ

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Tayfun ERCAN

Gaziantep Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

**Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü**

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Katılım Bankacılığı” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 14/01/2020

Gürkan UYSAL

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türkiye’de ilk defa 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Özel Finans Kurumları” adı ile kurulan ve 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “Katılım Bankası” adını alarak bugünkü hukuki statüsüne kavuşan katılım bankaları incelenmiştir.

Katılım bankacılığı sistemi “faizsiz bankacılık” ve “kar-zarar ortaklığı” prensiplerine dayandığı iddiasıyla ortaya çıktığından dolayı “faiz”, “kar” ve “kar payı” kavramları öncelikli olarak ele alınmış, ardından Türk bankacılık sistemi özetlendikten sonra katılım bankalarının hem Türkiye uygulamaları hem de global uygulamaları karşılaştırılarak katılım bankalarının uygulamalarının “faizsiz bankacılık” ve “kar-zarar ortaklığı” prensiplerine uygun çalışıp çalışmadıkları değerlendirilmiştir.

Tez konumu belirlerken ve ilerleyen safhalarda bana yardımcı olan değerli tez danışmanım ve hocam Prof.Dr. Ömer ÖZKAN ile ilgi ve önerilerini göstermekten kaçınmayan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cemal RUHİ’ye ve Dr. Öğr. Üyesi Tayfun ERCAN’a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşım Dr. Öğr. Üyesi Gökmen GÜNDOĞDU’ya, değerli meslektaşım ve arkadaşım Av. Özgecan KUNT’a ve bana destek vermekten bir an olsun geri durmayan aileme şükranlarımı sunarım.

Aralık, 2019

Gürkan UYSAL

ÖZET

Katılım Bankaları, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplayarak kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlardır. Ülkemizde 1983 yılında alınan 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararına dayanarak “*Özel Finans Kurumları*” adı altında faaliyete başlamışlardır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “*katılım bankası*” adını almış ve tüm faaliyetleri bankacılık kanunu kapsamına alınmıştır.

Katılım bankalarının kuruluş esasları “*faizsiz bankacılık*” ve “*kar-zarar ortaklığı*” ilkelerine dayanmaktadır. Katılım bankacılığı işlemlerinin “faizsiz bankacılık” ve “kar-zarar ortaklığı” ilkelerine uygun olarak yürütülüp yürütülmediğinin tespiti için öncelikle “*faiz*”, “*kar*” ve “*kar payı*” kavramları ile Türk hukukunda geleneksel bankacılık faaliyetlerini icra eden mevduat bankalarının ve mevduat bankaları işlemlerinin incelenmesi gerekmektedir. Katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri de ayrıca ele alınmalıdır. Katılım bankacılığının kuruluş felsefesi İslam dininde yer alan faiz yasağına dayandığı için, bahsi geçen incelemelerin Türk ve İslam hukukunda mukayeseli olarak incelenmesi daha doğru olacaktır.

Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri “*özel cari hesap*”, “*katılım hesabı*” ve “*sendikasyon kredileridir*”. Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerine dair Türk hukukundaki uygulama ve kavramlar ile global uygulama ve kavramlar ayrı ayrı anlatılmalıdır.

Fon toplama çeşitliliği sağlamak amacıyla, anonim şirketlerin tahvil ihraç etmelerinden esinlenilerek “*sukuk*” adlı sermaye piyasası aracı ortaya konulmuştur. Sukuk, Türk hukukunda “*kira sertifikası olarak*” adlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Banka, Katılım bankası, Faiz, Kar, Kar payı, Faizsiz bankacılık, Kar-zarar ortaklığı, Özel cari hesap, Katılım hesabı, Sendikasyon kredisi, Sukuk, Kira sertifikası.

ABSTRACT

Participation Banks are banks which collect funds through private current or participation accounts and provide loans. They went into operation by the name of "*Private Financial Institutions*" based on the Council of Ministers decree dated 1983, no 83/7506. They have been named "participation banks" by the Banking Law no 5411 entered into force in 2005 and all their activities fell within the Banking Law.

Structure of participation banks is based on "*interest free banking*" and "*profit and loss sharing*" principles. To ascertain if participation banking's operations are compatible with "*passive banking*" and "*profit and loss sharing*" principles, first we must analyze the concepts "*interest*", "*profit*", "*share of profit*" and see the deposit banks fulfilling traditional banking activities in Turkish law, and their operations. Also the methods of depositing funds and disposition of funds by participation banks must be argued out. Participation banks' philosophy of establishment has its grounds on the Islamism's prohibition of interest, so, it will be appropriate to analyze such studies comparatively in Turkish and Islamic laws.

Participation banks' methods of depositing funds are "*private current account*", "*participation account*" and "*syndicated loan*". On methods of depositing funds of participation banks, we must illustrate separately Turkish law's practices and concepts and global practices and concepts.

Inspired by corporations issuing bonds, an instrument of capital markets named "*sukuk*" have been created for the diversity of fund deposition. Sukuk designate the "*leasing certificate*" in Turkish law.

Key words: Bank, Participation Bank, Interest, Profit, Share of profit, Interest free banking, Profit and loss sharing, Private current account, Participation account, Syndicated loan, Sukuk, Leasing certificate.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

FAİZ, KAR, KAR PAYI KAVRAMLARI VE ARALARINDAKİ FARKLAR.....	3
---	---

2.1.Faiz.....	3
2.1.1. İslam Hukukunda Faiz.....	3
2.1.1.1. İslam hukukunda faiz kavramı.....	3
2.1.1.2. İslam hukukunda faiz yasağının dayanağı.....	4
2.1.1.3. İslam hukukunda faiz türleri.....	5
2.1.1.3.1. Borç faizi (riba-ı nesie).....	5
2.1.1.3.2. Alışveriş faizi (riba-ı fadl).....	5
2.1.2. Türk Hukukunda Faiz.....	6
2.1.2.1. Faizin tarihsel gelişimi.....	6
2.1.2.2. Faiz kavramı, tanımı ve unsurları.....	7
2.1.2.2.1. Faiz kavramı.....	7
2.1.2.2.2. Faizin tanımı ve unsurları.....	8
2.1.3. Faizin Hukuki Niteliği.....	9
2.1.3.1. Faizin fer'i nitelikte olması.....	9
2.1.3.2. Faizin vadeye bağlı olarak işlemesi.....	10
2.1.3.3. Faiz oranının kanunun öngördüğü sınırlar içerisinde serbestçe belirlenebilmesi	10
2.1.4. Faiz Türleri.....	11
2.1.4.1. Akdi faiz.....	11

2.1.4.2. Kanuni faiz.....	12
2.1.4.3. Kapital (sermaye, anapara) faizi.....	12
2.1.4.4. Temerrüt faizi.....	13
2.1.4.5. Adi faiz.....	14
2.1.4.6. Ticari faiz.....	14
2.1.4.7. Basit faiz.....	15
2.1.4.8. Bileşik faiz.....	15
2.1.5. Faizin Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması.....	16
2.1.5.1. Faiz ve kar payı.....	16
2.1.5.2. Faiz ve vade farkı.....	16
2.1.5.3. Faiz ve cezai şart (ceza koşulu).....	17
2.1.5.4. Faiz ve munzam zarar.....	18
2.2. Kar	19
2.2.1. Kar Kavramı.....	19
2.2.2. Kar Çeşitleri.....	19
2.2.2.1. Ticari kar (dönem karı).....	19
2.2.2.2. Mali kar.....	20
2.2.2.3. Net dönem karı (safı kar).....	20
2.2.2.4. Dağıtılabılır kar.....	20
2.3. Kar Payı.....	21
2.3.1. Kar Payı Kavramı.....	21
2.3.1.1. Anonim şirketler bağlamında kar payı kavramı ile katılım bankacılığı terminolojisindeki kar payı kavramı arasındaki farklar.....	22
2.3.1.2. Anonim şirketler bağlamında kar payı kavramı ile katılım bankacılığı terminolojisindeki kar payı kavramı arasındaki ortak yönler.....	23
2.3.2. Kar Payının Hukuki Niteliği.....	24
2.3.2.1. Kar payının mali ve bireysel hak olma niteliği.....	24
2.3.2.2. Kar payının müktesep hak olma niteliği.....	25
2.3.2.3. Kar payının şarta bağlı alacak niteliği.....	27
2.3.2.4. Kar payının vazgeçilemez hak olma niteliği.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA BANKA KAVRAMI, BANKA TİRLERİ VE

BANKALARIN FAALİYET KONULARI.....30

3.1. Türk Hukukunda Banka Kavramı.....	30
3.2. Banka Türleri.....	31
3.2.1. Merkez Bankaları.....	31
3.2.2. Mevduat Bankaları.....	32
3.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları.....	32
3.2.4. Katılım Bankaları.....	33
3.3. Bankaların Faaliyet Konuları.....	33
3.3.1. Mevduat Kabulü.....	33
3.3.1.1. Mevduat kavramı.....	33
3.3.1.2. Mevduatın hukuki niteliği.....	34
3.3.2. Katılım Fonu Kabulü.....	35
3.3.3. Kredi Verme İşlemleri.....	35
3.3.3.1. Kredi kavramı.....	36
3.3.3.2. Kredinin unsurları.....	36
3.3.3.3. Kredinin hukuki niteliği.....	37
3.3.3.4. Kredi türleri.....	37

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ,

KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI VE TANIMI,

KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ.....38

4.1. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi.....	38
4.1.1. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi.....	38
4.1.2. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi.....	40
4.2. Katılım Bankası Kavramı ve Tanımı.....	41
4.2.1. Katılım Bankası Kavramı.....	41
4.2.2. Katılım Bankası Tanımı.....	42
4.3. Katılım Bankalarının Faaliyetleri.....	43
4.3.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Faaliyetleri.....	43
4.3.1.1. Katılım fonu.....	43
4.3.1.1.1. Katılım fonunun tanımı.....	44

4.3.1.1.2. Katılım fonunun hukuki niteliği.....	44
4.3.1.2. Özel Cari Hesap.....	45
4.3.1.3. Katılma Hesabı.....	45
4.3.1.3.1. Katılma hesabının tanımı.....	45
4.3.1.3.2. Katılma hesabının hukuki niteliği.....	45
4.3.1.3.3. Katılma hesaplarına uygulanacak kar ve zarara katılma oranları ve katılım fonları işlemlerine sağlanacak diğer menfaatler....	46
4.3.1.3.4. Mevduat ve faiz oranları ve katılma hesapları kar ve zarara katılma oranları ile özel cari hesaplar dahil bu işlemlerde sağlanacak diğer menfaatler hakkında Bakanlar Kurulu tarafından yapılan düzenleme.....	47
4.3.1.3.5. Katılma hesaplarında uygulanacak kar ve zarara katılma oranlarına dair Merkez Bankası'nca yapılan düzenleme.....	49
4.3.1.3.6. BankK 144'üncü maddenin değerlendirilmesi.....	49
4.3.1.4. Sendikasyon Kredileri.....	50
4.3.1.4.1. Sendikasyon kredisi tanımı.....	50
4.3.1.4.2. Sendikasyon kredilerinin özellikleri.....	51
4.3.2. Katılım Fonunun Sigortalanması.....	52
4.3.2.1. Mevduat ve katılım fonu sigortasının hukuki niteliği.....	53
4.3.2.1. Sigortanın kapsamı.....	54
4.3.3. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Faaliyetleri.....	55
4.3.3.1. Türk hukukunda katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetleri....	55
4.3.3.1.1. Kurumsal finansman desteği.....	56
4.3.3.1.2. Bireysel finansman desteği.....	57
4.3.3.1.3. Kar-zarar ortaklığı yatırımı.....	61
4.3.3.1.4. Finansal kiralama (leasing).....	61
4.3.3.1.5. Mal karşılığı vesaikin finansmanı.....	61
4.3.3.1.6. Ortak yatırımlar.....	62
4.3.3.2. İslam hukukunda şirket kavramı ve şirket türleri.....	62
4.3.3.3. İslam hukukunda katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetleri....	64
4.3.3.3.1. Mudaraba (kar-zarar ortaklığı).....	64
4.3.3.3.2. Muşaraka (joint venture, ortak girişim veya şirketü'l-inan).....	68
4.3.3.3.3. Murabaha (cost plus).....	71
4.3.3.3.4. İcara (leasing, finansal kiralama).....	73

4.3.3.3.5. Selem (deferred delivery).....	74
4.3.3.3.6. İstisna.....	75
4.3.3.3.7. Joala.....	76
4.3.3.3.8. Teverruk (ters murabaha).....	76
4.3.3.3.9. Komodite.....	78
4.3.3.3.10. Wakala.....	78
4.3.3.3.11. Sukuk (Kira sertifikaları)	78
4.4. Katılım Bankacılığına Yöneltilen Eleştiriler.....	85

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	90

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BankK	: Bankacılık Kanunu
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
C.	: Cilt
COBM	: the Cost of Being Muslim
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
E.	: Esas
Ed.	: Editör
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
IFSB	: Islamic Financial Services Board
İBK	: İctihadı Birleştirme Kurulu
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KZOB	: Kar/Zarar Ortaklığı Belgesi
LIBOR	: London Interbank Offered Rate
M.Ö.	: Milattan Önce
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SerPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
SPV	: Special Purpose Vehicle (Özel Amaçlı Şirket)
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: Ve diğerleri
VKŞ	: Varlık Kiralama şirketi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1970’lerde petrol fiyatlarının artması sonucu Arap devletlerinin bütçe fazlası vermesi ve bu bütçe fazlasının “faizsiz olarak” karlı bir yatırıma dönüştürülmesi düşüncesi, katılım bankalarının ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.

Faizsiz kazanç düşüncesi, İslam dininin faizi yasaklamasından kaynaklanmaktadır. Faiz yasağından dolayı, Müslüman toplumlar tarih boyunca hem karlı ama daha önemlisi kazanç garantili ama bir yandan da dine uygun yöntemler geliştirme gayreti içinde olmuştur. Bulunan uygun yöntemler zaman zaman hile-i şeriyeye (kanuna karşı hile) niteliğinde oldukları gerekçesiyle eleştiriye uğramıştır.

Katılım bankaları ve yaptıkları işlemler, katılım bankalarının kurulduğu günden beri tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar, katılım bankalarının “faizsiz bankacılık” yapan kurumlar olduğu ve işlemlerinin de “kar-zarar ortaklığı” şeklinde gerçekleştiği yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Bir görüş “faizsiz bankacılık” yaklaşımının doğru olduğunu kabul edip hatta bu kabulün de ötesinde katılım bankalarının bankacılık faaliyetlerinin çok üzerinde kazancın adil paylaşımını sağlama, sosyal dayanışmayı önemseme, birlikte kazanmayı esas alma, haksız kazancın karşısında olma vb. gibi fonksiyonları olduğunu ileri sürmektedir. Karşıt görüş ise bu yaklaşımın gerçekte örtüşmediğini ve katılım bankacılığı işlemlerinin muhteviyat olarak klasik bankacılık işlemlerinden (mevduat bankacılığı işlemlerinden) farklı olmadığını savunmaktadır.

Katılım bankacılığı işlemlerinin mevduat bankacılığı işlemlerinden farklı olmadığını savunan görüş, katılım bankacılığında sadece kavramların farklı kullanıldığını, örneğin “faiz” yerine “kar payı” denilerek inançlarından dolayı faize karşı mesafeli duran insanların manipüle edildiklerini öne sürmektedir.

Açıklanan gerekçelerle çalışmamız katılım bankacılığı işlemlerinin “faizsiz bankacılık”, katılım bankalarının müşterileriyle olan ilişkilerinin de “kar-zarar ortaklığı” olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği hususlarının araştırılmasına dairdir.

Katılım bankacılığı işlemlerinin hukuki niteliğini doğru olarak tespit edebilmek için öncelikle “faiz”, “kar” ve “kar payı” kavramlarının izah edilmesi, sonrasında katılım bankacılığı işlemlerinin tek tek ele alınarak her bir işlem için “faiz” ve “kar payı” kavramlarından hangisinin söz konusu olduğunun izah edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmamızın birinci bölümünde “faiz”, “kar” ve “kar payı” kavramları izah edilmiştir.

Katılım bankacılığı fikrinin çıkış noktası İslam dinindeki faiz yasağı olduğu için hem İslam hukukunda hem de Türk hukukunda faiz kavramı mukayeseli olarak ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Türk hukukunda banka ve bankacılık işlemleri anlatılarak katılım bankalarıyla geleneksel bankalar (mevduat bankaları) mukayese edilmiştir.

Üçüncü bölümde “katılım bankacılığının” dünyada ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi ile “katılım bankacılığı” kavramı ve katılım bankacılığının tanımı anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde katılım bankalarının faaliyetleri kapsamında, fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri anlatılmıştır. Katılım bankacılığının kendine has işlemleri İslam hukuku kaynaklı olduğu için, katılım bankacılığı işlemlerinin İslam Hukuku ve Türk hukuku hükümlerine göre mukayeseli olarak anlatılması gerektiği düşüncesiyle İslam ve Türk hukukunun katılım bankacılığı işlemleri konusundaki yaklaşımları ayrı ayrı ele alınmıştır. Katılım bankacılığı sisteminin tahvile alternatif olarak geliştirdiği ve son yıllarda özellikle de sermaye piyasalarında kullanımı artan “sukuk” ve sukukun Türk hukukundaki karşılığı olan “kira sertifikaları” ayrıca incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

FAİZ, KAR, KAR PAYI KAVRAMLARI VE ARALARINDAKİ FARKLAR

2.1. Faiz

2.1.1. İslam Hukukunda Faiz

2.1.1.1. İslam hukukunda faiz kavramı

İslam dininin ekonomik yaşantıya ilişkin en çok bilinen kuralı faiz ile ilgilidir. Faizin kapitalist finansal sistemin temel taşı olması, aksi yönden İslami finans için de geçerlidir. Şöyle ki kapitalist sistemden faizin çekilmesi sistemin çökmesi nedeni olarak görülürken, İslami finans sistemine faizin sokulması ise sistemin çökmesine yol açmaktadır¹.

Kavramsal olarak incelediğimizde, Türkçe'deki “faiz” kelimesinin, Arapça'daki “riba” kelimesinin karşılığı olduğunu öne sürenler olduğu gibi farklı kavramlar olduğunu öne sürenler de vardır².

Faiz, Arapça bir kelime olmasına rağmen Arapçadaki manası Türkçede anlaşılan manadan farklıdır. Kur'an'da ve hadislerde bizim faiz olarak adlandırdığımız kavramın yerine kullanılan kelime “riba”dır³. Yine, diğer İslami kaynaklarda da faiz kavramı “riba” kelimesiyle karşılık bulmaktadır⁴.

20. yüzyılın önde gelen tefsircilerinden Elmalılı Hamdi Yazır, riba kavramını “faiz diye söylenen ziyade-i mahsusanın ismidir” şeklinde tarif eder⁵. Genel olarak İslam'da yasaklanan “riba” anlamında “faiz” ile “riba”nın eş değer kullanılabileceği ifade edilmektedir⁶. Biz burada kavram kargaşasına yer vermemek adına, İslam Hukuku bağlamında “riba”dan bahsederken de “faiz” kelimesini kullanacağız.

¹ Yanpar, Atilla, İslami Finans: İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, İstanbul, 2015, s. 37.

² Karakuş, Abdil, İslam Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2006, s. 5.

³ Yaran, Rahmi, İslam Hukukunda Borçlunun ve Alacaklının Temerrüdü, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s. 181.

⁴ Ünal, Oğuz, Güncel Ticari İlişkilerde İne Satışı, Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane, 2015, s. 21.

⁵ Bozbaş, Fatih, “İslam Hukukunda Daru'l-Harbde Faiz Tartışmaları”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 26.

⁶ Bozbaş, s. 26.

Faiz yasaklanmasına rağmen, kavramsal mahiyeti ne Kur'an'da ne de hadislerde tarif edilmemiştir⁷. Faizin mahiyetine dair açıklamaların daha sonraki dönemlerde yapıldığı görülmektedir.

Faizin değişik tanımları olmakla birlikte, İslam Hukukundaki en genel tarifiyle faiz, “borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda ve belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır”⁸.

2.1.1.2. İslam hukukunda faiz yasağının dayanağı

İslam Hukukunda faiz yasağının temel dayanağı, Kur'an'da dört ayrı surede yer alan ayetlerdir. İslam'ın tarihsel yayılma süreci içerisinde faiz yasağının Rum Suresi 39'uncu ayet ile başladığını görmekteyiz⁹.

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz.”¹⁰

Faiz yasağının ikinci aşamasında, Nisa Suresi 160 ve 161'inci ayetlerde Musevilere atıf yapılarak faizin zararlı olduğuna dikkat çekildiği görülmektedir¹¹.

“Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkar edenlere de acı bir azap hazırladık.”¹²

Faiz yasağının üçüncü aşamasında, Al-i İmran suresi 130'uncu ayette İslam'ın ortaya çıktığı dönemde Araplar arasında çok yaygın olan “fahiş faiz” uygulamasının yasaklandığı görülmektedir¹³.

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.”¹⁴

⁷ Yaran, s. 181.

⁸ Çimen, Selim, İslam Hukukunda Faizin İletisi İle İlgili İhtilaflar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 11-12.

⁹ Deniz, Abdülbaki, İslam Hukukunda İlet Kavramı ve Faizin İletisi, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2006, s. 24.

¹⁰ Diyanet Vakfı Meali, <http://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=30&ayet=39>, (Erişim Tarihi : 22.11.2019)

¹¹ Deniz, s. 25.

¹² Diyanet İşleri Meali (Yeni), <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=4&ayet=160>, (Erişim Tarihi : 22.11.2019)

¹³ Deniz, s. 26.

¹⁴ Diyanet Vakfı Meali, <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=3&ayet=130>, (Erişim Tarihi : 22.11.2019)

Dördüncü ve son aşamada ise Bakara Suresi 278. Ayetle birlikte faizin kesin olarak yasaklandığı görülmektedir¹⁵.

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terk edin”.¹⁶

2.1.1.3. İslam hukukunda faiz türleri

İslam Hukukuna göre faiz, mübadeleli sözleşmelerde taraflardan biri lehine kararlaştırılan karşılıksız fazlalıktır. Bu fazlalık iki ayrı işlemten doğabilir. Bu işlemlerden ilki borç (kredi), ikincisi ise alışveriştir. Dolayısıyla İslam hukukuna göre faiz türlerini borç faizi (Riba-ı Nesie) ve alışveriş faizi (Riba-ı Fadl) olarak ikiye ayırabiliriz¹⁷.

2.1.1.3.1. Borç faizi (riba-ı nesie)

Aynı cinsten iki şeyin birinin diğeri karşılığında veresiye olarak satılmasıdır. Örneğin 1.000 TL'nin vadesi geldiğinde 1.100 TL ödenmesi koşuluyla borç verilmesi (avans işlemi), faktöring işlemlerinde olduğu gibi 1.000 TL vadeli alacağın 100 TL kesinti yapılarak 900 TL ödenmesi (iskonto işlemi), 10 kilo buğdayın vadesi geldiğinde 20 kilo buğday olarak iade edilmesinin kararlaştırılması gibi işlemler bu kabildendir. Bu faiz çeşidi İslamiyet'in ortaya çıktığı dönemlerde ve öncesinde Araplar arasında çok yaygın olduğundan, bu faize Riba'l-Cahiliye de denir¹⁸.

2.1.1.3.2. Alışveriş faizi (riba-ı fadl)

Ölçülebilir veya tartılabilir şeylerin kendi cinsiyle peşin olarak aralarında bir fazlalık farkı olacak şekilde mübadele edilmesidir¹⁹. Alışveriş faizinin borç faizinden farkı vadedir. Borç faizinde aynı neviden şeylerin vade farkıyla mübadelesi söz konusuysa, alışveriş faizinde aynı neviden şeylerin peşin olarak mübadelesi söz konusudur.

¹⁵ Deniz, s. 27.

¹⁶ Diyanet Vakfı Meali, <http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=2&ayet=278>, (Erişim Tarihi : 22.11.2019)

¹⁷ Bayındır, Abdülaziz, “İslam’da Faiz Mefhumi Ve Unsurları”, Para, Faiz ve İslam, İSAV, İstanbul, 1987, s. 120.

¹⁸ Akın, s. 56-57.

¹⁹ Akın, s. 56.

2.1.2. Türk Hukukunda Faiz

2.1.2.1. Faizin tarihsel gelişimi

Faiz eski çağlardan beri uygulanan bir kavramdır. Henüz paranın icat edilmediği dönemlerde bile mal mübadelelerinde ödünç vermenin veya yoksun kalmanın karşılığı olarak daha fazla malın iade edildiği bilinmektedir²⁰.

Roma'da da *pecunia non olet* (para kötü kokmaz) düşüncesinin bir parçası olarak faizli ödünç ekonomi hayatının en önemli hukuki işlemlerinden birini oluşturmuştur. Ancak Roma'da faizle ödünç verilecekse, *stipulatio* ile ayrı bir anlaşma yapılması gerekiyordu çünkü Roma hukukunda *mutuum* (ödünç, karz akti) tek başına faiz borcu doğurmazdı²¹.

Faizli ödünç Roma'da tavsiye edilen bir işlem değildir. Tüccarlar faizli ödünç almaktan ziyade, sermaye bulmalarına imkan veren ortaklıklar kuruyorlardı. Roma'da faizli ödünç daha çok fakir kişilere, köylülere, şehir *plebs*'ine verilirdi²².

Zaman içerisinde faizli ödünçlerin yaygınlaşması ve bunun sonucu olarak faizin istismar aracı olarak kullanılmaya başlanması nedeniyle faizi sınırlama eğilimine gidildiği görülmektedir²³.

XII Levha Kanunları zamanında %100 olan faizin, Cumhuriyet döneminde yıllık %12, Iustinianus zamanında ise %6'ya düşürüldüğü bilinmektedir²⁴.

İslam hukukunda faizin kesin olarak yasak olduğuna yukarıda değinilmişti.

Osmanlı Devleti, İslam hukukunu esas alan bir devlet olduğu için faizi yasaklamıştır. Ancak zaman içerisinde özellikle de para vakıflarının artması üzerine faiz işlemlerinin uygulanmaya başladığı görülmektedir. Hayır amaçlı kurulan para vakıflarının muhtaç kişilere faiz karşılığı borç para verdiği ve bu faiz gelirini de bir takım toplumsal işlerin yapılmasında kullandıkları bilinmektedir. Yine, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin %12'lik bir faiz ile borç verme muamelesinde bulunmanın caiz olduğuna dair fetva verdiği bilinmektedir²⁵.

Osmanlı Devleti'nde faizli işlemleri düzenleme amacıyla gerçekleştirilen modern anlamdaki ilk düzenleme 1887 yılında çıkartılan Murabaha Nizamnamesi'dir. Sekiz maddelik bu nizamnameye göre adi ve ticari işlerde faiz yıllık %9'dur ve bunu aşan kısmı geçersizdir.

²⁰ Koyuncu, Alper Çağlar, Ticari İşlerde Faiz, Ankara, 2017, s. 26.

²¹ Tahiroğlu, Bülent, Roma Borçlar Hukuku, İstanbul, 2016, s. 158.

²² Tahiroğlu, s. 159.

²³ Somer, Pervin, 100 Soru-100 Cevap Roma Borçlar Hukuku, İstanbul, 2016, s. 53.

²⁴ Erdoğan, Belgin, Roma Borçlar Hukuku Dersleri, İstanbul, 2018, s. 66.

²⁵ Koyuncu, s. 32-33.

Cumhuriyet döneminde de faiz uygulamaları uzun yıllar Murabaha Nizamnamesi'ne göre gerçekleştirilmiştir²⁶.

Hukuk sisteminin modernleştirilmesi kapsamında 1926 yılında yürürlüğe Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu ile anapara ve temerrüt faizine ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Nihayet Ord.Prof.Dr. Ernst Hirsch öncülüğünde hazırlanan ve 1957 yılında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu ticari işlere ilişkin faiz uygulamaları ayrıca düzenlenmiş ve bu kanunun faize ilişkin hükümleri Türk hukukunda uzun yıllar belirleyici olmuştur²⁷.

4.12.1984 tarihinde 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Murabaha Nizamnamesi yürürlükten kaldırılmıştır.

13.01.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda ticari faizle ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre 6102 sayılı Kanunun 8'inci maddesinde ticari işlerde faiz oranının serbestçe belirleneceği ve cari hesaplar ile her iki taraf bakımından da ticari iş sayılan ödünç sözleşmelerinde faizin anaparaya eklenerek tekrar faiz yürütülebileceği (bileşik faiz) hüküm altına alınmış; 9'uncu maddesinde “kanuni faiz”, “anapara faizi” ve “temerrüt faizi” ayırımına gidilmiş; 10'uncu maddesinde de faizin vadenin bitiminden veya belirlenmiş bir vade yoksa ihtarnamenin tebliğinden itibaren işlemeye başlayacağı hususları hüküm altına alınmıştır.

2.1.2.2. Faiz kavramı, tanımı ve unsurları

2.1.2.2.1. Faiz kavramı

Faiz, Arapça kökenli bir kelime olup, Türk Dil Kurumu (TDK) faizi “işletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık alınan kar, getiri, ürem, nema” ve “Kapitalist ekonomide, artık değerın değışikliğı uğramış biçimi olarak paranın fiyatı, kiralanan paranın kira bedeli”²⁸ olarak iki ayrı şekilde tanımlamaktadır.

Faiz kelimesi, Arapçada “*riba*”, İbranice’de “*ribit*”, İngilizce’de “*interest*”, Almanca’da “*interesse*”, Fransızca’da ise “*intérêt*” kelimeleriyle karşılık bulmaktadır.

Faiz, hem ekonomik hem de hukuki boyutu olan çok yönlü bir kavramdır. Faizle ilgili uygulamalar maliye politikaları için de araç olarak kullanılmaktadır²⁹.

²⁶ Koyuncu, s. 33-34.

²⁷ Koyuncu, s. 34.

²⁸ Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c7b05345ee685.25800313, (Erişim Tarihi : 03.12.2019)

²⁹ Gözütok, Zeki, Faiz Hukuku, Ankara, 2015, s. 1.

2.1.2.2.2. Faizin tanımı ve unsurları

Türk hukukunda pek çok kanunda faize ilişkin düzenleme olmasına karşın faize ilişkin herhangi bir tanım yer almamaktadır. Doktrinde ise faize ilişkin pek çok tanıma rastlamak mümkündür.

“Faiz (*usuare*), misli malların, esas itibariyle mahrum kalınan paranın, sermayenin getirisidir.”³⁰

“*Usuare vicem fructum obtinet* (faizler semerelerin yerini tutar) anlayışının bir sonucu olarak, faiz ödünç vererek sermayesini elden çıkaran kimseye ödenen bedeldir”³¹.

“Nakdi sermayenin getirisi olan faiz, bir kimsenin parasını kullanmaktan vazgeçerek, başkasının kullanımına bırakması sonucu elde ettiği irattır”³².

“Faiz, belirli bir meblağın, bu meblağın alacaklısına sağladığı ‘*medeni semere*’ dir”³³.

“Konusu bir miktar paranın ödenmesinden ibaret olan borçlarda, alacaklının bu paradan mahrum kaldığı süreye ve belirli bir orana bağlı olarak gerçekleşen bir karşılıktır.”³⁴

“Konusu belli bir miktar paranın ödenmesinden ibaret olan borçlarda borcun doğduğu veya muaccel olduğu tarihten itibaren, ödemenin yapıldığı tarihe kadar geçen süreden borçlunun faydalanması dolayısıyla alacaklıya, kanun veya akit gereğince ve bir oran dahilinde ödemesi gerekli olan para miktarıdır.”³⁵

Doktrindeki bu farklı tanımların yanında Yargıtay’ın da faiz tanımı yaparken birbirinden farklı tanımlamalar yaptığını görüyoruz.

“Faiz bir sermayenin belli zamanlarda getirdiği nemadan ve muntazam gelirden ibarettir.”³⁶;

“Para borçlarında faiz alacaklının cebinde zamanında bulunmayan paradan mahrumiyeti karşılayan bir ivaz olarak ifade edilebilir”³⁷.

Anayasa Mahkemesi de bir kararında faizi “sermaye sahibi lehine oluşan bir semere veya ivaz” olarak tanımlamaktadır.

³⁰ Erdoğan, s. 66

³¹ Tahiroğlu, s. 159

³² Sonsuzoğlu, Elif, Türk Vergi Hukukunda Fer’i Borç ve Alacak Olarak Faiz ve Zam, İstanbul, 2013, s. 5.

³³ Yasaman, Hamdi, “Ticari İşlerde Akdi Faiz ve Temerrüt Faizi”, Banka Hukuku İle İlgili Makaleler Mütalaalar Bilirkişi Raporları, İstanbul, 2013, c. II, s. 3.

³⁴ Aydoğdu, Murat / Ayan, Serkan, Türk Borçlar ve Türk Ticaret Hukukunda Yer Alan Faiz İle İlgili Düzenlemelerin Değerlendirilmesi, Ankara, 2014, s. 1-2.

³⁵ Tekinay, Selahattin Sulhi / Akman, Sermet / Burcuoğlu, Haluk / Altop, Atilla, Tekinay Borçlar Hukuku, C.2, İstanbul, 1985, s. 1046.

³⁶ Yargıtay İBK, 1965/9 E, 1965/13 K., 20.06.1965.

³⁷ Yargıtay İBK, 1988/4 E., 1989/ K., 20.10.1989.

“Faiz, kişi veya kurumların kullanımına terk ve tahsis edilen nakdi sermayeye karşılık sermaye sahibi lehine oluşan medeni bir semere veya ivazdır. Ayrıca alacaklının karşılama işlevi olan, edimini taahhüdüne uygun biçimde süresinde; muaccel borcunu vadesinde ödemeyen borçlunun, bu süreden yararlanmış olması sonucu alacaklı lehine doğan nakdi bir ödentidir.”³⁸

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak faizin üç unsuru olduğunu söyleyebiliriz;

- a) Miktarı belirli bir para alacağı bulunması (asıl alacak unsuru)
- b) Paradan belli bir süre mahrum kalınması (ödemede gecikme unsuru)
- c) Belli bir oranın uygulanması unsuru³⁹.

2.1.3. Faizin Hukuki Niteliği

2.1.3.1. Faizin fer’i nitelikte olması

Roma’da *mutuum*’la birlikte faiz talep edebilmek için tarafların faizi *stipulatio* ile ayrıca kararlaştırmaları gerektiği yukarıda ifade edilmişti. Bu gereklilik faizin fer’i nitelikte ve asıl alacağa bağlı bir yan edim olmasından kaynaklanmaktadır.

Faiz borcunun doğabilmesi ve var olabilmesi için öncelikle asıl borcun doğması ve var olması gerekmektedir. Asıl alacak olmadan faiz işlemez. Ancak bu kuralın bir istisnası olarak, alacaklı ve borçlu asıl borcun ibra edilmesini fakat faiz borcunun ödenmesini kararlaştırabilirler⁴⁰.

Faiz fer’i nitelikte olmasına rağmen faiz alacağı asıl alacağın bir parçası değildir, asıl alacağa mahsup edilemez⁴¹.

Taraflarca aksi kararlaştırılmadığı sürece, asıl alacağın temlik edilmesi faiz alacağının da temliki sonucunu doğurur. Faiz alacağı, asıl alacakla birlikte zamanaşımına uğrar⁴², ancak TBK m. 147’deki anapara faizleri hakkındaki davaların 5 yıllık zamanaşımına tabi olması düzenlemesinde olduğu gibi faizin anaparadan önce zamanaşımına uğradığı durumlar da söz konusu olabilir⁴³.

³⁸ AYM, 1997/34 E., 1998/79 K., 15.12.1998.

³⁹ Aydoğdu / Ayan, s. 2.

⁴⁰ Arslan, Çetin / Kırmızı, Mustafa, Türk Hukukunda Faiz ve Munzam Zarar, Ankara, 2010, s. 37-38.

⁴¹ Helvacı, Mehmet / Kaya, Arslan { Ülgen, Hüseyin / Kendigelen, Abuzer / Nomer Ertan, Füsün}, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul, 2015, s. 73.

⁴² Helvacı v.d., s. 74.

⁴³ Aydoğdu / Ayan, s. 4.

2.1.3.2. Faizin vadeye bağılı olarak işlenmesi

Faiz alacağının doğumu ve muacceliyeti aynı anda gerçekleşmez⁴⁴. Faiz alacağının doğması ve talep edilebilmesi için öncelikle bir sürenin geçmesi ve faizin işlenmesi gerekmektedir⁴⁵.

Faizin oluşması ve talep edilebilmesi için geçmesi gereken süre taraflarca serbestçe belirlenebilir, taraflar bir süre belirlememişlerse faiz ödemesi senelik olarak yapılır⁴⁶.

2.1.3.3. Faiz oranının kanunun öngördüğü sınırlar içerisinde serbestçe belirlenebilmesi

Türk hukukunda sözleşme serbestisi ilkesi hakimdir. Bu ilke, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun (TBK) 26. maddesi ile norm hüviyetini haiz olmuştur. Buna göre bir sözleşmenin tarafları o sözleşmenin içeriğini kanunun öngördüğü sınırlar içerisinde serbestçe belirleyebilirler.

3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunda ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun (TTK) 8. maddesinde tarafların faiz oranını serbestçe belirleyebilecekleri öngörülmüştür. Faiz oranının sözleşmeyle belirlenmemesi halinde faiz oranı ilgili mevzuat hükümlerine göre belirlenir⁴⁷.

6098 sayılı TBK'nın 88 ve 120. maddelerinde ise sözleşme serbestisine atıf yapılmakla birlikte, faiz oranının belirlenmesinde bir sınırlama getirildiği görülmektedir. Faiz sözleşme ile belirleme serbestisinin genel hükümler çerçevesinde sınırlandırılabilmesi gerek doktrinde gerekse Yargıtay uygulamalarında da kabul edilmektedir⁴⁸.

Akdi anapara faizine ilişkin olarak, TBK 88/2'ye göre sözleşme ile kararlaştırılacak yıllık faiz oranı, faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre belirlenen yıllık faiz oranının %50 fazlasını aşamaz.

Temerrüt faizine ilişkin olarak da, TBK 120/2'ye göre sözleşme ile kararlaştırılacak yıllık faiz oranı, faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre belirlenen yıllık faiz oranının %100 fazlasını aşamaz.

⁴⁴ Arslan / Kırmızı, s. 41.

⁴⁵ Aydoğdu / Ayan, s. 4.

⁴⁶ Arslan / Kırmızı, s. 41.

⁴⁷ Helvacı v.d., s. 90.

⁴⁸ Arslan / Kırmızı, s. 114.

Murabaha Nizamnamesi'nin yürürlükte olduğu 19.12.1984 tarihine kadar ticari olmayan işlerde yıllık faiz oranı en fazla %9 olabiliyordu ve bu oran sözleşmeyle aşılsa bile faiz yine %9 üzerinden ödeniyordu⁴⁹.

5411 sayılı Bankacılık Kanununun (BankK) 144. maddesinde; *Cumhurbaşkanı, bankaların ödünç para verme işlemleri ve mevduat kabulünde uygulanacak azamî faiz oranlarını, katılma hesaplarında kar ve zarara katılma oranlarını, özel cari hesaplar dahil bu maddede belirtilen işlemlerde sağlanacak diğer menfaatlerin nitelikleri ile azamî miktar ya da oranlarını tespit etmeye, bunları kısmen veya tamamen serbest bırakmaya yetkilidir. Cumhurbaşkanı, bu yetkilerini Merkez Bankasına devredebilir.*” denilerek bankalar tarafından verilecek kredilerde hem akdi faizin hem de temerrüt faizinin sınırlandırılacağı açıkça ifade edilmiştir.

BankK özel kanun olduğundan, bankalar tarafından verilen kredilerde öncelikle 5411 sayılı kanunun 144'üncü maddesi uygulanacak, faiz oranları hakkında ne TTK ne de TBK hükümlerinin uygulanması söz konusu olmayacaktır⁵⁰.

2.1.4. Faiz Türleri

Faiz türleri açısından doktrinde farklı tasnifler yapılmaktadır. Bu tasnifler çerçevesinde faizi;

- 1) Taraflarca sözleşmede kararlaştırılmış olup olmamasına göre; akdi faiz / kanuni faiz,
- 2) Vadeye kadar ya da vadeden itibaren işletilmesine göre; kapital (sermaye, anapara) faizi / temerrüt faizi,
- 3) Asıl alacağın temelinde bulunan ilişkinin niteliğine ve uygulanacak faiz oranına göre; adi faiz / ticari faiz,
- 4) Faizin anaparaya eklenerek yeniden faiz işletilip işletilmediğine göre; basit faiz / bileşik faiz olarak türlere ayırabiliriz⁵¹.

2.1.4.1. Akdi faiz

Akdi faiz, adından da anlaşılacağı üzere sözleşmeden doğan faizdir. Bu faiz türünde taraflar faizin ödenmesini iradi olarak kararlaştırmışlardır⁵². Taraflar faiz ödenmesi hususunda

⁴⁹ Sonsuzoğlu, s. 31.

⁵⁰ Reisoğlu, Seza, Bankacılık Kanunu Şerhi, Ankara, 2015, c.1, s. 145.

⁵¹ Yasaman, s. 3-4.

⁵² Arslan / Kırmızı, s. 90.

anlaşmanın yanında, kanunun ön gördüğü sınırlar içerisinde borcun vadesini, faiz oranını ve ödeme koşullarını da serbestçe kararlaştırırlar⁵³. Taraflarca kararlaştırılmaması durumunda faiz oranı 3095 sayılı Kanun hükümlerine göre belirlenir.

2.1.4.2. Kanuni faiz

Tarafların sözleşme ile faiz ödenmesi kararlaştırdığı ancak faiz oranının gösterilmediği veya faiz ödenmesi gerektiğinin kanun ile hüküm altına alındığı hallerde faiz oranının yine kanun ile tespit edildiği faizdir⁵⁴. Başka bir ifadeyle kaynağı kanun hükümleri olan faizdir⁵⁵. Kanuni faiz oranı sözleşme ile belirlenmemiş olan anapara faizini ifade etmek için kullanılmaktadır⁵⁶.

Tanım bu şekilde olmakla birlikte, kanuni faiz esasında oranı kanun tarafından belirlenmiş kapital (anapara) faizi ile temerrüt faizini ifade eder ancak 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanununun 1'inci maddesinde kanuni faizin oranının ne şekilde belirleneceğinin hüküm altına alınmasının yanında kanuni faize dair herhangi bir tanımlama yapılmadığı görülmektedir.

2.1.4.3. Kapital (sermaye, anapara) faizi

“Kapital faizi, bir miktar paranın faiz geliri elde etmek amacıyla ödünç verilmesi veya herhangi bir şekilde paranın bir süre borçluda kalması sebebiyle faiz ödenmesinin kararlaştırıldığı hallerde söz konusu faizdir”⁵⁷. Başka bir görüşe göre ise “kapital faizi henüz temerrüde düşmeden önce ödenmesi gereken faizdir”⁵⁸.

Kapital faizinin oluşumu için alacaklının kapitalinin (nakdi sermayesinin) kullanımını bir süre için borçluya bırakmış olması gerekmektedir⁵⁹. O nedenle para dışı misli malların, karşılığında belli bir fazlalıkla iade edilmesi koşuluyla yapılan mübadeleler kapital faizi kapsamında değerlendirilemez.

⁵³ **Bahtiyar**, Mehmet, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul, 2018, s. 77.

⁵⁴ **Gözütok**, s. 10.

⁵⁵ **Koyuncu**, s. 68.

⁵⁶ **Bahtiyar**, Ticari İşletme Hukuku, s. 77.

⁵⁷ **Karımış**, Enver, Uygulamalı Faiz ve Alacak Hesapları Hukuku, Ankara, 2017, s. 179.

⁵⁸ **Aydoğdu / Ayan**, s. 5.

⁵⁹ **Arslan / Kırmızı**, s. 81.

2.1.4.4. Temerrüt faizi

Temerrüt faizi, borçlunun para borcunu zamanında ödememesi ve temerrüde düşmesi üzerine kanun gereği kendiliğinden işlemeye başlayan ve temerrüdün devamı müddetince varlığını sürdüren bir karşılıktır⁶⁰.

Temerrüt süresince alacaklı alacağından yoksun kalmakta ve bu da onun menfaatini zedelemektedir, bu nedenle temerrüt faizi borçlu tarafından yerine getirilmesi gereken bir çeşit tazminattır⁶¹.

Temerrüt faizi alacaklının talep etmesi halinde hüküm altına alınır, alacaklının temerrüt faizine hükmedilmesi talebi olmadan mahkeme kendiliğinden temerrüt faizinin uygulanmasına karar veremez⁶².

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararında temerrüt faizi konusunda taleple bağlılık ilkesi çerçevesinde hareket edilmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. *“..Temerrüt faizi, borçlunun para borcunu zamanında ödememesi ve temerrüde düşmesi üzerine, yasa gereği olarak kendiliğinden temerrüdü takip eden günden itibaren başlayan ve temerrüt devam ettikçe varlığını sürdüren, hüküm altına alınabilmesi için alacaklının açık bir talebinin varlığı zorunlu olan bir karşılıktır...”*⁶³

Temerrüt faizi kanundan doğmaktadır⁶⁴. Taraflar sözleşmede kararlaştırmamış olsalar bile, alacağı muaccel hale gelen alacaklı temerrüt faizi talep edebilir. Bunun yanında taraflar temerrüt faizi oranını sözleşme ile de kararlaştırabilirler⁶⁵.

Temerrüt faizi talep edebilmek için borcun sözleşmeden kaynaklanması gerekmez. Haksız fiilden veya sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlarda da temerrüt faizi talep edilebilir⁶⁶.

Temerrüt faizi, borçlunun temerrüde düşmesi için ihtarla gerek varsa ihtarın borçluya tebliğinden, ihtarla gerek yoksa borcun vadesinin sona erdiği tarihten itibaren işlemeye başlar⁶⁷.

Öğretide ve uygulamada “tazminat faizi” denilen, kanunlarda düzenlemesine rastlanmayan bir faiz türünden bahsedilmektedir⁶⁸. Tazminat faizi, haksız fiil sonucu meydana gelen zararlardan doğan tazminat borcuna zarar tarihinden itibaren işleyen faizi ifade eder⁶⁹.

⁶⁰ Karmış, s. 168.

⁶¹ Çetin, Sümeyra, Borçlu Temerrüdünün Sonuçları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 100.

⁶² Sonsuzoğlu, s. 19.

⁶³ Yargıtay HGK, 2004/12-318 E., 2004/310 K., 26.05.2004.

⁶⁴ Arslan / Kırmızı, s. 88.

⁶⁵ Gözütok, s. 9.

⁶⁶ Arslan / Kırmızı, s. 88

⁶⁷ Helvacı v.d., s. 75.

Tazminat faizinin hukuki niteliği öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre tazminat faizi temerrüt faizinin haksız fiillerdeki uygulamasını ifade eder; diğer görüşe göre ise tazminat faizi kapital faizinin hükümlerine tabi olmalıdır çünkü temerrüt faizinden bahsedebilmek için borçlu temerrüdünün şartları olan ihtar veya vadenin sona ermesi şartlarından birinin gerçekleşmesi gerekmektedir, halbuki haksız fiil işlendiğinde doğan tazminat borcunda borcun miktarı henüz belli değildir⁷⁰.

2.1.4.5. Adi faiz

Adi faiz, ticari iş olarak nitelendirilemeyecek tüm işlem ve fiillerden doğan para borçlarına uygulanacak faizdir⁷¹. Başka bir ifadeyle ticari olmayan işlere uygulanan faizdir⁷².

3095 sayılı kanun yürürlüğe girmeden önce TTK ve TBK’da faiz oranlarına ilişkin farklı hükümlere yer verilmişti ancak 3095 sayılı kanunun 1’inci maddesi, 1.1.2000’de yürürlüğe giren 4489 sayılı kanunun 1’inci maddesiyle değiştirildiğinden, yeni düzenlemeye göre faiz oranı taraflarca kararlaştırılmamışsa TTK ve TBK’na göre faiz ödenmesi gerekli durumlarda aynı oranda faiz ödeneceğini belirtmiş olduğundan adi faiz ve ticari faiz ayrımının bir önemi kalmamıştır⁷³.

2.1.4.6. Ticari faiz

Ticari işlerde uygulanan faizdir. TBK 387/2 uyarınca ticari tüketim ödücü sözleşmelerinde sözleşmenin taraflarınca kararlaştırılmamış olsa bile faiz istenebilir. Hangi işlerin ticari iş sayılacağı TTK’da düzenlenmiştir. TTK’nın 3’üncü ve 19’uncu maddeleri uyarınca TTK’da düzenlenen işler, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlemler ve gerçek kişi tacirin işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirmediği veya durumun işin ticari sayılmasına elverişli olmadığı durumlar hariç olmak üzere tacirin borçları ticari işler.

Ticari işlerde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın (TCMB) kısa vadeli avans işlemleri için uyguladığı faiz oranı üzerinden talepte bulunulabilir ve ticari faizin avans faizi olarak talep edilmesi gerekir⁷⁴.

⁶⁸ **Bahtiyar**, Ticari İşletme Hukuku, s. 76.

⁶⁹ **Helvacı v.d.**, s. 76.

⁷⁰ **Bahtiyar**, Ticari İşletme Hukuku, s. 76.

⁷¹ **Koyuncu**, s. 84.

⁷² **Arslan / Kırmızı**, s. 88.

⁷³ **Gözütok**, s. 11.

⁷⁴ **Yasaman**, s. 5-6.

2.1.4.7. Basit faiz

Basit faiz, “belirli bir vadede belirli bir oran dahilinde anapara miktarı esas alınarak hesaplanan faizdir”⁷⁵.

3095 sayılı Kanunun 3. maddesi, TTK hükümleri saklı olmak üzere kanuni faiz ve temerrüt faizinde mürekkep faiz yürütülemeyeceği, yani faize faiz yürütülemeyeceği amir hükmünü ihtiva eder. Bu madde faizin sadece anaparaya uygulanabileceğini hüküm altına aldığı için faiz uygulamalarında (istisnai durumlar ayrı olmak üzere) basit faiz yürütülmesi asıl olacaktır.

2.1.4.8. Bileşik faiz

Bileşik faiz, “belirli bir vade sonunda işlemiş olan faizin anaparaya eklenerek toplam tutar üzerinden yeniden faiz işletilmesidir”⁷⁶. “Faize faiz yürütülmesinin mümkün olduğu faiz türüdür”⁷⁷.

3095 sayılı Kanunda “mürekkep faiz” olarak adlandırılmaktadır. “Katlamalı faiz”, “birikimli faiz” gibi kavramlarla da ifade edilmektedir⁷⁸.

3095 sayılı Kanunun 3. maddesine göre bileşik faiz yani faizi anaparaya ekleyerek tekrar faiz işletilmesi yasaktır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında TTK hükümlerinin saklı olduğu ifade edilerek kuralın istisnası olduğu vurgulanmıştır.

Bileşik faizin hangi hallerde uygulanabileceği TTK 8/2’de düzenlenmiştir. Buna göre cari hesap sözleşmelerinde ve her iki taraf bakımından da ticari iş sayılan ödünç sözleşmelerinde bileşik faiz uygulanabilir.

Yine faiz borcunun ödenmesinde temerrüde düşülmesi halinde, alacaklının icra takibi başlatması veya mahkemeye müracaat etmesi halinde, takibin başladığı veya davanın açıldığı günden itibaren faize faiz işletilebilir. Bu durumda da bileşik faiz yasağı söz konusu olmaz⁷⁹.

⁷⁵ Arslan / Kırmızı, s. 92.

⁷⁶ Sonsuzoğlu, s. 29.

⁷⁷ Gözütok, s. 5.

⁷⁸ Arslan / Kırmızı, s. 92.

⁷⁹ Yasaman, s. 6.

2.1.5. Faizin Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması

2.1.5.1. Faiz ve kar payı

Kar payını “ortağın ortaklığa getirdiği veya getirmeyi taahhüt ettiği sermayenin medeni semeresi”⁸⁰ olarak tanımlayabiliriz.

Kar payı ile faiz birbirinden farklı kavramlardır. Faiz bir miktar paranın kullandırılmasından elde edilen geliri ifade ederken, kar payı bir para alacağının geliri olmayıp ortaklık haklarından biridir⁸¹.

Kar payının ödenebilmesi için bilançonun dönem sonunda karla kapatılmış olması gerekmektedir. Faiz ise borçlunun kar-zarar durumu ne olursa olsun ödenmesi gereken bir borç kalemidir⁸².

Kanaatimizce faiz ile kar payı arasındaki en büyük fark şudur. Faizde, taraflar vadeyi ve faiz oranını sözleşme serbestîsi içerisinde kararlaştırırlar. Borcun vadesi geldiği zaman borçlunun alacaklıya anaparanın üzerinde bir ödeme yapacağı ve yapacağı ödemenin miktarı bellidir.

Kar payında ise bir belirsizlik vardır. Öncelikle, ortaklığın veya teşebbüsün kar elde edip etmeyeceği hususu belirsizdir. Ortaklık veya teşebbüs zarar da edebilir ve bu defa pay sahipleri bu zarara katlanmak durumundadırlar. İkincil olarak şayet kar elde edilecekse elde edilecek kar miktarı belirsizdir. Belirli olan tek şey, pay sahiplerinin elde edilen ve miktarı ancak elde edildikten sonra tespit edilebilen bu kardan hangi oranda pay elde edecekleridir.

2.1.5.2. Faiz ve vade farkı

Vade farkı, mevzuatımızda özel olarak düzenlenmemiştir. Vade farkının hukuki mahiyeti yönünden gerek doktrinde gerekse Yargıtay uygulamalarında farklı görüşler mevcuttur⁸³.

Vade farkı, “ekonomik değerin vadeli alınması sonucu, satıcılara vade sonunda malın bedeline ek olarak ödenen tutardır”, başka bir ifadeyle “ekonomik değerin elde edildiği zamanki fiyatı ile ödeme günündeki fiyatı arasındaki farktır”⁸⁴.

⁸⁰ **Domaniç**, Hayri, Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi, İstanbul, 1988, C. 2, s. 1520.

⁸¹ **Arslan / Kırmızı**, s. 43.

⁸² **Canözü**, Salih, Anonim Şirketlerde Kar Payının Tespiti ve Dağıtılması, Ankara, 2016, s. 44.

⁸³ **Koyuncu**, s. 38.

⁸⁴ **Canbazoglu**, Ceren, Borçlanma Maliyetlerinin Muhasebe Standartları ve KOBİ’ler İçin UFRS-TFRS, Vergi Mevzuatı Kapsamında Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 76.

Kanaatimizce faiz ile vade farkı farklı kavramlardır. Çünkü vade farkında para dışı bir malın satılması ve satılan bu malın bedelinin taraflarca kararlaştırılan ileri bir tarihte ödenmesi veya taksitle ödenmesi söz konusudur. Burada satıcı alacağının yani satış bedelinin tamamını daha ileri bir tarihte elde edeceği için bu bekleminin karşılığı olarak alıcıdan ek bir satış bedeli istemektedir. Vade farkı işte bu ek satış bedelini ifade etmektedir.

Faizde aynı neviden şeyin yani paraya karşılık paranın mübadelesi söz konusuysa, vade farkında satım sözleşmesine konu malın satış bedelinin vadeye bağlı olarak artırılması söz konusudur.

2.1.5.3. Faiz ve cezai şart (ceza koşulu)

Cezai şart, 6098 sayılı TBK'da "ceza koşulu" olarak ifade edilmektedir ve 179'uncu maddede düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre bir sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi durumu için bir ceza kararlaştırılmışsa, aksi sözleşmeden anlaşılmadıkça alacaklı, ya borcun ya da cezanın ifasını isteyebilir.

Yargıtay bir içtihadında cezai şartı, *"geçerli bir borcun yerine getirilmemesi veya eksik yerine getirilmesi ya da belli yerde belli zamanda yerine getirilmemesi durumunda, borçlunun ödemesi gereken ve malca değeri olup, bir hukuki işlemde belli edilen götürü edimdir"*⁸⁵ şeklinde tanımlamaktadır.

Cezai şart da tıpkı faiz gibi asıl borca bağlı fer'i bir borçtur⁸⁶. Fer'i olması sebebiyle tıpkı faizde olduğu gibi asıl borç sona erdiğinde cezai şart da ortadan kalkacaktır. Cezai şartın kaynağı sözleşmedir, faizin kaynağı ise sözleşme olabileceği gibi kanun hükmü de olabilir⁸⁷.

Cezai şartı özellikle temerrüt faiziyle benzerlik göstermektedir. Ancak, ikisi arasında çok temel bir farklılık vardır. Cezai şartın dayanağı borçlu üzerinde borcu ifa etmeme konusunda caydırıcılık ve borcu sözleşmeye uygun ifa etme hususunda özenli davranma düşüncesi oluşturmak iken, temerrüt faizi muaccel hale gelen borcu ifa etmemenin yaptırımıdır⁸⁸.

Faiz ve cezai şart arasındaki benzerliklerden bir tanesi de faiz borcunun talep edilmesi için alacaklının zarara uğraması şartı aranmadığı gibi, cezai şartın talep edilebilmesi için de yine alacaklının zarara uğraması şartı aranmaz⁸⁹.

⁸⁵ Yargıtay 13. HD, 1981/7898 E., 1981/8497 K., 25.12.1981.

⁸⁶ Koyuncu, s. 50.

⁸⁷ Arslan / Kırmızı, s. 63.

⁸⁸ Helvacı, Mehmet, Borçlar ve Ticaret Kanunu Bakımından Para Borçlarında Faiz Kavramı, İstanbul, 2000, s. 90.

⁸⁹ Arslan / Kırmızı, s. 63.

2.1.5.4. Faiz ve munzam zarar (aşkın zarar)

Munzam zarar, 6098 sayılı TBK'nın 122'nci maddesinde “aşkın zarar” ifadesiyle düzenlenmiştir. Buna göre, alacaklı temerrüt faizini aşan bir zarara uğramış olursa borçlu kendisinin hiçbir kusuru bulunmadığını ispat etmedikçe bu zararı gidermekle yükümlüdür.

TBK 122'nci maddenin bu ifadesinden yola çıkarak munzam zararı “temerrüt faizini aşan zarar” olarak tanımlayabiliriz.

Alacaklının munzam zararını talep edebilmesi için, öncelikle alacaklının temerrüt faizi ile giderilemeyen bir zararının varlığı, borçlunun temerrüdü ile söz konusu zarar arasında bir illiyet bağının bulunması ve borçlunun zararın meydana gelmesinde kusurunun bulunmadığını ispat edememesi gerekmektedir⁹⁰. Yasanın lafzından da görüleceği üzere burada ispat yükü de yer değiştirmektedir. Alacaklının munzam zararın varlığını ispat etmesi yeterlidir. Alacaklı bakımından borçlunun kusurlu olduğunu ispat etmek gibi bir zorunluluk yoktur. Munzam zararın varlığı halinde borçlu kusurlu olmadığını ispat etmek zorundadır.

Faizle munzam zarar arasındaki en temel farklılık asli borç / fer'i borç olma konusundadır. Faiz asıl borca bağlı fer'i nitelikte bir borçken, munzam zarar asıl borçtan bağımsız yeni bir borçtur. Bunun sonucu olarak, asıl alacağın sona ermesiyle faiz alacağı da sona ermesine rağmen, munzam zarar asıl alacaktan bağımsız bir alacak olduğundan asıl alacağın sona ermesi tek başına munzam zarar alacağını hükümsüz bırakmaz.

“O nedenle, borçlunun munzam zararı tazmin yükümlülüğü (BK.m.105), asıl borç ve temerrüt faizi yükümlülüğünden tamamen farklı, temerrüt ile oluşmaya başlayan asıl borcun ifasına kadar zaman içinde artarak devam eden, asıl borçtan tamamen bağımsız yeni bir borçtur...”⁹¹

“...Munzam zarar borcu, borçlu temerrüdü ile oluşmaya başlayan asıl borcun tamamen ödendiği tarihe kadar artarak devam eden asıl borçtan bağımsız yeni bir borçtur.”⁹²

Borçlunun temerrüde düşmesi durumunda, alacaklının temerrüt faizi talep edebilmesi için herhangi bir zarara uğraması gerekmemekte ve yine borçlunun kusurlu olması şartı aranmamaktadır. Ancak, alacaklının munzam zararının tazminini talep edebilmesi için öncelikle faizi aşan bir zararının varlığı gerekmektedir. İkincil olarak da bu zararın borçlunun kusuruyla meydana gelmiş olması şartı aranır.

⁹⁰ Helvacı v.d., s.80.

⁹¹ Yargıtay 11. HD., 2008/6405 E., 2008/75309 K., 09.06.2008.

⁹² Yargıtay 13. HD., 1999/9711 E., 1999/7773 K., 01.11.1999.

Yine munzam zarardan bahsedebilmek için alacaklının zarara uğramış olması tek başına yeterli değildir. Alacaklının uğradığı bu zararın munzam zarar olduğunu söyleyebilmek için bu zararın temerrüt faizini aşan, temerrüt faiziyle karşılanamayan⁹³ bir zarar olması gerekmektedir.

2.2. Kar

2.2.1. Kar Kavramı

“Kar, belli bir dönem içinde ekonomik ve ticari faaliyetler sebebiyle bir ticari işletmenin malvarlığında meydana gelen fazlalıktır”⁹⁴..

Ticaret hukuku bakımından kar ise, “yıllık hesap dönemi boyunca ticari işletmenin gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda kar ve zarar hesabının kar göstermesi ile pay sahiplerine dağıtılmaya ayrılan kalemdir”⁹⁵.

Başka bir görüşe göre kar, payın hukuki semeresi yani periyodik verimleridir⁹⁶.

Bir diğer görüşe göre, yasada kullanılan kar ve temettü kavramları eş anlamlıdır⁹⁷.

Mevzuatta temel olarak dört farklı kar çeşidi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar, ticari kar (dönem karı), mali kar, net dönem karı (safi kar) ve dağıtılabılır kardır⁹⁸. Menkul kıymetler piyasası çerçevesinde de iki kar kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar “realize kar” ve “potansiyel kar” kavramlarıdır. Realize kar, nakit olarak elde bulundurulmuş karı, potansiyel kar ise nakit olarak elde bulundurulmayan kardır⁹⁹.

2.2.2. Kar Çeşitleri

2.2.2.1. Ticari kar (dönem karı)

“Ticari kar, ticaret hukuku ve Sermaye Piyasası Kanununa (SerPK) göre muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak tutulan bir muhasebe sisteminde, dönem sonunda ortaya çıkan kardır”¹⁰⁰. “TTK hükümlerine göre hesaplanan kar” olarak da ifade edilir¹⁰¹.

⁹³ Arslan / Kırmızı, s. 63.

⁹⁴ Bırsel, Mahmut, Anonim Şirketler Umumi Hükümler, İstanbul, 1960, C. 1, s. 212.

⁹⁵ Geçgel, Ercan, Anonim Şirketlerde Kâr Payı Avansı, İstanbul, 2018, s. 8.

⁹⁶ Arslanlı, Halil, Anonim Şirketler I, İstanbul, 1960, s. 212.

⁹⁷ Pulaşlı, Hasan, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, İstanbul, 2017, s. 615.

⁹⁸ Canözü, s.55.

⁹⁹ Omağ, Aclan, “Kavramsal ve Teorik Açından Kar Payı”, Şirketlerde Kar Payı Dağıtımı, Ed.: Koç, İdil Özlem, Ankara, 2016, s. 3.

¹⁰⁰ Karyağdı, Nazmi, Tüm Yönleriyle Kâr Dağıtımı, Ankara, 2008, s. 36.

¹⁰¹ Canözü, s.55.

“Dönem karı”, “hesap dönemi karı” “vergi öncesi kar”, “gayri safi kar” gibi kavramlarla da adlandırılır¹⁰².

2.2.2.2. Mali kar

Mali kar, Vergi Kanunu hükümleri kapsamında geçerli bir kar kavramıdır¹⁰³. Bir ticari işletmenin, konumuz bağlamında katılım bankaları yasal olarak anonim şirket olarak kurulmak zorunda olduğu için anonim şirketlerin dönem sonunda elde ettiği karda devletin de bir payı vardır, bu pay vergi olarak tahakkuk eder¹⁰⁴.

Mali kar, anonim şirketin vergi matrahının tespiti açısından bir önem arz eder¹⁰⁵.

2.2.2.3. Net dönem karı (safi kar)

6762 sayılı Kanun zamanında safi kar ifadesi kullanılırken, 6102 sayılı Kanunla birlikte artık net dönem karı ifadesi kullanılmaktadır.

Net dönem karı, 6102 sayılı TTK’nın 507, 509/2, 511 ve 519’uncu maddelerinde düzenlenmekle beraber, kanunda net dönem karına ilişkin herhangi bir tanımlama yapılmamıştır.

Net dönem karı, “yıllık bilanço’ya göre belirlenmiş yıllık kardan geçmiş yıllara ait zararların ve anonim şirketin ödemekle yükümlü olduğu vergilerle mali yükümlülüklerin düşülmesinden sonra kalan tutardır”¹⁰⁶.

2.2.2.4. Dağıtılabilir kar

Dağıtılabilir kar, 6102 sayılı TTK m. 509/2’de düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, kar payı ancak net dönem karından ve serbest yedek akçelerden dağıtılabilir. Kanunda dağıtılabilir karın da bir tanımı bulunmamaktadır. Dağıtılabilir kar, “genel kurul tarafından kar payı olarak dağıtılmaya müsait olan toplam miktar”¹⁰⁷ olarak ifade edilebilir.

Bu tanımdan yola çıkıldığı zaman dağıtılmaya müsait olan miktarın ne şekilde belirlenebileceğinin bulunması gerekir. Bu da TTK 519 ve 532/1 hükümleri uyarınca belirlenebilir.

¹⁰² Geçgel, s. 8.

¹⁰³ Omağ, s. 3.

¹⁰⁴ Canözü, s.56.

¹⁰⁵ Geçgel, s. 9.

¹⁰⁶ Poroy, Reha / Tekinalp, Ünal / Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar Hukuku-I, İstanbul, 2019, s. 697.

¹⁰⁷ Canözü, s. 58.

TTK 519/1 maddesine göre yıllık karın yüzde beşi, ödenmiş sermayenin yüzde yirmisine ulaşıncaya kadar genel kanuni yedek akçeye ayrılır. Aynı maddenin 2'nci fıkrasına göre ise birinci fıkradaki sınıra ulaşıldıktan sonra da yeni payların çıkarılması dolayısıyla sağlanan primin çıkarılma giderleri, itfa karşılıkları ve hayır amaçlı ödemeler için kullanılmış bulunan kısmı; ıskat sebebiyle iptal edilen pay senetlerinin bedeli için ödenmiş olan tutardan, bunların yerine verilecek senetlerin çıkarılma giderlerinin düşülmesinden sonra kalan kısmı; pay sahiplerine yüzde beş oranında kar payı ödendikten sonra, kardan pay alacak kişilere dağıtılacak toplam giderin yüzde onu genel kanuni yedek akçeye eklenir.

TTK 523/1 maddesine göre ise, kanuni ve esas sözleşmede öngörülen isteğe bağlı yedek akçeler ayrılmadıkça pay sahiplerine dağıtılacak kar payı belirlenemez denmektedir.

TTK 523/1'in emredici hüküm olduğu şüphesizdir. Bu emredici hüküm karşısında bir anonim şirketin dağıtılabilir karını belirlemek için öncelikle dönem karı (ticari kar) ele alınacak, bu dönem karından geçmiş yıl zararları çıkartılacaktır; ikincil işlem olarak geriye kalan kar miktarından bir vergi tahakkuku gerçekleşecektir ve tahakkuk eden bu vergi ve / veya mali yükümlülüklerin ödemesi yapılacaktır; üçüncü olarak kanunun ve esas sözleşmenin öngördüğü miktarlarda kanuni yedek akçe ve serbest yedek akçe ayrılacaktır. Tüm bu aşamalar geçildikten sonra elde kalan kar miktarı dağıtılabilir kar olacak ve her bir pay sahibi bu dağıtılabilir kardan kendi payına düşeni elde edecektir.

2.3. Kar Payı

2.3.1. Kar Payı Kavramı.

TTK'nın 509, 511, 519, 523'üncü maddelerinde anonim şirket pay sahiplerinin ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 19 ve 20'nci maddelerinde de halka açık anonim şirketlerin pay sahiplerinin kar payı almaları düzenlenmiş ancak her iki kanunda da kar payına ilişkin herhangi bir tanımlama yapılmamıştır¹⁰⁸.

Kar payı, mevzuatımızda Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından çıkartılan ve 23.01.2014 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Kar Payı Tebliği'nin 3/1-f bendinde tanımlanmıştır. Buna göre kar payı, *“genel kurulca belirlenen politika çerçevesinde hesap dönemi itibarıyla net dönem karı ve kar dağıtımına konu edilebilecek diğer kaynaklar üzerinden ortaklara ve kara katılan diğer kişilere genel kurulca dağıtılmasına karar verilen tutar”* olarak ifade edilmektedir.

¹⁰⁸ Canözü, s. 23.

Doktrinde kar payıyla alakalı farklı tanımlamalar yer almaktadır. Bir tanıma göre kar payı “en önemli mali haklardan biri ve sermayenin semeresidir”¹⁰⁹.

Kar payını bu şekilde tanımladıktan sonra kısa bir izahın yapılmasında fayda var. Bankalar ve doğal olarak katılım bankaları anonim şirket olarak kurulmak zorunda olduklarından ve yine katılım bankaların tamamı halka açık anonim şirketler olduklarından “kar payı” kavramı öncelikle TTK ve Sermaye Piyasası Kanunu (SerPK) bağlamında izah edilecektir.

2.3.1.1. Anonim şirketler bağlamında kar payı kavramı ile katılım bankacılığı terminolojisindeki kar payı kavramı arasındaki farklar

Yukarıda tanımlanan kar payı kavramı ile katılım bankacılığı işlemlerinde kullanılan kar payı kavramları tam olarak aynı manaya gelmemektedir. Öncelikle kar payı hakkına sahip olanların sıfatları yönünden bir farklılık vardır. Anonim şirketlerde kar payı hakkından bahsederken aşağıda detaylıca izah edileceği üzere bu hakkın sahibi anonim şirket pay sahipleridir. Katılım bankalarında kar payından bahsederken ise; burada kar payı hakkı nakdi sermayesini belli bir vadeye bağlı olarak katılım bankasına yatıran ve vade sonunda kara veya zarara iştirak eden ve katılım bankasına karşı “müşteri” (hatta müşterinin kişisel durumuna göre hukuken “tüketici”) sıfatını haiz yatırımcılara aittir. Başka bir ifadeyle, anonim şirketler için söz konusu olan kar payı hakkı TTK hükümlerine tabi iken, katılım bankaları açısından söz konusu olan kar payı hakkı müşterinin hukuki statüsüne göre BankK veya Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerine tabidir.

Anonim şirketlerde pay sahipleri payların mülkiyetini haiz oldukları sürece kar payı hakkına sahipken, katılım bankalarına nakdi sermayelerini yatıran iştirakçiler sermayelerini katılım bankasında bulundurdıkları vade süresince kar payı hakkına sahiptirler.

Anonim şirket pay sahiplerinin şirket genel kuruluna katılıp oy kullanarak şirket yönetimine katılma hakkı varken, katılım bankasına nakdi sermaye yatıran iştirakçilerin böyle bir haklarının varlığından bahsedilemez.

Kar payı, anonim şirket pay sahibi açısından her şeyden önce bir haktır. Anonim şirket pay sahibinin kar payı hakkı, bu hakkın iki boyutu olduğundan iki anlama gelir. İlki, anonim şirketin kar elde etme ve elde edilen bu karı paylaşırma amacının zorunlu olmasıdır, anonim şirket bu amacını erteleyemez, saptıramaz ve terk edemez¹¹⁰.

¹⁰⁹ Bahtiyar, Mehmet, Ortaklıklar Hukuku, İstanbul, 2019, s. 295.

¹¹⁰ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, s. 696.

Kar payı hakkının ikinci yönü ise, kanun, esas sözleşme veya genel kurul kararı uyarınca kar payı ve dağıtılmaya tahsis olunan yedek akçenin dağıtılması işlemine pay sahibinin katılabilmesi hususudur¹¹¹.

TTK'nın 507'nci maddesinde *“Her pay sahibi, kanun ve esas sözleşme hükümlerine göre pay sahiplerine dağıtılması kararlaştırılmış net dönem karına, payı oranında katılma hakkını haizdir.”* denilerek kar payı hakkına vurgu yapılmıştır.

Pay sahipleri açısından kar payı her şeyden önce bir haktır ancak anonim şirketlerde kar payı sadece pay sahiplerine ödenen bir hak değildir. Pay sahibi olmayan kişilere de kar payı ödenebilir. Nitekim yukarıda da bahsettiğimiz ve kar payının tanımının yapıldığı Kar Payı Tebliği hükmünde *“ortaklara ve kara katılan diğer kişilere”* denilerek kar payının pay sahibi olmayan kişilere de ödenebileceği vurgulanmıştır. Kaldı ki Kar Payı Tebliği hükümlerinden önce TTK'nın 511'inci maddesinde *“Yönetim kurulu üyelerine kazanç payları, sadece net kardan ve ancak kanuni yedek akçe için belirli ayırım yapıldıktan ve pay sahiplerine ödenmiş sermayenin yüzde beşi oranında veya esas sözleşmede öngörülen daha yüksek bir oranda kar payı dağıtıldıktan sonra verilebilir.”* denilerek anonim şirket yönetim kurulu üyelerine kazanç payı ödenebileceği belirtilmektedir.

Yine TTK'nın 394'üncü maddesinde anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin mali hakları sayılmıştır. Yönetim kurulu üyelerinin mali hakları, esas sözleşmeyle veya genel kurul kararıyla belirlenmiş olmak şartıyla huzur hakkı, ücret, ikramiye, prim ve yıllık kardan paydır.

TTK 511'inci madde metnindeki *“net kardan ve ancak kanuni yedek akçe için belirli ayırım yapıldıktan sonra”* ifadesi, anonim şirket yönetim kurulu üyelerine verilen kazanç payının aslında kar payı olduğunu ancak ödemenin yapıldığı kişilerin sıfatını belirleme adına *“kazanç payı”* ifadesinin kullanıldığını göstermektedir. TTK 511'deki *“kazanç payı”* kavramının 394'üncü maddedeki mali haklar arasında sayılan *“yıllık kardan payı”* ifadesinin karşılığı olduğu açıktır. Öte yandan, TTK 511 uyarınca yönetim kurulu üyelerine ödenen *“kazanç payı”* kavramı ile pay sahiplerine ödenen *“kar payı”* kavramları mahiyet itibarıyla birbirlerinden biraz farklıdır¹¹².

2.3.1.2. Anonim şirketler bağlamında kar payı kavramı ile katılım bankacılığı terminolojisindeki kar payı kavramı arasındaki ortak yönler

Kar payı kavramı anonim şirketler ve katılım bankaları açısından farklı nitelikleri haiz olmakla birlikte, gerek anonim şirket pay sahipliğinden gerekse katılım bankası iştirakçiliğinden kaynaklanan kar payı kavramları hukuksal dayanak bakımından aynı zemine

¹¹¹ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, s. 696.

¹¹² Pulaşlı, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, s. 615.

oturmaktadırlar. Evvela her iki kar payı türü de şarta bağlıdır. Yani anonim şirketin ilgili faaliyet döneminde veya katılım bankasının ilgili vade sonunda kar elde etmesi koşuluyla kar payı hakkı doğmaktadır. İkincil olarak gerek anonim şirket pay sahibi bakımından gerekse katılım bankası iştirakçisi bakımından kar payı hakkı müktesep bir haktır.

Özellikle katılım bankalarının kendilerine has bankacılık işlemlerini incelerken daha detaylı anlatılacağı üzere, katılım bankacılığı işlemleri “teorik olarak” ortaklık/şirket düşüncesi (kar-zarar ortaklığı) üzerinde şekillenmiştir. Katılım bankasının belli bir ticari girişimi finanse etmesi durumunda, ticari girişimin kaynağı olan sermayeyi katılım bankasına nakdi sermaye olarak yatıran iştirakçinin de “teorik olarak” sermayedar sıfatıyla o ticari girişimin dolaylı ortağı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ticari girişimin sonucunda kar elde edilmesi durumunda, katılım bankası ve ticari girişimin sermayesini sağlayan iştirakçi de kar elde etmiş olacaktır. Böyle bir durumda da anonim şirket pay sahibinin kar payı hakkının fiili ve hukuki dayanağıyla, katılım bankası iştirakçisinin kar payı hakkının fiili ve hukuki dayanağı aynı olacaktır. Çünkü her ikisi de ticari bir faaliyet için sermayesini koymuş ve belli bir dönem sonunda kar elde ederek kar payına hak kazanmışlardır. Ancak aralarında yukarıda da ifade ettiğimiz temel bir fark vardır sadece. Anonim şirket pay sahibinin ticari faaliyetleri süreklilik arz ederken, katılım bankası iştirakçisinin ticari faaliyetleri dar bir sürede (belirli bir vadede) gerçekleşen bir veya birkaç alım satım faaliyeti veya projeyle sınırlı kalacaktır.

2.3.2. Kar Payının Hukuki Niteliği

2.3.2.1. Kar payının mali ve bireysel hak olma niteliği

Kar payının mali hak olma niteliği, para ile ölçülebilen bir hak olmasını ifade eder¹¹³. Anonim şirket pay sahibinin en önemli malvarlığı hakkı kar payı hakkıdır¹¹⁴.

Kar payı hakkı aynı zamanda bireysel bir haktır. Kar payının bireysel hak olması pay sahiplerinin kar payı hakkını diğer ortakların katılımına gerek olmaksızın tek başına kullanabilmesi anlamına gelmektedir¹¹⁵.

Anonim şirketlerde “pay”, pay sahibine bir takım haklar sağlar. Pay sahibinin kar payı hakkı da “pay”a sahip olmasından, başka bir ifadeyle ortaklık sıfatından kaynaklanmaktadır. Bir tek paya sahip olmak bile kar payı hakkına sahip olmak için yeterlidir¹¹⁶.

¹¹³ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, s. 686.

¹¹⁴ Yanlı, Veliye, “Anonim Şirketlerde Karın Tamamen Devrine İlişkin Bir Tasarruf Yapılabilir mi”, İÜHF Dergisi, C. LV, S. 4, İstanbul, 1997, s. 201.

¹¹⁵ Canözü, s. 27.

¹¹⁶ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, a.g.e., s. 681.

Kar payının mali ve bireysel bir hak olma özelliği katılım bankacılığı işlemleri bakımından da geçerlidir. Tıpkı anonim şirket pay sahibini kar payı hakkının para ile ölçülebilir bir hak olması gibi, katılım bankalarına nakdi sermaye yatıran iştirakçinin de kar payı hakkı para ile ölçülebilen bir haktır. Yine, katılım bankasına nakdi sermaye yatıran iştirakçi diğer iştirakçilerin katılımlarına gerek olmadan kar payı hakkını tek başına kullanabilmektedir. Bu durum da katılım bankacılığı işlemlerindeki kar payı hakkının da bireysel bir hak olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3.2.2. Kar payının müktesep hak olma niteliği

Kar payının ikinci niteliği müktesep hak olma niteliğidir. Müktesep hak, değiştirilmesinde veya kaldırılmasında pay sahiplerine veto hakkı tanıyan, başka bir ifadeyle değişiklik yapılabilmesi için bütün pay sahiplerinin oy birliğine ihtiyaç duyulan haktır¹¹⁷.

Öğretide müktesep haklar “mutlak müktesep hak” ve “nispi müktesep hak” olarak ikiye ayrılmakla birlikte¹¹⁸, yukarıdaki tanımdan müktesep hakların vazgeçilemez nitelikte olmadığı ve yine tüm müktesep hakların artık mutlak olduğu anlamının çıktığı öne sürülmektedir¹¹⁹.

Diğer bir görüşe göre ise kar payı mutlak değil, güçsüz nisbi müktesep haktır çünkü TTK hükümleri uyarınca yıllık karın tamamı dağıtılamaz, kanuni ve ihtiyari yedek akçeler ayrılmak zorundadır¹²⁰. Ayrıca kar payına sadece pay sahipleri değil, kurucular, yönetim kurulu üyeleri, intifa hakkı sahipleri ve hatta anonim şirketin çalışanları dahi katılabilirler¹²¹.

Yine müktesep hakların değiştirilmesi veya kaldırılması için oy birliği gerektiği yönündeki görüş de eleştirilmektedir. Aksi görüşe göre, müktesep hakların değiştirilmesinde veya kaldırılmasında oy birliği şartı aramak her şeyden önce TTK. 421’inci maddeye uygun düşmemektedir¹²². Oybirliği şartının yalnızca müktesep hakların tüm pay sahiplerine tanındığı durumlarda aranması gerekir¹²³.

6762 sayılı (eski) TTK’nın 385/2’nci maddesinde müktesep haklar, kanun veya esas sözleşme hükümlerine göre genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına tabi olmayan yahut genel kurul toplantılarına katılma hakkından doğan, özellikle üyelik, oy kullanma, iptal davası

¹¹⁷ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, s. 682-683.

¹¹⁸ Erdem, Nuri, ‘6102 Sayılı “Yeni” TTK’ya Göre Anonim Ortaklık Pay Sahiplerinin “Müktesep” (Kazanılmış) Hakları’, *Regesta*, C. 2, S. 1., s. 29-44., İstanbul, 2012, s. 32.

¹¹⁹ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, a.g.e., s. 683.

¹²⁰ Pulaşlı, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, s. 616.

¹²¹ Pulaşlı, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, s. 616.

¹²² Erdem, ‘6102 Sayılı “Yeni” TTK’ya Göre Anonim Ortaklık Pay Sahiplerinin “Müktesep” (Kazanılmış) Hakları’, s. 35.

¹²³ Erdem, ‘6102 Sayılı “Yeni” TTK’ya Göre Anonim Ortaklık Pay Sahiplerinin “Müktesep” (Kazanılmış) Hakları’, s. 35.

açma, kar payı alma ve tasfiye sonucuna katılma gibi haklar şeklinde tarif edilmiştir. Ancak müktesep hakları tanımlamada yetersiz kaldığı ve yanlış anlamalara yol açtığı gerekçesiyle 6102 sayılı TTK’da bu tanıma yer verilmemiştir.

6102 sayılı kanunun genel gerekçesinde bu durum şöyle izah edilir “...*Tanım ise müktesep hakların tümünü kapsamıyordu. Ayrıca 6762 sayılı Kanun çeşitli maddeleri ile de çelişki içindedir. Bazı müktesep haklar mutlak nitelik taşıırken bazıları niteliklerinden şüphe edilebilecek ölçüde sınırlandırılabilirdi. Kavramın (İsv. BK’nın aksine) muhafaza edilmesinin sebebi ile de bu nitelikte hak oluşturulabilmektedir. Nitekim kavramın kanundan çıkarıldığı İsviçre’de hukuki durum değişmemiştir.*”

TTK’nın 452’nci maddesinde “Genel kurul, aksine esas sözleşmede hüküm bulunmadığı takdirde kanunda öngörülen şartlara uyarak, esas sözleşmenin bütün hükümlerini değiştirebilir; müktesep ve vazgeçilmez haklar saklıdır.” denilerek müktesep haklar yasal koruma altına alınmıştır.

6102 sayılı TTK’da getirilen yeni düzenlemeler esas sözleşme değişikliklerini kolaylaştırmıştır. Ancak yeni düzenlemelerin esas sözleşme değişikliğini kolaylaştırıyor olması ekonomik hayatın dinamik yapısına uygun olmakla birlikte, hukuken bir takım riskler taşımaktadır. Bu konuda en başta gelen risk, şirket sermayesinin çoğunluğunu ellerinde bulunduran pay sahiplerinin ellerindeki bu hakkı kötüye kullanarak azınlık pay sahiplerinin haklarını ihlal etme ihtimalidir. İşte anonim şirketler hukukunda müktesep haklar teorisi azınlıkta kalan pay sahiplerinin korunması düşüncesinden doğmuştur¹²⁴.

Katılım bankacılığı işlemlerinden doğan kar payı hakkı bakımından da aynı durum söz konusudur. Katılım bankacılığı işlemlerinin en tipik sözleşme tipi katılma hesabı sözleşmesidir ve katılma hesabı sözleşmesi her iki tarafa borç yükleyen isimsiz bir sözleşmedir¹²⁵. Bu sözleşmede katılım bankasının en temel borcu, vade sonunda kar elde edilmesi durumunda, sermaye koyan iştirakçinin kar payını iştirakçiye teslim etmektir. Burada da iştirakçi bakımından kar payı hakkı vazgeçilemez ve bertaraf edilemez bir haktır. Ancak burada, katılım bankasının katılma hesabı üzerindeki rehin ve / veya hapis hakkı¹²⁶ ve üçüncü şahıslarca katılma hesabına takyidat konulması durumları saklıdır.

Nitekim 5411 sayılı BankK’nın “mevduatın ve katılım fonunun çekilmesi” başlıklı 61. maddesindeki “4721 sayılı Türk Medenî Kanununun rehinlere ve hapis hakkına, 818 sayılı Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine, takasa dair hükümleri ile diğer kanunların

¹²⁴ Canöz, s. 28.

¹²⁵ Tiftik, s. 65.

¹²⁶ Tiftik, s. 180.

verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak şartıyla mevduat ve katılım fonu sahiplerine ödenmesi gereken tutarları geri alma hakları hiçbir suretle sınırlandırılmaz. Mevduat veya katılma hesabı sahipleri ile kredi kuruluşları arasında vade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan şartlar saklıdır.” hükmü katılım bankalarına yatırılan nakdi sermayelerin geri ödenmesini garanti altına aldığı gibi aynı zamanda sermaye yatıran iştirakçilerin kar payı haklarının müktesep hak olduğunu da ifade etmektedir.

Yine BankK’nın “mevduat ve katılım fonu sahiplerinin haklarını engellemek” başlıklı 151’inci maddesinde, 61’inci madde hükmüne aykırı davranışların altı aydan iki yıla kadar hapis ve beşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacakları hükmü getirilerek, katılım bankalarına sermaye yatıran iştirakçilerin haklarını ihlal etmenin hukuki sorumluluğun yanında ayrıca cezai sorumluluğu bulunduğu da ifade edilmiştir.

2.3.2.3. Kar payının şarta bağlı olacak niteliği

Anonim şirket pay sahiplerinin kar payı hakkı şarta bağlı bir talep vasfını taşır¹²⁷. Pay sahiplerinin kar payı hakkı taleplerini ileri sürebilmeleri için şu iki şartın gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Evvela, ilgili faaliyet dönemi sonunda şirketin kar elde etmiş olmalıdır. İkincil olarak da genel kurul karın veya kar dağıtılması amacıyla ayrılan yedek akçelerin çözülüp dağıtılmasına karar vermiş olmalıdır¹²⁸.

Pay sahiplerine kar payı dağıtılabilmesi için bilançonun genel kurul tarafından onaylanması tek başına yeterli değildir, genel kurulun kar payı dağıtılması hususunda ayrıca karar vermesi gerekmektedir¹²⁹.

Genel kurulun, kar payı dağıtım kararıyla birlikte kar paylarının dağıtım tarihlerini de kararlaştırması veya tarihin belirlenmesi konusunda yetkiyi yönetim kuruluna devretmesi gerekmektedir. Kar paylarının dağıtılacağı tarihin belirlenmesiyle birlikte pay sahipleri bakımından kar payı hakkı muaccel olur¹³⁰.

Genel kurulun kar payı dağıtılmasına ilişkin almış olduğu karar yenilik doğurucu bir karardır, bu nedenle kar payı dağıtılmasına ilişkin karar genel kurulca geri alınamaz ve değiştirilemez¹³¹.

¹²⁷ **Pulaşlı**, Hasan, “Şart Kavramı ve Anonim Şirketler Hukukundaki Şarta Bağlı Haklar”, *Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı*, Ed.: Kendigelen, Abuzer, İstanbul, 2001, s. 495.

¹²⁸ **Arslanlı**, s. 212.

¹²⁹ **Pulaşlı**, Hasan, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Şirketler Hukuku Şerhi, C. 2., İstanbul, 2011, s. 1279.

¹³⁰ **Arslanlı**, s. 212.

¹³¹ **İmregün**, Oğuz, “Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Kar Payı Hakkı”, Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, Ed.: Kendigelen, Abuzer, İstanbul, 2002, s. 413-414.

Katılım bankacılığı işlemlerinde de kar payının şarta bağlı bir hak olduğuna yukarıda kısaca değinilmişti. Katılım bankasında katılma hesabına sermaye yatıran bir iştirakçinin, katılım bankasından kar payı hakkı talep edebilmesi için her şeyden önce katılım bankasının o sermaye ile yaptığı girişim ve / veya girişimlerden kar elde etmiş olması gerekmektedir¹³².

2.3.2.4. Kar payının vazgeçilemez hak olma niteliği

Anonim şirket pay sahiplerinin öyle bazı hakları vardır ki, bu haklardan vazgeçilemez¹³³. Kar payı hakkı bu niteliktedir. Kar payının vazgeçilemez ve bertaraf edilemez bir hak olması anonim şirketin amacından doğmaktadır¹³⁴.

6102 sayılı TTK’da müktesep hakların bir çeşidi olan “vazgeçilmez haklar” düzenlenmiştir. Bu konuda ilk düzenleme TTK’nın 447’nci maddesidir. Bu düzenlemeye göre genel kurulun özellikle pay sahibinin, genel kurula katılma, asgari oy, dava ve kanundan kaynaklanan vazgeçilemez nitelikteki haklarını sınırlandıran veya ortadan kaldıran kararları batıldır.

Bilindiği üzere batıl genel kurul kararları baştan itibaren hüküm doğurmazlar ve belli bir zamanın geçmesiyle sıhhat bulmazlar. Batıl kararlar mahkemece kendiliğinden göz önüne alınırlar, def’i olarak ileri sürülebilecekleri gibi belli bir süreye bağlı olmaksızın, her zaman bir tespit davasına konu edilebilirler.

Benzer bir butlan hükmü de anonim şirket yönetim kurulunun karar ve işlemlerine yönelik olarak getirilmiştir. TTK 391/1-c bendine göre yönetim kurulunun pay sahiplerinin özellikle vazgeçilemez nitelikteki haklarını ihlal eden veya bunların kullanılmalarını kısıtlayan ya da güçleştiren kararları batıldır.

Madde gerekçesinde anonim şirketin kar elde etmek ve paylaşmak amacının terk edilmesinin vazgeçilmez hakların ihlali olacağı özellikle belirtilmiştir.

Vazgeçilmez hak, müktesep haktan daha kuvvetlidir. TTK’nın yukarıda bahsedilen düzenlemelerinde kar payı hakkının, “kar elde etme ve paylaşma amacının terk edilmesi” durumuna mahsus olarak “vazgeçilmez hak” olma özelliği olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle kar payı hakkının ihlal edildiği her durumda “vazgeçilmez hak” niteliğinin uygulama imkanı olamayacaktır¹³⁵.

¹³² Tiftik., s. 66.

¹³³ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, s. 684.

¹³⁴ Pulaşlı, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, s. 615.

¹³⁵ Aşçı, Oğuzhan, Anonim Ortaklıklarda Kar ve Karın Dağıtımı, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 42.

Tüm bu açıklanan hususların kıyasla katılım bankacılığı işlemlerinden kaynaklanan kar payı hakkı için de geçerli olacağı ifade edilebilir. Katılım bankalarına nakdi sermayelerini yatıran iştirakçilerin temel amaçlarının kar elde etmek ve elde edilen kardan kendi paylarına düşeni almak olduğu hususu göz önüne alındığında, iştirakçilerin kar elde etme ve paylaşma haklarından feragat etmeleri mümkün değildir. Kar elde etme ve kendi payına düşen karı alma haklarının vazgeçilmez haklar kapsamında sayılabileceği söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA BANKA KAVRAMI, BANKA TÜRLERİ VE BANKALARIN FAALİYET KONULARI

3.1. Türk Hukukunda Banka Kavramı

“Banka” kelimesi hemen hemen bütün dünya dillerinde benzer şekilde yazılıp söylenir, İtalyanca kökenlidir ve masa, sıra, tezgah anlamlarına gelen “banco” kelimesinden türemiştir. İlk bankerlerin panayır, pazar gibi yerlere birer masa koyarak tezgah açtıkları ve burada ihtiyaç sahiplerine faiz karşılığı kredi verdikleri rivayet edilir¹³⁶.

5411 sayılı BankK ile birer ticari işletme olarak bankaların kuruluşu, faaliyetleri, denetimi ve sona ermesi düzenlenmiş¹³⁷ ancak kanunda banka kavramına dair bir tanım getirilmemiştir.

5411 sayılı BankK’nın 3. maddesinde “banka” ifadesi ile mevduat ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının kast edildiği belirtilmiştir.

BankK’nın 3. maddesinde, “banka” kavramından sonra mevduat ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları ayrı ayrı tanımlanmışlardır. Böylece kanunda alt tanım ve üst tanımlar doğmuştur. “Banka” sözcüğü burada üst tanım niteliğindedir¹³⁸.

Doktrinde banka “çatı kavram” olarak kabul edilmekte ve çatı kavram olarak banka; “sahibi, faaliyet konuları, kuruluşu, faaliyet geçmesi, yönetimi, iç denetim sistemleri, finansal raporlaması, öz kaynakları, sermaye yeterlilik oranları ve denetimi BankK’da –veya istisnaen özel bir kanunda- öngörülmüş bulunan, kamu hukuku nitelikli düzen kuralları ile düzenlenmiş bulunan işletmenin kanuni adı”¹³⁹ olarak tanımlanmaktadır.

Bankalar, faaliyetlerini kendi sermayelerinden ziyade, tasarruf sahiplerinden mevduat ve diğer isimler altında topladıkları fonlarla sürdüren ve mali piyasalara hakim olan kuruluşlardır¹⁴⁰.

Kanunda mevduat bankası, katılım bankası ile kalkınma ve yatırım bankası tanımlarının hepsinde “faaliyet gösteren” ifadesi yer aldığından ve banka kavramı bu üç bankayı kapsadığından, eski bankalar kanunlarında ve 5411 sayılı kanunda bankacılık faaliyet

¹³⁶ **Gündoğdu**, Aysel, Bankacılık Hukuku, Ankara, 2017, s. 31.

¹³⁷ **Güney**, Alptekin, Banka Hukuku, İstanbul, 2017, s. 9.

¹³⁸ **Taşdelen**, s. 25.

¹³⁹ **Tekinalp**, Ünal, Ünal Tekinalp’in Banka Hukukunun Esasları, İstanbul, 2009, s. 11.

¹⁴⁰ **Alıcı**, Yaşar, Bankacılık Kanunu Şerhi, İstanbul, 2017, c. I, s. 51.

izinleri kaldırılarak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen bankalar, hali hazırda iflaslarına ve tasfiyelerine karar verilmemiş olsa bile banka sayılmayacaklardır¹⁴¹.

Yine kanunda, “Türkiye’de kurulu bankaların” kanun kapsamında sayılması, sadece “banka” ibaresine yer verilip “yurt dışında kurulu banka” denilmediği durumlarda, sermayesinin tamamı Türk bankalarına ait olsa dahi yurt dışında kurulu bankalar ve bu bankaların yurtdışındaki şubeleri banka veya kredi kuruluşu sayılamayacaktır¹⁴².

3.2. Banka Türleri

5411 sayılı Kanunda “banka” başlığı altında üç çeşit banka sayıldığı ve bunlardan yatırım ve kalkınma bankalarının bazı durumlarda banka olarak nitelendirilemeyeceği yukarıda ifade edilmişti. Doktrinde bankalar pek çok farklı kritere göre sınıflandırılabilirler. Konuyu fazla dağıtmama adına burada sadece faaliyetlerine göre sınıflandırma yapılacaktır. Bankalar faaliyetlerine göre merkez bankaları, mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankaları olmak üzere dört farklı başlıkta incelenebilir¹⁴³.

3.2.1. Merkez Bankaları

Başta banknot ihraç etmek üzere, çeşitli kamusal yetki ve görevleri haiz bankalardır, her ülkede “merkez bankası” diye adlandırılmazlar. ABD’de Federal Reserve, Almanya’da Bundesbank, İsviçre’de Nationalbank diye adlandırılmaktadır¹⁴⁴.

Merkez Bankaları, banknot ihraç etmek, devletin veznedarlığını yapmak, devletin mali ve iktisadi konularda danışmanlığını yapmak, ticari bankaların para rezervlerini muhafaza etmek, ülkenin uluslar arası mali araçlarının muhafızlığını yapmak, son borç verme görevini yapmak, bankaların takas, tasfiye virman görevlerini yapmak, kredileri düzenlemek ve denetlemek vb. gibi ülkenin genel ekonomi politikalarını belirleyici ve yönlendirici mahiyetteki görev ve yetkilerle donatılmış bankalardır¹⁴⁵.

Ülkemizde de 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu uyarınca, yukarıda sayılan görevleri T.C. Merkez Bankası ifa etmektedir. 1211 sayılı kanun uyarınca Merkez Bankası’nın bağımsız bir yapıda olması, ülke ekonomisini göz önünde bulundurarak para

¹⁴¹ Reisoğlu, s. 243.

¹⁴² Reisoğlu, s. 243.

¹⁴³ Güney, Alptekin, Banka İşlemleri, İstanbul, 2017, s. 3-4.

¹⁴⁴ Tekinalp, s. 18.

¹⁴⁵ Güney, Banka İşlemleri, s. 4.

politikası araçlarına karar vermede ve kullanmada bağımsız kararlar alabiliyor olması gerekmektedir¹⁴⁶.

3.2.2. Mevduat Bankaları

Mevduat bankaları 5411 sayılı BankK'nın 3. maddesinde kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri şeklinde tanımlanmıştır. Kanundaki bu tanım üç unsur içermektedir;

1. Bu bankalar mevduatı kendi nam ve hesapların kabul ederler, kendi hesabına fakat bir bankanın adına mevduat toplayan kuruluşlar mevduat bankası kategorisine değerlendirilemez.

2. Mevduat bankasınca verilen kredilerin esas kaynağı topladığı mevduattır.

3. Mevduat bankaları krediyi kendi adlarına verebilirler, kredi verme yetkisini üçüncü şahıslara devredemezler¹⁴⁷.

Mevduat bankaları bankacılık faaliyetlerini klasik yöntemlerle yürüten bankalardır. 5411 sayılı kanunun 4'üncü maddesinin son fıkrası uyarınca, mevduat bankaları katılım fonu toplama ve finansal kiralama işlemlerini gerçekleştiremezler.

3.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

“Kalkınma” ve “yatırım” bankaları arasında terminolojik olarak aynı anlama gelmektedirler, bu bankalar gelişmiş ülkelerde “yatırım bankası”, gelişmekte olan ülkelerde ise “kalkınma bankası” adı verilir¹⁴⁸.

Tahvil ihraç ederek ve / veya ulusal / uluslar arası finans kurumlarından aldıkları kredileri (fonları) sanayi kuruluşlarının uzun vadeli yatırımlarını finanse ederek değerlendiren, ayrıca sanayi kuruluşlarına ekonomik ve finansal konularda danışmanlık hizmeti veren bankalardır¹⁴⁹. Bu bankalar mevduat toplayamazlar¹⁵⁰.

¹⁴⁶ **Gündoğdu**, Aysel, “Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri”, Bankaların Faaliyet Alanlarının Gelişimi, Ed.: Gündoğdu, Aysel, Ankara, 2016, s. 150.

¹⁴⁷ **Tekinalp**, s. 18.

¹⁴⁸ **Tekinalp**, s. 18.

¹⁴⁹ **Güney**, Bankacılık İşlemleri, s. 4.

¹⁵⁰ **Tekinalp**, s. 22.

3.2.4..Katılım Bankaları

5411 sayılı kanunun 3'üncü maddesinde tanımlanan ve mevduat kabul edemeyen¹⁵¹ bankalardan olan katılım bankaları ile faaliyetleri aşağıda 5'inci bölümde detaylı olarak anlatılacaktır.

3.3. Bankaların Faaliyet Konuları

Bankaların faaliyet konuları 5411 sayılı BankK'nın 4'üncü maddesinde sayılmıştır. Katılım bankacılığı işlemlerinin spesifik özelliklerinin daha iyi anlaşılması ve konunun dağılmaması amacıyla aşağıda bu faaliyet konularından yalnızca mevduat kabulü, katılım fonu kabulü ve kredi verme işlemleri anlatılacaktır.

3.3.1. Mevduat Kabulü

Mevduat kabulü 5411 sayılı BankK'nın 60'ıncı maddesinde düzenlenmiştir. BankK m. 60/1'e göre, kredi kuruluşları ile özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi, aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat veya katılım fonu kabul edemez, ticaret unvanları ve kamuya yapacakları açıklamalar ile ilan ve reklamlarında bu izlenimi yaratacak ifade ve deyimleri kullanamaz.

3.3.1.1. Mevduat kavramı

Mevduat kavramı BankK'nın 3'üncü maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre mevduat; yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para demektir.

Tanımdan yola çıkarak mevduatın üç unsuru olduğunu söyleyebiliriz. Birinci unsur, bir miktar paranın tevdi edilmiş olmasıdır. İkinci unsur, tevdi edilen paranın (talep edildiğinde veya belirlenen vadesi geldiğinde) geri ödeneceği hususunda banka ile anlaşılmış olmalıdır. Üçüncü unsur da herhangi bir şekilde kamuya bir duyuru yapılmış olmalıdır¹⁵². Dördüncü unsur da mevduatın ivaz karşılığında olabileceği gibi ivazsız da olabilmesidir¹⁵³. Son unsur da paranın mülkiyetinin yatırılana (bankaya) geçmesidir. Mevduattan bahsedebilmek için paranın mülkiyetinin bankaya geçmesi gerekir, bu olmazsa olmaz nitelikte bir tanım unsurdur¹⁵⁴.

¹⁵¹ Tekinalp, s. 21.

¹⁵² Alıcı, s. 82-83.

¹⁵³ Tekinalp, s. 432.

¹⁵⁴ Tekinalp, s. 434.

Doktrinde mevduatın ivazsız olabileceğini kabul etmeyen, ivazın mevduatın asli unsurlarından biri olduğunu öne süren bir görüş de vardır. Bu görüşe göre mudiler paralarını bir ivaz karşılığı bankaya yatırır. Şayet mudi parasını bankaya ivazsız olarak yatıracak olursa paranın muhafaza amacıyla yatırıldığına kabul edilmesi gerekmektedir. Bu durumda ivazsız mevduat değil, karşılık ödeyecek tarafın değiştiği ivazlı mevduat söz konusu olur¹⁵⁵.

3.3.1.2. Mevduatın hukuki niteliği

Mevduatın hukuki niteliği oldukça tartışmalı bir konudur. Tartışma daha mevduatın karz mı yoksa usulsüz vedia mı (usulsüz tevdi) olduğu noktasındadır. Mevduatın karz mı, yoksa usulsüz vedia mı olarak sayılması gerektiği tartışması birkaç nedenden dolayı önem taşımaktadır.

Öncelikle, karz akdinde ödünç alan ödünç verenin kendisinden olan alacağıyla kendisinin ödünç verenden olan başkaca bir alacağını takas ve/veya mahsup etme olanağına sahipken; usulsüz vedia da takas imkanı bulunmamaktadır¹⁵⁶.

İkincil olarak, tevdi edilen para her zaman geri istenebilirken, karz akdinde geri verme için bir vade belirlenmemiş dahi olsa –aksi sözleşmeyle kararlaştırılmadıkça- ödünç alan talep tarihinden itibaren altı haftalık bir süreden faydalanabilir¹⁵⁷.

Ticari işlemlerde şart koşulmamışsa dahi faiz verilmesi gerektiği yönünde bir karine karz akdinde varken, usulsüz vedia da yoktur. Öte yandan, karz akdinde faizi parayı alan, usulsüz vedia da ise parayı veren öder¹⁵⁸.

Öğretide vadeli mevduatın karz (ödünç), vadesiz mevduatın ise usulsüz vedia olduğu görüşü hakimdir¹⁵⁹.

Mevduat yatırma, esasında faiz kazancı elde etme amacı ağır basarak gerçekleştiği için karz akdine daha yakın, ancak aynı zamanda güvenilir bir kurumda parayı muhafaza etme fikride söz konusu olduğu için vedia akdini hatırlatan *sui generis* bir akit tipidir. Mevduata uygulanacak hükümler, ancak kıyas yolu ile niteliğine uygun düştüğü ölçüde karz akdi hükümleri ve istisnai hallerde vedia hükümleri olacaktır¹⁶⁰.

Tekinalp, İsviçre hukukunda hakim olan görüşü savunmakta, vadesiz mevduatı usulsüz vedia ve vekalet, vadeli mevduatı ise ödünç olarak nitelendirmenin daha doğru

¹⁵⁵ Çevik, Kemal, Ekonomi Hukuku Yaklaşımı İle Banka Hukuku, Ankara, 2009, s. 284.

¹⁵⁶ Erdem, Nuri, “Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2., s. 256.

¹⁵⁷ Erdem, Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri., s. 256.

¹⁵⁸ Erdem, Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri., s. 256.

¹⁵⁹ Tekinalp, s. 436.

¹⁶⁰ Tandoğan, Haluk, Özel Borç İlişkileri, Ankara, 1985, s. 325.

olduğunu ileri sürmektedir¹⁶¹. Tekinalp'e göre *“saklamanın önem taşımadığı, amacın bankanın parayı işletmesine olanak sağlamak olduğu, bu sebeple paranın geri ödenmesi isteminin vadeye veya ihbara bağlandığı, vadeli ve ihbarlı hesaplar, somut olayın özelliklerinin yaratabileceği ayırık durumlar bir yana, çoğu kez ödünç ve vekalet sözleşmesi niteliğini taşır”*¹⁶².

Doktrinde bazı yazarlar, gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında mevduatın hukuki niteliğinin açıklığa kavuşturulmayarak ve mevduatın *sui generis* özelliğine vurgu yapılarak çözümün ötelendiği gerekçesiyle yukarıdaki görüşleri eleştirmektedirler. Bu yazarlara göre sorunu çözüme kavuşturamamanın asıl sebebi gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında mevduatın ekonomik tabiatının göz önüne alınmamasıdır. Mevduat gibi ekonomik karakteri ağır basan sözleşmelerin ekonomi hukuku sözleşmeler özelliklerini taşıdıklarını ve konuya ekonomi hukuku kuralları içerisinde yaklaşılsa çözüme daha kolay ulaşılacağını savunmaktadırlar¹⁶³.

3.3.2. Katılım Fonu Kabulü

Katılım fonu kabulü 5411 sayılı kanunun 4'ün maddesi uyarınca gerek mevduat bankaları gerekse kalkınma ve yatırım bankalarınca gerçekleştirilmesi yasak olan ve sadece katılım bankaları tarafından gerçekleştirilebilecek olan bankacılık faaliyetidir. Katılım fonu aşağıda detaylı olarak anlatılacaktır.

3.3.3. Kredi Verme İşlemleri

Bankaların kredi verme işlemlerine 5411 sayılı kanunu 48'inci maddesinde yer verilmiştir. Buna göre; *“Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.*

¹⁶¹ Tekinalp, s. 437.

¹⁶² Tekinalp, 2009, s. 438.

¹⁶³ Çevik, s. 286.

Birinci fıkrada belirtilenlere ilave olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kar ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”

3.3.3.1. Kredi kavramı

Latince “*creditum*” sözcüğünden gelen kredi inanma, itimat etme anlamlarına gelmekte, saygınlık ve itibarı ifade etmektedir¹⁶⁴. BankK’da kredinin bir tanımı yapılmamıştır. Doktrinde de daha çok kredinin *sui generis* özelliği üzerinde durulmakta, kapsayıcı bir tanım yapılmakta zorlanılmaktadır¹⁶⁵.

Bunun sebebi kredi adı altında tek bir hukuksal sözleşme veya işlem türü olmamasıdır, işlemin türüne göre krediler çeşitli sözleşme türlerine dahil olurlar¹⁶⁶. Kredi en sade şekilde, “belli bir süre sonra ödenmek vaadiyle mal, hizmet veya satın alma gücü sağlanmasıdır”¹⁶⁷.

3.3.3.2. Kredinin unsurları

Kredinin tanımında dört temel unsur yer alır. Bunlar “zaman (vade)”, “güven”, “risk” ve “gelir” unsurlarıdır¹⁶⁸.

1. Zaman (vade) unsuru; Ödünç olarak verilen paranın, kararlaştırılan süre sonunda iade edilmesi gerekir. Gelecek belirsiz olduğu için, kredi alana tanınan süre uzadıkça risk de artar¹⁶⁹.

2. Güven unsuru; Kredi talep eden gerçek veya tüzel kişinin bankalar nezdinde bir itibarı olmalı ve bankalar kredi talep edene güvenebilmelidir. Bu husus kredinin en önemli unsurudur¹⁷⁰. Bugün bankalardan kredi talebinde bulunan her gerçek ve tüzel kişinin bir kredi notu (findex) bulunmaktadır. Kredi başvurusunda bulunanların güvenilirlik ölçütü bu kredi notuna göre ölçülüp değerlendirilmektedir.

3. Risk unsuru; Risk, bankanın kredi açma sözleşmesi yaparak, kredi kullandırarak, müşterisi için sorumluluk yüklenerek veya borç vermeyi ve sorumluluk yüklenmeyi

¹⁶⁴ Alıcı, s. 684.

¹⁶⁵ Çevik, s. 326.

¹⁶⁶ Taşdelen, s. 568.

¹⁶⁷ Güney, Banka İşlemleri, s. 79.

¹⁶⁸ Alıcı, s. 685.

¹⁶⁹ Alıcı, s. 685.

¹⁷⁰ Güney, Banka Hukuku, s. 80.

peçeleyen ve saklayan bir önlem olarak, bu amaçla başka bir işlem gerçekleştirerek bir yük üstlenmesidir. Bankacılık sisteminin esas risk anlayışıdır, kredi düzeninin amacı da riski en alt düzeye indirmek ve dağıtmaktır¹⁷¹.

Bankalar, risk unsurunu en alt düzeye indirmek için bazı kalitatif ve kantitatif çalışmalar yaparlar. Kalitatif çalışma ilk kredi görüşmesini, karakter araştırmasını ve sektör incelemesini içerirken, kantitatif çalışma işletmenin finansal bilgilerinin, yönetim raporlarının, sektörel verileri içerir¹⁷².

4. Gelir unsuru; Bankalar kredi ilişkisinden gelir elde ederler. Kredi gelirleri faiz ve komisyonlardan oluşur¹⁷³.

3.3.3.3. Kredinin hukuki niteliği

Kredinin tek bir hukuki sözleşme veya işlem olmaması sebebiyle kredinin hukuki niteliğine dair doktrinde farklı görüşler yer almaktadır. O nedenle her bir tip kredi sözleşmesinin hukuki niteliği kendi içinde değerlendirilir.

Kredinin hukuki niteliği hakkında genel bir değerlendirmeyi kredinin asli unsuru olan risk unsuru üzerinden yapabiliriz.

Banka tarafından verilen her kredinin risk doğuracaktır ancak banka için her riskli işlem bir kredi değildir¹⁷⁴.

Bir işlemin teknik olarak kredi sayılabilmesi için, risk altına giren bankanın bir gerçek veya tüzel kişiye rücu edebilmesi gerekir¹⁷⁵.

3.3.3.4. Kredi türleri

- Niteliklerine göre; a) nakdi krediler b) gayrinakdi krediler
- Vadelerine göre; a) kısa vadeli krediler b) orta vadeli krediler c) uzun vadeli krediler
- Teminatlarına göre; a) açık krediler b) teminatlı krediler
- Kullananlara göre; a) doğrudan krediler b) dolaylı krediler
- Para birimine göre; a) Türk Lirası krediler b) döviz kredileri¹⁷⁶
- İş konusuna göre; a) kurumsal krediler b) ticari krediler c) bireysel krediler (taşıt kredisi, konut kredisi, tüketici kredisi vb.)¹⁷⁷

¹⁷¹ Tekinalp, s. 222.

¹⁷² Gündoğdu, Bankaların Faaliyet Alanlarının Gelişimi, s. 11.

¹⁷³ Alıcı, s. 686.

¹⁷⁴ Reisoğlu, s. 873.

¹⁷⁵ Reisoğlu, s. 873.

¹⁷⁶ Alıcı, s. 392.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ, KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI VE TANIMI, KATILIM BANKALARININ FAALİYETLERİ

4.1. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

4.1.1. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Katılım bankacılığının yöntemsel geçmişi, Babil’de M.Ö. 2123-2081 yıllarında hüküm süren Hammurabi’ye kadar dayanmaktadır. Hammurabi’nin pek çok sahada olduğu gibi bankacılık sahasında da tarihteki ilk kuralları getirdiği ifade edilmektedir. Bu dönemde bankacılık işlemlerinin tapınaklar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir¹⁷⁸. İnsanların mallarını emniyetli bir şekilde muhafaza etmek amacıyla tapınakların dokunulmazlığı ve din adamlarının güvenilirliğinden faydalanmak istemeleri, tapınak bankacılığının doğmasına sebep olmuştur. Zaman içerisinde, tapınaklara emanet edilen malların rahipler tarafından üçüncü kişilere verilmesi üzerine bankacılık faaliyetleri şekillenmeye başlamıştır¹⁷⁹.

Kanaatimizce, M.Ö. 586-516 yılları arasında Babil’de sürgünde olan Yahudiler, bankacılık faaliyetini bu sürgün esnasında Babillilerden öğrendiler. Çünkü zaman içerisinde bankacılık faaliyetlerinin Yahudilere geçtiği ve M.Ö. 500-465 yıllarında Fırat Nehri havzasında yerleşen bazı zengin Yahudi ailelerin, çevrelerine faizsiz kredi sağladıkları görülmektedir¹⁸⁰.

M.S. 12. yüzyılda, Kudüs bölgesinde Hristiyan hacıların can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla kurulan Tapınak Şövalyeleri Tarikatı’nın (Templier) topladıkları bağışlarla devasa bir servete sahip oldukları, Avrupa’nın değişik bölgelerinde bine yakın şube açtıkları, bu şubeler arasında büyük para transferlerini gerçekleştirdikleri ve bu şekilde modern bankacılığın temellerini attıkları görülmektedir. Templierler’in gerek askeri gerekse ticari amaçlı olarak “faizsiz kredi” verdikleri iddia edilmekteyse de¹⁸¹, Templierler’in faizsiz kredi verdikleri iddiasına kuşkuyla yaklaşmaktayız.

¹⁷⁷ Güney, Banka İşlemleri, s. 83.

¹⁷⁸ Akın, Cihangir, Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İstanbul, 1986, s. 110.

¹⁷⁹ Atılğan, Şahan Hasan, Türk Banka Hukuku’nda Katılım Bankacılığı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 3.

¹⁸⁰ Akın, s.110.

¹⁸¹ Akın, s. 111.

İngiltere’de yaklaşık 300 yıllık tarihi olan, bugün bile bankacılık sektöründe önemini koruyan ve kısmi kar dağıtım esasına göre çalışan tröstlerin (Investment Trust) katılım bankacılığı ile benzer bir yapıda olduklarını öne sürenler de vardır¹⁸².

Yukarıda anlatılan vakıaların ilgili yazarlarca katılım bankacılığının veya faizsiz bankacılığın ilk örnekleri olduğu iddia edilse de, İslam tarihinde 20. yüzyıla gelene kadar modern anlamda faizsiz bankacılığa örnek teşkil edecek bir kuruma rastlanmamaktadır¹⁸³. Bu alanda ilk çalışmaların 20. yüzyılda yapılmaya başlandığı görülmektedir. Pakistan’ın bağımsızlık mücadelesi verdiği 1940’lı yıllarda, İslam Ekonomisi ve Bankacılığı hakkında Urduca, İngilizce ve Arapça dillerinde ilk yayınlar yapılmaya başlamıştır¹⁸⁴. 1946’da bir grup Hindistanlı Müslüman bir araya gelerek, “borçlarının yanı sıra kazançlarının zekatını belli bir zamana kadar bankaya ödemeyi kabul ettikleri faizsiz bir bankacılık modeli geliştirmişlerdir¹⁸⁵. 1950’li yılların sonunda Pakistan’da İslami bankalar kasabalarda yerel banka olarak faaliyette bulunmuşlardır¹⁸⁶.

Modern anlamda ilk katılım bankası, 1963’te Mısır’ın Mit Ghamr kasabasında Ahmed en-Neccar tarafından teşkil edilmiştir¹⁸⁷. Tasarruf Bankası adlı bu bankanın kuruluşunda Almanya’daki “sparkasse” olarak bilinen tasarruf bankalarından esinlenilmiştir¹⁸⁸. Bir bankadan ziyade “köy sandığına” benzeyen kuruluş, çiftçilerin tarımsal ve ticari taleplerine cevap verirken müteselsil kefalet düşüncesine dayanan, “venture-capital-risk sermayesi” ile para vakfı / sandık karışımı bir modeldir. Bu bağlamda, modern anlamda banka sıfatını taşıyıp taşımadığı hususu ihtilaflıdır¹⁸⁹. Banka, 1967 yılında yani kurulduktan yalnızca dört sene sonra Mısır’daki sosyalist rejim tarafından el konularak kapatılmıştır¹⁹⁰. Ahmed en-Neccar’ın kurduğu bu banka, çok kısa bir dönem faaliyet göstermesine rağmen, katılım bankacılığı fikrine adeta ilham vermiş ve 1970’lerin başından itibaren Orta doğunun muhtelif ülkelerinde benzeri bankalar birer birer kurulmaya başlanmıştır.

1970’lerde dünya petrol fiyatlarında meydana gelen artışlar, Arap devletlerinin bütçe fazlası vermesini sağlamış ve bu bütçe fazlasının yatırım yapılarak nemalandırılması

¹⁸² **Çoban**, Yasin, Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2016, s.18.

¹⁸³ **Başgümüş**, Abdülbaki, Özel Finans Kurumlarının Sermaye Piyasası İçindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 20.

¹⁸⁴ **Canbaz**, Mustafa, Katılım Bankacılığı, İstanbul, 2016, s. 152.

¹⁸⁵ **Dikkaya**, Mehmet / **Kutval**, Yunus, Katılım Bankacılığı: Türkiye Örneği, Ankara, 2014, s. 36–37.

¹⁸⁶ **Bafra**, Erdem, İslami Bankacılıkta Sukuk (Kira Sertifikaları) ve Uygulaması, Ankara, 2016, s. 28.

¹⁸⁷ **Abdul-Rahman**, Yahia, İslam’da Bankacılık ve Finansman, İstanbul, 2015, s. 70.

¹⁸⁸ **Özdemir**, Mücahit / **Aslan**, Hakan, Türkiye’de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası İstanbul, 2017, s. 12.

¹⁸⁹ **Canbaz**, s. 154–155.

¹⁹⁰ **Mutlu**, İsmail, Faiz, İstanbul, 2003, s. 298.

düşüncesi faizsiz bankacılığın temellerinin ortaya atılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 1971’de Mısır’da Nasır Sosyal Bankası’nın kurulduğu görülmektedir.

1970’de aralarında Türkiye’nin de bulunduğu İslam Konferansı Teşkilatı’na mensup devletlerin katılımlarıyla gerçekleşen toplantıda, İslam Kalkınma Bankası adıyla bir bankanın kurulması kararlaştırıldı. Bu karar doğrultusunda “1975 yılında Cidde İslam Kalkınma Bankası kuruldu. Ardından Dubai İslam Bankası, Mısır Faysal İslam Bankası, Kuveyt Finance House, Bahreyn İslam Bankası, Ürdün İslam Bankası, Sudan İslam Bankası, Milletlerarası İslam Kalkınma Bankası ve Katar İslam Bankası takip etti”¹⁹¹. 1990’lara gelirken, katılım bankacılığı modeli uluslararası finans kurumlarının da ilgisini çekmeye başladı. Uluslararası bankalar Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde faaliyet göstermeye başladılar. 2000’li yıllara gelindiğinde ise sektörün uluslararası alanda ilgi çektiğini ve gerçek anlamda büyüdüğünü gözlemliyoruz.

Katılım bankacılığının tarihini üç aşamaya ayırabiliriz; Kuruluş dönemi (1963-1975), Gelişim dönemi (1976-1983) ve 1984’den günümüze kadar olan dönem yani Olgunlaşma dönemi.

4.1.2. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

1970’de İslam Konferansı Teşkilatı’na (Bugünkü adıyla İslam İşbirliği Örgütü) üye devletlerin İslam Kalkınma Bankası’nın kurulması kararı aldıklarına ve Türkiye’nin de kurucu üyeleri arasında yer aldığı İslam Kalkınma Bankası’nın 1975 yılında kurulduğuna yukarıda değinilmişti.

Türkiye’de katılım bankacılığı alanındaki ilk girişim 1975 yılında 17.04.1975 tarihli ve 1877 sayılı yetki kanununa dayanılarak çıkartılan 11.11.1975 tarih ve 13 sayılı KHK ile kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.’dir (DESİYAB). DESİYAB “kar ortaklığı” ilkesine göre “faizsiz” kredi ve finansman temini amacıyla kurulmuş, 1978 yılından itibaren ise faiz esasına göre faaliyet gösteren klasik bankacılık sistemine dönüş yapmıştır¹⁹².

Katılım bankacılığının temel felsefesinin dayandığı faizsiz finans sistemine ilişkin Türkiye’de gerçekleştirilen ilk denemelerden biri de Kar/Zarar Ortaklığı Belgesidir (KZOB). Bir çeşit faizsiz tahvil olarak nitelendirilebilecek olan KZOB ilk defa 1974 yılında

¹⁹¹ **Altındaş**, Hüseyin, Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s. 34.

¹⁹² **Tiftik**, Mustafa, Türk Hukukunda Katılım Bankası Katılma Hesabı Sözleşmesi, Ankara, 2007, s.27.

düzenlenmiş, vergisel ve mali mevzuatta getirilen teşvik edici düzenlemelere rağmen fonksiyonel bir yatırım vasıtası niteliği kazanamamıştır¹⁹³.

Katılım bankacılığının kurumsal anlamda temelleri 16.12.1983 tarihli ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile atılmıştır. Türkiye’de katılım bankacılığı, bu Bakanlar Kurulu Kararı ile “Özel Finans Kurumları” adı altında kurumsal bir kimlik kazanmıştır¹⁹⁴.

19.12.1999 tarih ve 23911 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 4491 sayılı Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 11. maddesi ile özel finans kurumlarının bazı durumlar dışında Bankalar Kanunu’na tabi olması sağlanmıştır. Yine bu kanunla, özel finans kurumlarınca toplanan fonların güvence altına alınması, özel finans kurumlarının bir birlik oluşturmaları, faaliyet izni kaldırılan özel finans kurumlarının tasfiyesine ilişkin özel hükümler ve şahsi sorumluluk kurumunun getirilmesi gibi bir takım yenilikler getirilmiştir¹⁹⁵.

Nihayet, 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun (BankK) yürürlüğe girmesiyle birlikte özel finans kurumlarının adı “Katılım Bankaları” şeklinde değiştirilmiş, tüm faaliyetleri BankK kapsamına alınmış ve böylelikle katılım bankalarının çalışma prensipleri dışında faaliyetlerinin geleneksel bankalar ile eşdeğer olduğu yasal olarak kabul edilmiştir¹⁹⁶.

4.2. Katılım Bankası Kavramı ve Tanımı

4.2.1. Katılım Bankası Kavramı

Tarihsel gelişim süreci içerisinde gerek katılım bankalarının gerekse katılım bankacılığı işlemlerinin farklı kavramlarla ifade edildiğini görüyoruz. Farklı yazarlar tarafından katılım bankacılığını ifade etmek amacıyla “İslami Banka / İslami Bankacılık”¹⁹⁷, “Faizsiz Bankacılık” (Riba Free / Ribit Free)¹⁹⁸, “İslami Finans / Finansman”¹⁹⁹, “Faizsiz Finans / Finansman”²⁰⁰ gibi kavramların kullanıldığını görmekteyiz.

¹⁹³ Tiftik, s.27-28.

¹⁹⁴ Resmi Gazete: 25.02.1984, S. 18256.

¹⁹⁵ Özulucan, Abitter / Özdemir, Fevzi Serkan, Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim, İstanbul, 2010, s. 17.

¹⁹⁶ Özulucan / Özdemir, s. 18-19.

¹⁹⁷ Bafra, Sukuk, s. 17; Cüre, Emrullah, İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 2; Aslan, Ömer, İslam Bankaları ve İslam Bankacılığı Kapsamında Yer Alan Finansal Araçlar, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 6; İbcioğlu, Mustafa, The History and Growth of Islamic Banking In Turkey; Comparison With The Conventional Banks, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 11; Celebcioğlu, Ayşe, Türkiye’de İslami Finansın Tarihi ve Kullanılan Finansman Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 11.

¹⁹⁸ Abdul-Rahman, s. 68; Canbaz, s. 103; Dikkaya / Kutval, s. 27; Önal, Muhammet İslami & Önal, Mehmet Maksud, “Faizsiz Bankacılık Uygulamaları ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”, Para-Banka Kredi ve Finansal

Türkiye’de katılım bankacılığının hukuki kimlik kazanarak başlangıcının 16.12.1983 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla gerçekleştirildiğine ve bahsi geçen kararla katılım bankalarının “Özel Finans Kurumları” olarak adlandırıldığına yukarıda değinilmiştir.

Katılım Bankaları bugünkü hüviyetini 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı BankK ile kazanmıştır. Böylelikle, Özel Finans Kurumlarının tüm faaliyetleri BankK kapsamına alındığı gibi, isimleri de “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir²⁰¹. Bu değişikliğin en önemli sebebi, özellikle uluslararası alanda Özel Finans Kurumlarını daha anlaşılabilir kılmak amacıyla kavramsal olarak “banka” tabirinin kullanılması zorunluluğudur²⁰².

“Katılım” ifadesi bankaya katılmayı, ortak olmayı çağrıştırmakta ve kooperatifleri akla getirmekteyse de bankaya katılım gibi bir durum söz konusu değildir. Burada katılım bankaya değil, bankada açılan hesabın kar veya zararınadır²⁰³.

Bugün yürürlükte olan mevzuatta “Katılım Bankası / Bankacılığı” ifadesi kullanıldığı için bu çalışmada da kurumsal anlamda bankadan ve/veya bankacılık yöntem ve işlemlerinden bahsedilirken “Katılım Bankası / Katılım Bankacılığı” ifadeleri kullanılacaktır. Yer yer çeşitli yazarların konuyla alakalı görüşlerini aktarırken ise anlam bütünlüğünün kaybolmaması adına ilgili yazarın kullandığı kavrama yer verilecektir.

4.2.2. Katılım Bankası Tanımı

Katılım bankaları 5411 sayılı BankK’nın 3’üncü maddesinde “*özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet*

Sistem, Ed: **Delice**, Güven / **Ege**, İlhan, Ankara, 2016, s. 357; **Abdullahi**, Omar Ismail, Faizsiz Bankacılık ve Faizsiz Fon Kaynağı Olarak Sukukun Yeterliği Üzerine Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2015, s. 3.; **Thein**, Aung, “A Study Of Interest Free Banking, Trends In The World”, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 29; **Tekçam**, Recep, Faizsiz Bankacılıkta Denetim: Türkiye İçin Model Önerisi, Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 4.

¹⁹⁹ **Yurtadur**, Mustafa / **Yıldız**, İshak, Faizsiz Finans, İstanbul, 2017, s. 5; **Çürük**, Suna Akten, İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2013, s. 5; **Rımaz**, Mostafa, İslami Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 14; **Yanmaz**, Talha, A Kind of Islamic Financial Instrument: Sukuk and Applications in the World, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 42.

²⁰⁰ **Yüzbaşıoğlu**, Nuray, Proje Finansmanında Faizsiz Finansman Yöntemleri ve Araçları, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 4; **Karahan**, Hediyeullah, Faizsiz Finans Teknikleri: Reel Sektöre Yönelik Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul, 2015, s. 3; **Azimov**, Sanan, Son Dönem Osmanlı ve Modern Türkiye Ekonomisinde İslami Kamu Finansman Kaynakları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 61.

²⁰¹ **Özulucan / Özdemir**, s. 19.

²⁰² **Tunç**, Hüseyin, Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve TÜRKİYE Uygulaması, İstanbul, 2010, s. 37.

²⁰³ **Taşdelen**, Selim Servet, “Bankacılık Kanunu Şerhi”, Ankara, 2015, C. I, s. 29.

gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri” şeklinde tanımlanmıştır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) katılım bankacılığını, “faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modeli olarak” tanımlamaktadır²⁰⁴.

Katılım bankacılığını tanımlayan çoğu yazar katılım bankacılığının “faizsiz” (riba-free) olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre “katılım bankacılığı faize yer vermeyen (İslam toplumlarında uygulanan) ekonomik hayatın içinden çıkmış bir alt sistemdir”²⁰⁵. Katılım bankacılığı, fon toplanırken de fon kullandırılırken de bu fonların “faiz olmaksızın” ekonomik alana aktarılması, yanı sıra diğer bankacılık işlemlerinin de faizsiz olarak gerçekleştirilmesidir²⁰⁶.

Katılım bankacılığının temel çıkış noktasının dini inanç ve ihtiyaçlar olduğu olgusundan hareketle katılım bankalarını, “dini inançları dolayısıyla bankalara yatırılmayarak, yurt içinde ve yurt dışında altın, döviz, bina, arsa şeklinde tutulan, hatta *yastık altında* gömülenmiş şekilde saklanan tasarrufların, üretim sürecine sokulması amacıyla kurulan ve kar-zarar ortaklığı anlayışıyla faaliyette bulunan kurumlar”²⁰⁷ olarak da tanımlanabilir.

4.3. Katılım Bankalarının Faaliyetleri

4.3.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Faaliyetleri

4.3.1.1. Katılım fonu

Katılım fonu, 5411 sayılı BankK’nın 60’ıncı maddesinde düzenlenmiştir. Katılım fonu, katılım bankaları nezdinde açılan katılma hesabındaki paraları ifade eder. Katılma hesabı kar-zarar ortaklığı ilkesine göre işletilir²⁰⁸.

Katılım fonu, kanunda her ne kadar mevduatla birlikte düzenlenmiş olsa da katılım hesabı ile mevduat hesabı arasında hem yapı yönünden hem de işleyiş yönünden farklıklar

²⁰⁴ TKBB, “Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?”, http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/KATILIM_BANKACILIGI-NEDIR-NASIL-CALISIR.pdf, s. 3. (Erişim Tarihi : 20.11.2019)

²⁰⁵ **Tunç**, s. 39.

²⁰⁶ **Canbaz**, s. 116.

²⁰⁷ **Özulucan / Özdemir**, s. 6.

²⁰⁸ **Tekinalp**, s. 246.

vardır. Bu farkların en önemlisi “faiz”dir ve sadece bir isim farklılığı da söz konusu değildir²⁰⁹.

Mevduat bankasına yatırılan para, bankaya borç olarak verilmekte ve paranın mülkiyeti bankaya geçmektedir²¹⁰. Katılım fonu ise bankaya sermaye olarak verilmektedir. Katılım bankası, yatırılan bu sermayeyi sadece faizsiz ürünlerde kullanabilirken, mevduat bankası faizli veya faizsiz istediği alanda kullanabilir. Bir diğer fark da, katılım bankaları “teorik olarak” vade sonu gelmeden önce ne oranda kar payı verebileceklerini söyleyemezken, mevduat bankasının vade sonunda ne kadar faiz ödemesi yapacağı bellidir²¹¹.

4.3.1.1.1. Katılım fonunun tanımı

Katılım fonu, 5411 sayılı kanunun 3’üncü maddesinden tanımlanmıştır. Buna göre katılım fonu, katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan paradır. Başka bir deyişle katılım fonu, özel cari hesap ve katılma hesabının ortak adıdır²¹².

4.3.1.1.2. Katılım fonunun hukuki niteliği

Bankaların faaliyet konularının sayıldığı 5411 sayılı Kanunun 4. maddesinde “katılım fonu toplama” da bankacılık faaliyetleri arasında sayılmıştır. Yine aynı maddenin son fıkrasında mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının katılım fonu toplama faaliyetini gerçekleştiremeyecekleri ifade edilmiştir. İlgili kanun hükmü uyarınca, katılım fonu toplama faaliyeti yalnızca katılım bankaları tarafından gerçekleştirilebilecek bir faaliyettir.

Esasında katılım bankaları, katılım fonu toplama faaliyetlerini gerçekleştirmek zorundadırlar. Çünkü katılım bankalarının mutlaka yapmakla zorunlu oldukları bankacılık faaliyetleri, özel cari hesaplar ve katılım hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak olarak belirlenmiştir. Bu faaliyetleri yapmayan katılım bankalarının faaliyet izinleri iptal edilir²¹³.

²⁰⁹ **Gündoğdu**, Bankaların Faaliyet Alanlarının Gelişimi, s. 9.

²¹⁰ **Tekinalp**, s. 434.

²¹¹ **Gündoğdu**, Bankaların Faaliyet Alanlarının Gelişimi, s. 10.

²¹² **Alıcı**, s. 98.

²¹³ **Reisoğlu**, s. 245.

4.3.1.2. Özel cari hesap

Özel cari hesap BankK'nın 3. maddesinde, katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaptır.

Özel cari hesap, TL veya yabancı para cinsinden ada yazılı olarak açılır, istenildiği zaman hesap bakiyesinden istenildiği kadar para çekilebilir, hesabın faizi veya başka bir neması yoktur, faizsiz mevduat hesabına benzemektedir²¹⁴.

Özel cari hesap vadesiz mevduat hesabına benzemekle birlikte, vadesiz mevduat hesaplarına zaman zaman faiz ödenebilme imkanı bulunduğu için bu iki hesap türünün aynı olduğu söylenemez²¹⁵.

Özel cari hesaplar, tamamen muhafaza amaçlı para yatırmayı ifade ettikleri için, Türk Borçlar Kanunu 561 ve devamı maddelerindeki genel saklama sözleşmesi (vedia) hükümlerine tabi olacaklardır²¹⁶. Özel cari hesap çekle çalışabilir. Bu hesapların vadeli olarak açılmalarına kanunun lafzı engeldir²¹⁷.

4.3.1.3. Katılma hesabı

4.3.1.3.1. Katılma hesabının tanımı

Katılma hesabı, 5411 sayılı kanunun 3'üncü maddesinde, katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesap olarak tanımlanmaktadır.

Katılma hesapları belli bir vade ile tasarruf sahiplerinden toplanmaktadır, bu yönüyle katılma hesapları, mevduat bankalarındaki vadeli mevduat hesaplarıyla benzerlik göstermektedir²¹⁸.

4.3.1.3.2. Katılma hesabının hukuki niteliği

Katılma hesabının temel ve ayırıcı özelliği kar-zarar ortaklığı şeklinde olmasıdır ve teoride bu faaliyetlerden elde edilecek getirinin önceden bilinmesi mümkün olmadığı gibi, kullandırılan fonun kaybedilmesi (zarar edilmesi) de ihtimal dahilindedir²¹⁹.

²¹⁴ Taşdelen, s. 55.

²¹⁵ Alıcı, s. 95.

²¹⁶ Reisoğlu, s. 273.

²¹⁷ Tekinalp, s. 22.

²¹⁸ Özulucan / Özdemir, s. 33.

Katılma hesabında katılım bankasına kullanılacak olan fonun getiri garantisi olmadığından, katılım hesabı sözleşmesi sonuca katlanmalı borç ilişkisinin bir türüdür²²⁰.

Katılma hesabı, katılım bankasına yatırılan fonların katılım bankasınca kullanılmasından doğan kar ve zarara katılma sonucunu verdiğiinden, burada banka ile sermaye koyan iştirakçi arasında bir adi ortaklık sözleşmesinin olup olmadığı konusu gündeme gelmektedir²²¹.

Bir görüşe göre, katılım hesabına fon yatıran iştirakçi ile katılım bankası arasında bir adi ortaklık kurma gayesi olmadığı için, katılım hesabı bir adi ortaklık kapsamında değerlendirilemez²²².

Diğer görüşe göre ise katılma hesabına adi ortaklık hükümlerinin kıyasen uygulanması doğru olur, çünkü hesaptaki sermaye hesap sahibiyle katılım bankası tarafından birlikte belirlenen bir amaca varmak için kullanılmaktadır. Amaç kar elde etmek ve paylaşmaktır²²³.

Kanaatimizce katılma hesabına ilişkin olarak adi ortaklığa dair hükümlerin uygulanması daha doğru olacaktır. Çünkü burada TBK 621 ve 623'üncü maddelerinin uygulanabilmesi söz konusudur.

Katılma hesapları da tıpkı mevduat hesaplarında olduğu gibi kanunla TMSF kapsamında sigorta altına alınmıştır²²⁴. Fakat buradaki sigorta garantisi ancak BDDK'nın katılım bankasının bankacılık faaliyeti iznini kaldırması ve bankanın TMSF'ye devredilmesi halinde söz konusu olacaktır. Faaliyetine devam eden bir katılım bankasında katılma hesabı bulunan ve bankanın faaliyetleri sonucu zarar eden gerçek ve tüzel kişiler bu zarara katlanacaklardır²²⁵.

4.3.1.3.3. Katılma hesaplarına uygulanacak kar ve zarara katılma oranları ve katılım fonları işlemlerine sağlanacak diğer menfaatler

5411 sayılı Kanunun “faiz oranları ve diğer menfaatler” başlıklı 144. maddesinde “Cumhurbaşkanı, bankaların ödünç para verme işlemleri ve mevduat kabulünde uygulanacak azami faiz oranlarını, katılma hesaplarında kar ve zarara katılma oranlarını, özel cari hesaplar dahil bu maddede belirtilen işlemlerde sağlanacak diğer menfaatlerin nitelikleri ile

²¹⁹ Alıcı, s. 97.

²²⁰ Tiftik, s. 61.

²²¹ Reisoğlu, s. 274.

²²² Battal, Ahmet, Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Özel Finans Kurumları, Ankara, 1999, s. 151.; Taşdelen, s. 56.

²²³ Tekinalp, s. 22.

²²⁴ Canbaz, s. 188.

²²⁵ Reisoğlu, s. 274.

azami miktar ya da oranlarını tespit etmeye, bunları kısmen veya tamamen serbest bırakmaya yetkilidir. Cumhurbaşkanı bu yetkilerini Merkez Bankasına devredebilir.” denilerek katılım bankalarının gerek fon toplarken iştirakçilerine ödeyeceği gerekse topladığı fonları kredi olarak kullanırken müşterilerinden alacağı kar ve zarara katılma oranlarını belirleme yetkisi Cumhurbaşkanına verilmiş, Cumhurbaşkanının da bu yetkiyi Merkez Bankasına devredebileceği belirtilmiştir.

BankK’nın 144’üncü maddesindeki bu yetki daha önce Bakanlar Kurulu’na aitti. 16.04.2017 tarihli referandum sonuçlarıyla birlikte Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi ve 24.06.2018 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerle birlikte Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin fiilen uygulanmaya başlaması sonrasında bir dizi mevzuat hükmünde düzenleme yapılmış ve mevzuat hükümleri yeni hükümet sistemine adapte edilmiştir. Bu doğrultuda, 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK’nın 166’ncı maddesiyle, 5411 sayılı BankK’nın 144. maddesinde yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” olarak değiştirilmiştir.

BankK’nın “Kuruluşlara ilişkin idari para cezaları” başlıklı 146. maddesinin (r) bendinde 144. maddesi uyarınca alınan kararlara ve yapılan düzenlemelere uyulmaması halinde yirmibin TL, ayrıca Cumhurbaşkanı veya Merkez Bankası tarafından miktar ya da oranların tespit edildiği durumlarda, söz konusu miktar ve oranlara aykırı şekilde faiz alınması veya verilmesi ya da menfaat sağlanması halinde, sağlanan menfaat tutarı kadar idari para cezası uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

4.3.1.3.4. Mevduat ve faiz oranları ve katılma hesapları kar ve zarara katılma oranları ile özel cari hesaplar dahil bu işlemlerde sağlanacak diğer menfaatler hakkında Bakanlar Kurulu tarafından yapılan düzenleme

BankK 144. madde hükmü uyarınca Bakanlar Kurulu mevduat ve faiz oranları ve katılma hesapları kar ve zarara katılma oranları ile özel cari hesaplar dahil bu işlemlerde sağlanacak diğer menfaatler hakkında karar almıştır.

Bakanlar Kurulu, faiz oranları ile kar ve zarara katılma oranları hakkında, bu oranların kısmen veya tamamen serbest bırakılması hususunun TCMB tarafından yayımlanacak tebliğle düzenleneceği yönünde karar almıştır²²⁶.

Aynı Bakanlar Kurulu kararının 4. maddesinde mevduata faiz dışında, katılma hesaplarına ise kar payı dışında menfaat temin edilemeyeceği ifade edilmiştir. Ancak,

²²⁶ Resmi Gazete:Tarih: 22.11.2006, Sayı: 26354.

mevduat ve katılım fonu sahipleri lehine verilecek özel sigorta teminatı ve operasyonel işlemlerin tamamlanması için gereken tutarın ödemedi önce belirli bir hesaba yatırılması haricinde belirli bir mevduat veya katılım fonu bakiyesinin bankada tutulması zorunluluğunun bulunmaması kaydıyla maaş ödeme ve/veya belirli hizmetlerin sunulması kapsamında yapılan protokoller uyarınca anlaşma yapılan kurumlara ve/veya kurum çalışanlarına sağlanacak aynı veya nakdi menfaatler bu düzenlemenin dışında tutulmuştur. Böylelikle bankalarca ödenen promosyon ücretleri faiz veya kar payı dışında teminat verilemeyeceği yasağının dışında bırakılmıştır.

Bakanlar Kurulu Kararının 6. maddesinde mevduat faiz oranları ile katılma hesapları kar ve zarara katılma oranlarının değiştirilmesi halinde, değişiklikten önce açılan mevduat hesaplarına uygulanan faiz oranları ile katılma hesaplarına uygulanan kar ve zarara katılma oranlarının vade sonuna kadar değiştirilemeyeceği ifade edilmiştir.

Bakanlar Kurulu Kararının 7. maddesinde ise vadeden önce para çekilmesi konusu düzenlenmiştir. Buna göre vadesinden önce bankaların onayı ile çekilen vadeli mevduata vadesiz mevduat faiz oranı uygulanır. Vadesinden önce katılım bankalarının onayı ile çekilen katılma hesaplarında ise hesap sahibine, hesabın ait olduğu vade grubunun hesabın kapatıldığı tarihte kar göstermesi durumunda o güne kadar hesap sahibince yatırılmış olan tutar kadar, zarar göstermesi durumunda ise birim hesap değeri kadar ödeme yapılır. Ancak, aşağıda belirtilen vadeli mevduat ve katılma hesapları ile birikimli mevduat/katılma hesaplarından bankaların onayı ile vadelerinden önce çekim yapılması halinde, vade bozulmaksızın ve faiz/kar payı kaybı yaşanmaksızın bu hesapların vadeleri süresince;

a) 1 yıl ve daha uzun vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz/kar payı ödemeli) hesaplar için hesap sahiplerine en fazla iki defa vadeden önce çekim hakkı tanınarak toplamda anaparanın % 50'sine,

b) Birikimli hesaplar için hesap sahiplerine en fazla üç defa vadeden önce çekim hakkı tanınarak toplamda anaparanın % 50'sine

kadar kısmi çekim yapılabilir.

Birinci fıkrada belirtilen sayı ve paylar dahilinde vadeden önce çekimlerde, çekilen kısım için biriken faiz/kar payının % 100'üne kadar, birinci fıkrada belirtilen sayı ve payların üzerinde vadeden önce ilave kısmi veya tamamen çekimlerde ise biriken faiz/kar payı tutarının en fazla % 50'sine kadar faiz/kar payı ödenebilir.

4.3.1.3.5. Katılma hesaplarında uygulanacak kar ve zarara katılma oranlarına dair Merkez Bankası'nca yapılan düzenleme

Katılma hesaplarında uygulanacak kar ve zarara katılma oranları Merkez Bankası'nca düzenlenen 2006/1 sayılı Tebliğ'in 5'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre katılma hesaplarında toplanan fonların işletilmesi sonucu doğacak kar ve zarara katılma oranları katılım bankaları tarafından serbestçe belirlenir. Katılım bankasının zarara katılma oranı, kara katılma oranının yüzde 50'sinden az olamaz.

Tebliğin 6. maddesine göre bankalarca serbestçe belirlenen mevduat ve kredi işlemlerinde uygulanacak faiz oranları ile katılma hesaplarında uygulanacak kar ve zarara katılma azami oranları uygulamaya konulmadan önce TCMB İdare Merkezince tespit edilecek esaslar çerçevesinde TCMB'ye bildirilir. Bankalar TCMB'ye bildirdikleri azami oranları aşmamak kaydıyla, mevduat ve kredi işlemlerinde uygulayacakları faiz oranlarını ve katılma hesaplarında uygulayacakları kar ve zarara katılma oranlarını vadelerine göre tüm şubelerinde halkın görebileceği şekilde ilan eder ve bu oranları internet sitesinde yayımlar²²⁷.

4.3.1.3.6. BankK 144. maddenin değerlendirilmesi

Kanaatimizce bu madde hükmü gerek “faizsiz bankacılık” kavramıyla gerekse BankK'nın katılım bankacılığı işlemlerini düzenleyen diğer hükümleriyle açıkça çelişmektedir. Çünkü 5411 sayılı Kanunun 3. maddesinde katılma hesabı tanımlanırken “hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen” ve “aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen” ifadeleri kullanılmaktadır. Burada, “önceden belirlenmeme” ve “garanti etmeme” ifadeleri katılım bankacılığı işlemlerinin kar ve zarara katılma şeklinde gerçekleşmesiyle uyumludur. Ancak, kar ve zarara katılma oranının önceden belirlenmesi durumunda katılım bankacılığının hem özüne, hem ruhuna hem de kuruluş gayesine aykırılık söz konusu olmaktadır.

Kar ve zarara katılma oranının ister katılma hesabı sözleşmesinin taraflarınca, isterse Bakanlar kurulu, Cumhurbaşkanı, Merkez Bankası veya başka bir üçüncü şahıs tarafından belirlenmesi halinde artık “kar ve zarar” kavramının varlığından bahsedilemez. Çünkü yukarıda kar kavramını incelerken karın şarta bağlı bir hak olduğuna değinilmişti. Karın şarta bağlılığı ise hem elde edilmesinin garanti olmaması hem de elde edilse bile oranının önceden belirlenebilir olmaması anlamına gelmektedir. Para borçlarında, alacaklı (borç veren) açısından önceden belirlenen bir kar söz konusu ise bu kar “faiz” olarak adlandırılır.

²²⁷ www.tcmb.gov.tr, (Erişim Tarihi : 03.12.2019)

Dolayısıyla katılım bankacılığı işlemlerinde kar ve zarara katılma oranının taraflarca veya üçüncü şahıslarca önceden belirlenmesi durumunda artık “kar payı” kavramından değil “faiz” kavramından bahsediliyor demektir.

Doktrinde de BankK 144. madde uyarınca kar ve zarara katılma oranlarının Bakanlar Kurulu (yeni düzenlemeye göre Cumhurbaşkanı) tarafından tespit ediliyor olması eleştirilmekte ve katılma hesaplarında verilen nemanın faiz olduğu kabul edilmektedir²²⁸.

Benzer bir eleştiri “özel cari hesap” için de yapılmaktadır. Özel cari hesapların hesap sahibine “herhangi bir getiri ödenmeyen” fonlardan oluştuğu bizzat kanundaki tanımında yer almaktadır. Ancak BankK 144. maddede açıkça “*özel cari hesaplar dahil bu maddede belirtilen işlemlerde sağlanacak diğer menfaatlerin*” denilerek özel cari hesaplara da bir takım menfaatlerin ödenebileceği ifade edilmektedir. Bu ifade sebebiyle 5411 sayılı kanun kendi içinde çeliştiği gibi, özel cari hesaplara ödenen nemaların da “faiz” olarak kabul edilmesi sonucunu doğurmaktadır²²⁹.

4.3.1.4. Sendikasyon kredileri

Sendikasyon kredileri BankK’da düzenlenen bir fon toplama yöntemi değildir. Katılım bankaları da tıpkı mevduat bankaları gibi özellikle 2010 sonrası dönemde yurt dışı piyasalardan finansman temin etmektedirler²³⁰. Sendikasyon kredisi yoluyla temin edilen bu fonların vadesi yurt içinden toplanan fonlara göre daha uzun olduğundan yurt içi fonlara nazaran daha tercih edilebilir bir fon toplama yöntemidir. Katılım bankalarının sağladığı fonlara “murabaha sendikasyon kredisi” denir²³¹.

4.3.1.4.1. Sendikasyon kredisi tanımı

Sendikasyon kredisi; iki ya da daha fazla kredi veren kuruluşun bir araya gelmesiyle benzer hüküm ve koşullarla, ortak dokümantasyon ve ortak bir ajan (lider banka) kullanılarak büyük miktarda fon ihtiyacında olan bir fon talep edene sağlanan kredidir²³².

²²⁸ Taşdelen, s. 1314.

²²⁹ Taşdelen, s. 1315.

²³⁰ Canbaz, s. 189.

²³¹ Canbaz, s. 189.

²³² Sakarya, Şakir / Sezgin, Hasan, “Sendikasyon Kredisi Kullanımının Bankaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: Olay Çalışması Yöntemiyle BİST’te Bir Uygulama”, *Bankacılar Dergisi*, S. 92, Mart 2015, s. 6.

4.3.1.4.2. Sendikasyon kredilerinin özellikleri

a. Kredinin büyüklüğü

Sendikasyon, borç verenler bakımından borç vermekten kaynaklanan riskin paylaşıldığı bir yöntemdir. Tek bankanın kolaylıkla sağlayabileceği küçük miktarlı kredilerin konusu değildir. Burada kredi en az iki banka tarafından sağlanır²³³.

b. Vade

Genellikle orta ve uzun vadeli krediler için söz konusu olur. Kısa vadeli olmasında bir engel yoksa da pratik olarak tercih edilebilir değildir²³⁴.

c. Değişken faiz

Sendikasyon kredileri sabit faiz oranından ziyade değişken faiz oranlarıyla fiyatlandırılır. Genellikle LIBOR faiz oranından karşılaştırılır²³⁵.

LIBOR faiz oranı, “London Interbank Offered Rate’in” kısaltması olup, Londra bankalar arası para piyasasında likiditesi yüksek bankaların birbirlerine ABD doları üzerinden borç verme işlemlerinde uyguladıkları faiz oranıdır. Londra saati ile 11:00’de sabitlenen LIBOR piyasalar tarafından birçok finansal işlemde gösterge faiz oranı olarak kullanılıyor²³⁶.

Sendikasyon kredilerine sabit faiz de uygulanabilir fakat kredi veren kuruluşlar sabit faiz riskini almak istemedikleri için sendikasyon kredisi faiz oranları değişken faiz oranları üzerinden karşılaştırılır²³⁷.

d. Ortak faiz oranı

Sendikasyon kredisi alan banka, krediyi veren her bir bankaya aynı faiz oranı üzerinden faiz ödemesi yapar. Sendikasyon kredilerinde her bir kredi taksidinin faiz oranı farklı olabilir ancak kredi veren bankaların her birine aynı oran üzerinden faiz ödemesi yapılır²³⁸.

e. Sorumlulukların ayrılığı

Sendikasyon kredisine kredi veren olarak katılan her bir bankanın, sendikasyon kredisi sözleşmesinden doğan sorumluluğu diğer bankadan ayrıdır, her bir banka kendi taahhüt ettiği kredi miktarından sorumludur ve diğer kredi veren bankanın taahhüdünü yerine getirmek zorunda değildir²³⁹. Başka bir ifadeyle sendikasyon kredilerinde kredi veren bankaların

²³³ Sakarya / Sezgin, s. 7.

²³⁴ Sakarya / Sezgin, s. 7.

²³⁵ Sakarya / Sezgin, s. 7.

²³⁶ Eğilmez, Mahfi, <http://www.mahfiegilmez.com/2014/10/merkez-bankas-faizleri-son-durum.html#more>, (Erişim Tarihi 11.11.2019)

²³⁷ Sakarya / Sezgin, s. 7.

²³⁸ Sakarya / Sezgin, s. 8.

²³⁹ Sakarya / Sezgin, s. 8.

sorumlulukların teselsül söz konusu değildir, kredi veren bankalar kredi verme taahhüdüyle ilgili olarak müteselsil sorumlu değildirler. Her bir banka yalnızca kendi taahhüdünden sorumludur.

f. Dökümantasyon

Ortak kredi dökümantasyonu, sendikasyon kredilerinin bütün hüküm ve şartlarını içermesi nedeniyle bu kredilerin en önemli özelliklerinden biridir. Şayet ortak dökümantasyon olmasaydı, iki veya daha fazla bankanın verdiği tek bir kredi değil, kredi veren banka sayısınca ayrı ayrı kredi sözleşmeleri söz konusu olacaktı²⁴⁰.

g. Açıklık

Sendikasyon kredileri, büyük hacimli olmaları ve krediyi veren bankaların sayıca fazlalığı ve dağılımı nedeniyle, borçlu bankanın faaliyetlerini yürütebilmesini sağlayan finansmanın en önemli ayağını teşkil eder. Bu nedenle kredi alan borçlu bankalar bu durumun bilinmesini isterler. Çünkü dünya çapında bilinirliği olan bankalardan oluşan bir konsorsiyumdan bu kadar büyük miktartlı sendikasyon kredisi alabilmek, kredi alan banka açısından bir itibar göstergesidir²⁴¹.

Bir bankanın sendikasyon kredisi kullanabilmesi ekonomik manada bir itibar göstergesi olsa da, katılım bankalarının sendikasyon kredisi kullanmaları faizsiz bankacılık kavramıyla çelişmektedir. Çünkü katılım bankaları gerek fon toplama gerekse topladıkları bu fonu kullandırma işlemlerini “faizsiz” olarak gerçekleştirmek zorundadırlar. Katılım bankalarını düzenleyen mevzuat hükümleri de bunu gerektirmektedir. Ancak katılım bankaları üstelik de değişken oranlı faizle kredi kullanarak fon temin etmekte, kullandırma amacıyla topladıkları fonun büyük kısmını da sendikasyon kredileri teşkil etmektedir.

4.3.2. Katılım Fonunun Sigortalanması

5411 sayılı BankK’nın 63. maddesinde “*Kredi kuruluşları nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu*” tarafından sigorta edilir.

Kredi kuruluşları, nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır” hükmü ile özel cari hesap ile katılma hesaplarını ifade eden katılım fonlarının sigorta kapsamına alındığı ifade edilmiştir.

²⁴⁰ Yıldırım, Ümit, Türkiye’de Sendikasyon Kredileri, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005, s. 41.

²⁴¹ Yıldırım, s. 42.

Katılım fonlarının sigorta kapsamına alınması 5411 sayılı BankK'nın 1. maddesinde belirtilen finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması ile tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amaçlarının gerçekleşmesine yöneliktir.

5411 sayılı kanunun 1. maddesinin gerekçesinde “*Bu kanunda amaçlanan diğer bir unsur ise tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumaktır. Hak kavramı, bu Kanun ile hukuk düzeni tarafından korunan menfaat, tanınan yetki, davranış özgürlüğü ve tanınan ayrıcalık gibi anlamlara gelebilir. Tasarrufların korunmasının amacı, tasarruf sahiplerinin güven duygusu içinde bankalara para yatırmalarını sağlamaktır. Genel anlamda, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması, bankaların işlevlerinin gerektirdiği mali güç ve itibarı haiz olarak mevzuata, bankacılık ilke ve teamüllerine uygun, emniyetli, seyyal ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlayacak ortamın tesisi ile mümkün olur. Daha özel anlamda tasarrufların korunması, tasarruf sahibini korumaya yönelik mevduatın sigortalanması suretiyle tasarruf sahiplerine diğer alacaklar karşısında bir imtiyaz tanınmasıdır. Fakat bu imtiyaz sadece sigortalı mevduatın korunması anlamındadır. Bu ise bir bankanın tasfiyeye tabi tutulması durumunda tasarruf sahiplerine sigorta kapsamındaki mevduatlarının geri ödenmesi şeklinde tezahür etmektedir. Tasarrufların sınırsız güvence altında olmasının güvende aldanmaya yol açacağı ve piyasa disiplini bozucu etkileri olacağı dikkate alınarak, tasarrufların kısmi güvenceye tabi olması gerektiği ve tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatleri ile kredi sisteminin etkin işleyişinin, gerekli ortamı sağlamak ve bunun için uygun tedbirleri almak yoluyla sağlanabileceği tabiidir.*”²⁴² tasarruf mevduatları ile gerçek kişi katılım fonlarının neden sigorta kapsamına alındığı izah edilmiştir.

Yine sigorta hükmünü getiren 63. maddenin gerekçesinde de “*Bankalara duyulan güveni artırmak suretiyle tasarrufları korumak ve Türk mali sistemine istikrar kazandırmak amacıyla mevduat sigorta sistemi uygulanmaktadır*” denilmektedir.

Sigortaya ilişkin düzenleme 4389 sayılı Bankalar Kanununun 15 ve 20. maddeleri ile Avrupa Birliği'nin kara para aklanmasına ilişkin tebliğleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir²⁴³.

4.3.2.1. Mevduat ve katılım fonu sigortasının hukuki niteliği

Sigorta, belirlenmiş bir riskin gerçekleşmesi sonucu doğabilecek zararları gidermek amacıyla kullanılan bir mali araçtır. Sigortaları sözleşmeden veya kanundan kaynaklanmasına göre özel sigortalar ve sosyal sigortalar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Özel sigortalar zorunlu

²⁴² <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c091/tbmm22091124ss0972.pdf>, (Erişim Tarihi : 03.12.2019)

²⁴³ Tekinalp, s. 248.

ve ihtiyari olmak üzere ikiye ayrılır. Zorunlu özel sigortaları sosyal sigortalarla karıştırmamak gerekmektedir. Zorunlu özel sigortalar da sözleşmeyle kurulurlar ancak bu sözleşme kanun koyucu zorunlu kıldığı ve sigorta sözleşmesinin kurulmaması halinde yaptırım uyguladığı için zorunludur.

Mevduat ve katılım fonlarını sigorta eden TMSF'nin sigorta hukukuyla birebir örtüştüğünü söylemek mümkün değildir. Çünkü kesinlikle bir sözleşmeden kaynaklanmamakta, bilakis kanun hükmüyle ortaya konulan bir sigorta türü olarak karşımıza çıkmaktadır²⁴⁴.

5411 sayılı BankK gerekçesinde sigortanın amacının “Bankalara duyulan güveni artırmak suretiyle Türk mali sistemine istikrar kazandırmak” olduğu; sigorta kapsamındaki mevduat ve katılım fonu miktarı ile bankaların ödediği prim arasında doğrudan bir bağlantı bulunmadığı; gerektiğinde mevduata ve katılım fonuna sağlanan korumanın sınırsız hale getirilebildiği; TMSF'nin kaynakları yetmediğinde Hazine kaynaklarını kullandığı; mevduat ve katılım fonu sahiplerine yapacağı ödemeler nedeniyle TMSF'ye olağanüstü yetkiler tanındığı dikkate alındığında gerçek anlamda bir sigorta ilişkisinin bulunmadığını kabul etmek gerekmektedir²⁴⁵.

5411 sayılı Kanun 63/2 maddesindeki “sigorta ettirmek” ifadesi de bir sigorta sözleşmesi yapılması zorunluluğunu değil, sigortaya tabi mevduatın ve katılım fonunun TMSF'ye bildirilmesi zorunluluğunu ifade etmektedir²⁴⁶.

4.3.2.2. Sigortanın kapsamı

BankK 63. maddesinde tasarruf mevduatı ile gerçek kişi katılım fonlarının sigorta ettirileceği ifade edilmektedir.

“Tasarruf mevduatı” BanK'nın 3'üncü maddesinde tanımlanmış olup, mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarını ifade etmektedir.

Kanunda katılım fonları bakımından da “gerçek kişi katılım fonları” ifadesi de gerçek kişilere ait özel cari hesapları ile yine gerçek kişilere ait katılma hesaplarını ifade etmektedir²⁴⁷.

²⁴⁴ Aslan, İbrahim, “Tasarruf Mevduatı Sigortası'nın Hukuki Niteliği”, *Türkiye'de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu*, Türkiye Barolar Birliği & TEB Sigorta, İstanbul, 2004, s. 88.

²⁴⁵ Alıcı, s. 1204.

²⁴⁶ Alıcı, s. 1204-1205.

²⁴⁷ Alıcı, s. 1208.

Buradan da anlaşılacağı üzere ister mevduat hesabı olsun isterse katılım fonu olsun sadece gerçek kişilere ait hesaplar sigorta kapsamındadır. Tüzel kişilere ait hesaplar sigorta kapsamında değildir.

Türkiye’de münhasıran kıyı bankacılığı (off-shore) faaliyeti göstermek amacıyla kurulan kredi kuruluşlarında bulunan mevduat ve katılım fonları sigorta kapsamı dışındadır²⁴⁸.

Sadece Türkiye’de faaliyet gösteren bankalardaki tasarruf mevduatı ve katılım fonları sigorta kapsamındadır. Türkiye’de faaliyet gösteren banka ibaresi, Türkiye’de kurulu bankaların yurt içindeki şubeleri ile yabancı bankaların Türkiye şubelerini ifade etmektedir. Türk bankalarının yurt dışı şubelerindeki tasarruf mevduatı ve katılım fonları hesapları sigorta kapsamında değildir²⁴⁹.

Hesap sahibinin gerçek kişi olması yeterlidir. Türkiye’de yerleşik olmayan gerçek kişi de, Türk vatandaşı olmayan gerçek kişi de Türkiye’de faaliyet gösteren bankada tasarruf mevduatı ve/veya katılım fonu hesabı olması halinde sigorta kapsamındadır²⁵⁰.

Bir gerçek kişiye ait tasarruf mevduatı veya katılma fonunun garanti kapsamındaki azami miktarı yüz bin Türk Lirasıdır²⁵¹.

5411 sayılı Kanunun 3. maddesi uyarınca katılma fonu hesabının anaparasının geri ödeme yükümlülüğü olmadığı için katılım fonu hesap sahibinin sigorta kapsamındaki fon miktarı katılım bankasındaki alacağının birim değeri kadardır²⁵².

Gerçek kişilerin sigorta kapsamında güvence altında olmaları için TMSF’yle sigorta sözleşmesi yapma ve prim ödeme zorunlulukları yoktur. BankK 63/2 madde hükmünden açıkça görüleceği üzere fon sahiplerini sigorta ettirmek ve sigorta kapsamında prim ödemelerini gerçekleştirmek kredi kuruluşlarının görevidir.

4.3.3. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Faaliyetleri

4.3.3.1. Türk Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Faaliyetleri

5411 sayılı BankK’nın 48/2 maddesinde “*kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kar ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak*

²⁴⁸ Reisoğlu, s. 1341.

²⁴⁹ Alıcı, s. 1208–1209.

²⁵⁰ Alıcı, s. 1209.

²⁵¹ Reisoğlu, s. 1343-1344.

²⁵² Alıcı, s. 1209.

yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.” denilerek katılım bankalarının gerçekleştirilecek olan fon kullandırma faaliyetlerinin de kredi sayılacağı ifade edilmiştir.

Katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetleri ve yöntemleri 01.11.2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliğin 19. maddesinde düzenlenmiştir²⁵³. Yönetmeliğin 19. maddesine göre katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri “kurumsal finansman desteği”, “bireysel finansman desteği”, “kar zarar ortaklığı yatırımı”, “finansal kiralama (leasing)”, “mal karşılığı vesaikin finansmanı” ve “ortak yatırımlardır”. Bazı yazarlar “doğrudan borçlandırma sistemini” de katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemleri arasında saymaktadırlar²⁵⁴.

“Kar-zarar yatırım ortaklığı” ve “ortak yatırım” dışındaki fon sağlama kredileri sadece katılım bankalarının değil, diğer kredi kuruluşları tarafından da uygulanan yöntemlerdir. “Kar-zarar ortaklığı” ile “ortak yatırım” yöntemlerine Türkiye uygulamasında pek rastlanmadığı söylenebilir.

4.3.3.1.1. Kurumsal finansman desteği

Fon talep eden işletme ile katılım bankası arasında düzenlenecek sözleşme kapsamında, işletmenin ihtiyaç duyduğu tüm gayrimenkul, menkul kıymet, emtia, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi şartıyla işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bankanın borç veren, işletmenin borçlu, satıcının ise lehdar olduğu üçlü bir hukuki ilişki söz konusudur. Bu yönüyle havaleye benzediği söylenebilir.

Bazı yazarlar, “kurumsal finansman desteği” yönteminin sadece katılım bankaları tarafından uygulanabilecek bir fon kullandırma yöntemi olduğunu ileri sürmektedirler²⁵⁵.

5411 sayılı BankK’nın 57/2 maddesinde bankaların 2499 sayılı SerPK kapsamında gayrimenkul ve emtiayı esas alan sözleşmeler ile Kurulca uygun görülecek kıymetli madenlerin alım ve satımı hariç olmak üzere ticaret amacıyla gayrimenkul ve emtianın alım ve satımı ile uğraşmaları yasaklanmıştır. Aynı maddenin 3. fıkrasında katılım bankalarının kredi kullandırma faaliyeti kapsamındaki emtia ve gayrimenkul üzerine yaptıkları işlemlerin bu yasak kapsamında olmadığı ifade edilmiştir. Ancak, sadece bu madde hükmüne bakarak kurumsal finansman desteğinin yalnızca katılım bankaları tarafından uygulanabilecek bir fon kullandırma yöntemi olduğunu öne sürmek hata olur.

²⁵³ Resmi Gazete: Tarih: 01.11.2006, Sayı: 26333.

²⁵⁴ **Çambel**, Hakan, “Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Fon Toplama ve Fon Kullandırma Yöntemleri”, Katılım Bankacılığı, Ed. : Ferudun KAYA, İstanbul, 2017, s. 141.

²⁵⁵ **Çambel**, s. 138.

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununda finansman şirketleri düzenlenmiştir. Finansman şirketi kavramı kanunda tanımlanmamıştır. Finansal Kurumlar Birliği'nin internet sitesinde, finansman şirketleri “her türlü mal ve hizmet alımı amacıyla gerçek veya tüzel kişilere finansman sağlayan kredi kuruluşları” olarak tanımlanmaktadır.²⁵⁶

6361 sayılı Kanunun 39. maddesinde “finansman sözleşmesi” tanımlanmıştır. Finansman sözleşmesi, her türlü mal veya hizmet alımının, malı veya hizmeti satın alan gerçek veya tüzel kişinin nam ve hesabına mal veya hizmetin teslim veya temini ile birlikte doğrudan satıcıya ödeme yapılması suretiyle kredilendirilmesini öngören sözleşmedir. Kredi geri ödemeleri, adına kredi açılanlar tarafından finansman şirketlerine yapılır.

Görüldüğü üzere yönetmelikte katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemleri arasında sayılan “kurumsal finansman desteği” yöntemi, 6361 sayılı Kanunda finansman sözleşmesi olarak adlandırılmakta ve finansman şirketlerinin bu yöntemle gerçek veya tüzel kişilere kredi kullandırmaları sağlanmaktadır. Dolayısıyla kurumsal finansman desteği yöntemi sadece katılım bankaları tarafından uygulanan bir fon kullandırma yöntemi olarak nitelendirilemez.

4.3.3.1.2. Bireysel finansman desteği

Gerçek kişi alıcıların bireysel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satın aldıkları mal veya hizmet bedelinin, satıcıya katılım bankası tarafından ödenmesi koşuluyla alıcının borçlandırılması işlemidir. Burada da tıpkı kurumsal finansman desteğinde olduğu gibi havaleye benzeyen üçlü bir hukuki ilişkinin varlığından bahsedilebilir.

Uygulamada, katılım bankaları tarafından kullanılan bireysel finansman desteği ürünlerini “konut finansmanı”, “kentsel dönüşüm finansmanı”, “taşıt finansmanı”, “arsa finansmanı”, “2B finansmanı”, “tüketici (ihtiyaç, dayanıklı tüketim) finansmanı” “”, “eğitim finansmanı”, “hac ve umre finansmanı”, “bireysel işyeri finansmanı”, “yasa kapsamında ipotekli bireysel finansman”, “ipotekli bireysel finansman” olarak sayabiliriz.

-Konut finansmanı; Gerçek kişilerin konut ihtiyaçlarının finansmanı için uygulanan bir fon kullandırma yöntemidir. SPK lisanslı eksperlerce, satın alınacak konutun ekspertiz değeri belirlenir. Belirlenen bu değerin azami %80'ine kadar olan kısmı katılım bankasıyla konut finansmanı olarak kullanılır. Konut finansmanı kullandırma işleminin teminatı olarak, satın alınan konut üzerine katılım bankası lehine birinci derecede ipotek tesis edilir. Günümüzde

²⁵⁶ <https://www.fkb.org.tr/sektorler/finansman/>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

Türkiye uygulamasında, konut finansmanlarında borçluya en fazla 120 aya kadar vadeye kadar geri ödeme imkanı tanınmaktadır.²⁵⁷

Konut finansmanı, mevduat bankalarınca uygulanan bir fon kullandırma yöntemi olan ipotek karşılığı konut kredilerinin (mortgage) katılım bankalarındaki karşılığıdır.

Mortgage, alınacak konutun üzerine konulan ipotekle güvence altına alınmış, düzenli taksitlerle geri ödenecek olan, konut finansmanı amaçlı bir nakdi kredidir.²⁵⁸

Uygulamada katılım bankalarının konut finansmanı kullandırma usulleri ile mevduat bankalarının ipotek karşılığı konut kredisi kullandırma usulleri arasında fark bulunmamaktadır.

-Kentsel dönüşüm finansmanı; Kentsel Dönüşüm Finansmanı, Türkiye genelinde “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi” olarak çıkan 6306 sayılı Kanun kapsamında başlayan kentsel dönüşüm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan finansman desteğini sağlamak amacıyla meydana getirilen bir finansman modelidir. Kanun uyarınca afet alanında olup olmadığına bakılmaksızın can ve mal güvenliği açısından risk taşıyan tüm konumlar kentsel dönüşüm kapsamında değerlendirilmeye alınmaktadır. Buna göre öncelikle ülke genelinde deprem afet riski büyük olan alan ve meskenlerdeki mevcut yapıların yıkılması ve yerlerine deprem afet yönetmeliğe uygun modern yapılar yapılması planlanmaktadır.

Kentsel Dönüşüm bağlamında, riskli oldukları raporlanan binalar, projelendirme sürecinde kanun uyarınca BSMV’den muaf tutulacaktır. Yine ipotek karşılığı kullandırılan konut inşaat ve güçlendirme kredileri ve ticari işlem kapsamında değerlendirilen projeler, KKDF’den muaf tutulacaktır.²⁵⁹

-Taşıt finansmanı; Gerçek kişilerin taşıt ihtiyaçlarının finansmanı için uygulanan bir fon kullandırma yöntemidir. Alıma konu araç bedelini 120 bin TL ve altında olan araçlar için fatura/kasko değerinin %70’i, 120 bin TL’yi aşan araçlarda ise 120 bin TL’ye kadar olan kısmı için %70’i, 120 bin TL üstünde olan kısım için %50’si oranında finansman sağlanır. Taşıt finansman desteği alan gerçek kişiler, geri ödemelerini 48 aya kadar vadelandirebilirler²⁶⁰.

Taşıt finansmanına konu taşıt üzerine, finansman desteğini veren katılım bankası lehine rehin tesis edilir. Uygulamada katılım bankalarının taşıt finansmanı kullandırma

²⁵⁷ <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bireysel/finansman-urunleri/Sayfalar/konut-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

²⁵⁸ **Tekinalp**, s. 502.

²⁵⁹ <https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/finansmanlar/konut-finansmani>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

²⁶⁰ <https://www.albaraka.com.tr/arac-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

usulleri ile mevduat bankalarının taşıt kredisi kullandırma usulleri arasında fark bulunmamaktadır.

-Arsa finansmanı; Gerçek kişilerin ihtiyaç veya yatırım amaçlı olarak satın almayı düşündükleri arsalar için uygulanan bir fon kullandırma yöntemidir. Arsa değerinin tamamına kadar olan kısmı için verilebilir. Genellikle 60 aya kadar vade yapılmaktadır, vadeyi 84 aya kadar uzatan katılım bankaları da vardır.²⁶¹

Arsa finansmanına konu arsa üzerine, finansman desteğini veren katılım bankası lehine ipotek tesis edilir.

- 2B finansmanı; 6292 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi İle Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun 2/b maddesi kapsamında, Hazine tarafından satılan arazilerin tapusunu almak isteyen hak sahipleri için uygulanan özel bir finansman desteğidir.

6292 sayılı kanunun 6/8 maddesi uyarınca satış bedelinin idarece yazılı tebligatın yapıldığı tarihten itibaren en geç üç ay içinde ödenmesi gerektiği için, 2B finansmanından yararlanmak isteyen hak sahiplerinin idarenin yazısının tebliğinden itibaren 3 ay içinde katılım bankasına başvuruda bulunması gerekmektedir.

Katılım bankalarınca satıma konu 2B arazisinin değerinin tamamına kadar finansman desteği verilebilmektedir. 2B finansman desteğinden yararlanan gerçek kişiler, geri ödemelerini 120 ay vadeye kadar taksitlendirebilirler.²⁶²

2B finansmanına konu 2B arazisi üzerine, finansman desteğini veren katılım bankası lehine ipotek tesis edilir.

-Tüketici (ihtiyaç, dayanıklı tüketim) finansmanı; Gerçek kişilerin mobilya, bilgisayar, klima, beyaz eşya, televizyon gibi ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla uygulanan bir fon kullandırma yöntemidir. Dayanıklı tüketim finansmanı olarak adlandırılan katılım bankaları da vardır. Tüketici (ihtiyaç) finansmanında katılım bankalarınca genellikle 36 ay vade ile finansman sağlanır, 60 ay vade uygulayan katılım bankaları da vardır²⁶³.

Mevduat bankalarınca kullandırılan tüketici (ihtiyaç kredilerinin) katılım bankalarındaki karşılığıdır.

²⁶¹ <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/Sayfalar/arsa-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

²⁶² <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/Sayfalar/iki-b-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

²⁶³ <https://www.albaraka.com.tr/ihitiyac-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

-Eğitim finansmanı; Tüketici finansmanını özel bir türüdür. Gerçek kişilerin yurt içi veya yurt dışı eğitim masraflarının finansmanı için uygulanan bir fon dağıtma modelidir²⁶⁴. 36 aya kadar vade uygulanır. Mevduat bankalarında da eğitim kredisi adı altında karşılığı vardır.

-Hac ve umre finansmanı; Tüketici finansmanını özel bir türüdür. Gerçek kişilerin hac veya umre masraflarının finansmanı için uygulanan bir fon dağıtma modelidir. 60 aya kadar vade uygulanır²⁶⁵.

- Bireysel işyeri finansmanı; İş kurmak veya işini büyütmek amacıyla büro, dükkan, mağaza, lojman, depo vs. gibi gayrimenkul almak isteyen kişilere sağlanan finansman türüdür. Satın alınmak istenen gayrimenkulün, SPK lisanslı kuruluşlar tarafından belirlenen ekspertiz değerinin tamamına kadar ve genellikle 60 ay vadeli olarak verilen bir finansman türüdür. İşyeri finansmanını 120 ay vadeli olarak sağlayan katılım bankaları da vardır.

- Yasa kapsamında ipotekli bireysel finansman; İpotek teminatlı kredi benzeri bir finansman türüdür. Finansmandan yararlanmak isteyen kişiler, teminat olarak bir gayrimenkulleri üzerinde katılım bankası lehine ipotek tesis ettirmek koşuluyla, gayrimenkulün SPK lisanslı bir kuruluş tarafından belirlenecek ekspertiz değerinin %80'ine kadar finansman kullanabilirler. Geri ödemeler 36 aya kadar vadelenendirilebilir.

- İpotekli bireysel finansman; İpotek teminatlı kredi benzeri bir finansman türüdür. Finansmandan yararlanmak isteyen kişiler, teminat olarak bir gayrimenkulleri üzerinde katılım bankası lehine ipotek tesis ettirmek koşuluyla, yüksek bedelli finansman talepleri için finansman kullanabilirler. Geri ödemeler 36 aya kadar vadelenendirilebilir.

Bütün bu sayılanlardan başka, tüketici finansmanlarının özel şekilleri olan devre tatil finansmanı, devre mülk finansmanı, seyahat finansmanı, sağlık finansmanı, düğün organizasyonu finansmanı, eşya finansmanı, diş sağlığı finansmanı, kiralama hizmeti finansmanı, tadilat finansmanı, teknoloji finansmanı, doğal enerji sistemi finansmanı, taşınma ücreti ve emlak finansmanı, deniz araçları finansmanı, bebek ihtiyaçları finansmanı, konut kira finansmanı, doğalgaz dönüşüm finansmanı, diğer taşıt finansmanı, prefabrik finansmanı, yurt hizmeti finansmanı adı altında finansman modelleri de bulunmaktadır²⁶⁶.

²⁶⁴ <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bireysel/finansman-urunleri/Sayfalar/egitim-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi) 02.12.2019.

²⁶⁵ <https://www.albaraka.com.tr/hac-ve-umre-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

²⁶⁶ <https://www.albaraka.com.tr/ihtiyac-finansmani.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

4.3.3.1.3. Kar-zarar ortaklığı yatırımı

Literatürde “uyuyan ortaklık (sleeping partnership)”, “emek-sermaye şirketi”, “qirad”, “profit-loss sharing”, gibi terimlerle de ifade edilen²⁶⁷ kar zarar ortaklığı yatırımı, aşağıda daha detaylı anlatılacak olan mudarebe ve muşaraka sistemlerine karşılık gelmektedir²⁶⁸.

Gerçek ve/veya tüzel kişilerin faaliyetlerinden veya belli bir malın alım satımından doğacak kar ve zarara katılmak üzere katılım bankalarının bu kişilere finansman sağlanması işlemidir. Burada finansman temin edebilmek için, finansmanı kullanacak olan gerçek ve tüzel kişilerle “Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi” düzenlenir. Bankalar, finansman kullandığı gerçek ve tüzel kişilerin kar ve zararına, sözleşmede belirlenen oranlarda katılır. “Kar-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi”nde, katılım bankasının kar ve zarardan alacağı pay ve varsa alacağı teminatlar gösterilir. Bu sözleşmede, projenin karlılığından bağımsız olarak banka lehine önceden belirlenmiş oranda kar garanti edilmesine dair hüküm konulamaz.

4.3.3.1.4. Finansal kiralama (leasing)

Taşınır ve taşınmaz malların 21.11.2012 tarihli ve 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununun ilgili hükümleri çerçevesinde, katılım bankası ile kalkınma ve yatırım bankası tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir.

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 57/3 maddesinde katılım bankalarının finansal kiralama sözleşmeleri yapabileceği ifade edilmişti.

Katılım bankalarının yapılan finansal kiralama sözleşmelerine literatürde “icare” denmektedir. İcare konusu da aşağıda detaylı olarak anlatılacaktır.

4.3.3.1.5. Mal karşılığı vesaikin finansmanı

Fon kullanan ile katılım bankası arasında düzenlenen yazılı bir sözleşme kapsamında, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullandırılması yöntemidir.

Daha açık bir ifadeyle, vesaike bağlanmış bir malın katılım bankası tarafından satın alınarak daha yüksek bir fiyattan ve vadeli olarak eski sahibine satılması işlemidir, ithalat veya vadeli ihracat belgelerinin satın alınarak finansman sağlanması için düşünülmüş bir yöntemdir²⁶⁹.

²⁶⁷ Akın, s. 124.

²⁶⁸ Tunç, s.2015.

²⁶⁹ Tunç, s. 218.

Kurumsal finansman desteğine benzeyen bu yöntemin kurumsal finansman desteği yönteminden farkı, kullandırılan fon tutarının satıcıya değil katılım bankasına başvuran müşteriye ödenmesidir²⁷⁰.

Günümüzde katılım bankaları tarafından bu yöntemle fon kullandırılmamaktadır²⁷¹, sadece Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın sitesinde sözleşme örnekleri arasında bu mal karşılığı vesaikin finansmanı sözleşme örneği görülmektedir.²⁷²

4.3.3.1.6. Ortak yatırımlar

Kanunun 56. maddesinin birinci fıkrasındaki sınırlamalar dikkate alınmak kaydıyla, gelişme potansiyeli taşıyan ve kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayelerine, taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri çerçevesinde edinilecek ortaklık paylarının en fazla yedi yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkarılması şartıyla, katılım bankalarınca iştirak edilmesi veya belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılınmasıdır. Sermayeye iştirak şeklindeki yatırımlar için düzenlenecek sözleşmelerde, sermayesine iştirak edilen şirketin yönetimi hususu başta olmak üzere tarafların hak ve yükümlülükleri ile sermayenin halka arz edilmesi sürecine ilişkin hükümlere yer verilmesi zorunludur.

4.3.3.2. İslam hukukunda şirket kavramı ve şirket türleri

İslam hukuku bağlamında katılım bankacılığı işlemleri teorik olarak ortaklık / şirket düşüncesi üzerinden şekillenmiştir. Bu nedenle, katılım bankacılığı işlemlerinin teorik mahiyetini daha iyi anlayabilmek için öncelikle İslam hukukunda şirket kavramı ve şirket türlerini kısa da olsa incelemek gerekmektedir.

Yukarıda Türk hukukunda katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerini incelerken, katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinin mevduat bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden çok da farklı olmadığını görmüştük. Aşağıda katılım bankalarının evrensel olarak kabul gören fon kullandırma yöntemleri ile teorik katılım bankacılığının Türkiye'deki uygulama ile ne kadar örtüştüğü incelenecektir.

Şirket, iki veya daha fazla kişinin ortak olması, mallarını karıştırması, bir mal üzerinde belli miktarda hak sahibi olması gibi anlamlara gelmektedir. Şirket, ortaklık sebebi olduğu için akit anlamına da gelir²⁷³.

²⁷⁰ Özulucan / Özdemir, s. 42.

²⁷¹ Özulucan / Özdemir, s. 41.

²⁷² <https://www.kuveytturk.com.tr/sozlesmeler>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

²⁷³ Çalışkan, Hüseyin, İslam Hukukunda Alet-Emek Ortaklığı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1998, s. 4.

Mecelle'nin 1046. maddesinde de hem şirket tanımlanmış hem de şirket türleri sayılmıştır. Buna göre “Şirket : Fi'l-asl birden ziyade kimselere bir şeyin ihtisası ve anların ol şey ile imtiyazıdır. Fakat,öyle bir ihtisasa sebep olan akd-i şirket manasında dahi, örf ve ıstılah olarak müsta'meldir.

Binaenaleyh, mutlaka şirket iki kısıma taksim olunur. Biri şirket-i mülkdür ki, iştirâ ve ittihad gibi esbab-ı temellükten biriyle hasıl olur. Diğeri şirket-i akddır ki, şerikleri beyinde icab ve kabul ile hasıl olur. İkisinin dahi tafsilatı bab-ı mahsûslarında gelir. Bunlardan başka bir de şirket-i ibaha vardır ki, mubah olan yani su gibi, fi'l-asl kimsenin mülkü olmayan şeyleri ahz ve ihraz ile temellüğe salahiyyette ammenin müteşarik olmasıdır.”

Buradan anlaşılacağı üzere, temel olarak üç çeşit şirket vardır; “Mülk şirketi”, “akit şirketi”, “ibaha şirketi”.

Mülk şirketi, aralarında sözleşmesel ilişki olmayan birden fazla kişinin bir mal üzerinde tasarruf hakkının bulunmasıdır. Miras ortaklığı en bilinen örneğidir.

İbaha şirketi, özel mülkiyet konu olmayan, kamuya ait malvarlığı üzerinde bütün kamunun başkalarının hakkına zarar vermemek kaydıyla istifade etmesidir. Denizler, göller, özel bir çabayla çıkartılmayan kaynak suları, sahihsiz arazilerde kendiliğinden yetişen bitkiler vb. gibi.

Akit şirketi, iki veya daha fazla kişinin, belli bir mal üzerinde kazanç elde etmek için ortaklık akti yapmasıyla meydana gelen şirkettir. Kurulması tıpkı Türk borçlar hukukundaki sözleşmelerin kurulması gibidir, bir tarafın icap diğer tarafın da kabul beyanında bulunması akit şirketinin kurulması için yeterlidir²⁷⁴.

Akit şirketleri de üçe ayrılır; “sermaye şirketleri (şirketü'l-emval)”, “iş şirketleri (şirketü'l-a'mal)”, “itibar (kredi) şirketleri (şirketü'l-vücuha)”²⁷⁵.

Sermaye şirketleri (şirketü'l-emval); İki veya daha fazla kimsenin kar ve zarara ortak olmaları şartıyla, ticaret yapmak gibi sermayeyi işletmek üzere her birinin belli bir meblağ sermaye koyarak teşkil ettikleri şirket türüdür²⁷⁶.

İş şirketleri (şirketü'l-a'mal); Ortakların emek ve tecrübelerini birleştirerek başkalarından iş alma ve oluşacak kar veya zararı paylaşma amacıyla kurdukları şirkettir. Sözleşmenin konusu bir işi yapmak ve/veya bedenen çalışmaktır²⁷⁷. Sözleşmenin, somut

²⁷⁴ Çalışkan, s.10.

²⁷⁵ Çelik, Süleyman, & Şahbalı, Sevim Nur, “Katılım Bankalarını Konvansiyonel Bankalardan Ayıran Temel Farklılıkları ve Faizsiz Finansman Aracı Ortaklık Türleri”, Katılım Bankacılığı, Ed.: Kaya, Ferudun, İstanbul, 2017, s. 116.

²⁷⁶ Aksoy, Nuri, İslam'da Mudaraba ve Katılım Bankacılığında Uygulama Potansiyeli, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 18.

²⁷⁷ Tunç, s. 133.

olayın özelliklerine göre Türk borçlar hukuku bağlamında eser sözleşmesi veya hizmet sözleşmesi olduğunu söyleyebiliriz.

İtibar (kredi) şirketleri (şirketü'l-vücut); Şirketü'l-vücut'u meydana getiren ortakların ne malları ne de bir sanatları vardır. Bu kişiler, itibarları sayesinde veresiye mal alırlar ve bu malın ticaretini yaparak kar elde etmek üzere anlaşılır. Sonra da elde ettikleri malları satarak borçlarını öder, karı da paylaşırlar²⁷⁸.

Yukarıda sayılan şirket türlerinin dışında yer alan ve kendilerine has (*sui generis*) özellikler arz eden şirketler de vardır. Bunlar; “muzaraa şirketi”, “musakat ve mugarese şirketi” ve “mudaraba şirketi”dir²⁷⁹.

Muzaraa şirketi; Tarla sahibinin tarlasını işlemesi ve çıkan ürünün başta anlaşılan oranlarda paylaşılmasına dayanan ortaklık türüdür. Anadolu’da “ortakçılık” olarak bilinen ve son derece yaygın olarak uygulanan bir ortaklık türüdür²⁸⁰.

Musakat şirketi; Meyve veren ağaçlarla alakalı olarak ağaçların sahibi ile ortaya emeğini koyan kişi arasında yapılan ortaklıktır. Emeğini ortaya koyan kişi, ağaçların bakım, sulama, budama, ilaçlama vb. işlerini yapar. Ürün toplandığı zaman da, ortaklar başta anlaştıkları oranlar üzerinden karı paylaşırlar²⁸¹.

Mugarese şirketi; Meyve vermeyen ağaçların (kavak, çam vb.) dikimi ve bakımı için boş arazi sahibiyle yapılan ortaklık türüdür²⁸².

Mudaraba şirketi; Emek-sermaye ortaklığıdır. Bir tarafın koyduğu sermayeyi, diğer tarafın emeği ile işletmesi sonucu elde edilen karın paylaşılması esasına dayalı olarak kurulan bir şirkettir²⁸³.

4.3.3.3. İslam Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Faaliyetleri

4.3.3.3.1. Mudaraba (kar-zarar ortaklığı)

Mudaraba bir tarafın (müteşebbis) emek, bilgi ve tecrübesini (know-how), diğer tarafın (katılım bankası) sermayesini ortaya koyduğu bir ortak girişim ve fon kullandırma yöntemidir²⁸⁴.

²⁷⁸ Çalışkan, s.16.

²⁷⁹ Çalışkan, s.17.

²⁸⁰ Aksoy, s. 20.

²⁸¹ Çelik / Şahbalı, s. 121.

²⁸² Çelik / Şahbalı, s. 121.

²⁸³ Aksoy, s. 22.

²⁸⁴ Dikkaya / Kutval, s. 41.

Mudaraba sözleşmesinde sermaye koyan / finanse eden tarafa yani katılım bankasına “Rabbül-Mal”; finansmanı kullanan, emek ve bilgisini ortaya koyarak ticari faaliyette bulunan tarafa ise “mudarıp” denir.

Mudaraba sözleşmesinin genel anlamda *contractus verbalis* (sözlü akit) olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bankacılık işlemleri bağlamında, katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetleri kredi sayıldığından, bir kredi sözleşmesi olarak mudaraba sözleşmesinin yazılı olması gerekmektedir. Burada mudaraba sözleşmesinin yazılı olması geçerlilik şartı değil ispat şartıdır²⁸⁵.

Mudaraba sözleşmesinin yapısı itibariyle Roma hukukundaki *societas* (adi ortaklık) benzeri bir sözleşmedir. Roma’da belli bir iş için kurulan şirketlere *societas unius negotiations* (tek bir alanda faaliyet gösteren şirket) denirdi²⁸⁶.

Mudaraba sözleşmesinin de emek sahibinin bilgi ve tecrübe sahibi olduğu bir alanda faaliyet göstermek amacıyla kurulduğunu göz önüne alırsak, mudaraba sözleşmesinin *societas unius negotiations* olduğu söylenebilir.

Sermaye koyan taraf olan katılım bankasının, emek ve tecrübesini ortaya koyan diğer tarafın ticari faaliyetlerini denetleme yetkisi vardır²⁸⁷. Bu denetleme yetkisi, finansmanı kullananın iyi niyetten ayrılmadığı sürece rizikosunun bulunmaması ve riskin tamamen sermaye koyan taraf olan katılım bankasında olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle mudaraba sermayesine “risk sermayesi” de denebilir²⁸⁸.

Risk sermayesi ifadesinin orijinali İngilizce “venture capital” kavramıdır. “Venture” kelimesi baht, talih, cesaret anlamlarına gelmektedir. Bu nedenle bir icadın gerçekleşmesi için yatırılan sermayeye cesaret sermayesi (venture capital), ilk defa uygulanacak yepyeni bir teknolojiyi satın alarak pazarlayan yatırımcıya da cesur sermayedar (venture capitalist) denir²⁸⁹.

“Risk sermayesi” kavramı, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından 6 Temmuz 1993 tarihli ve 21629 sayılı Resmi Gazete yayınlanan, Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği’nde tanımlanmıştır. Tebliğde risk sermayesi, “Türkiye’de kurulmuş ve kurulacak olan, yüksek gelişme potansiyeli taşıyan ve menkul kıymetlerinin likiditesi düşük olan girişim şirketlerince birinci el piyasalarda ihraç edilen sermaye piyasası araçlarına

²⁸⁵ Tekinalp, s. 484-485

²⁸⁶ Erdoğan, s. 106.

²⁸⁷ Çoban, s. 66.

²⁸⁸ Okumuş, Aydoğan, Risk Sermayesi Oluşumunda Katılım Bankacılığının Rolü ve Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 38.

²⁸⁹ İskender, Hüseyin, Risk Sermayesi ve Risk Sermayesi Sektörünün Gelişiminde Faizsiz Finans Kurumlarının Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1995, s.3.

yatırım yapılarak gerçekleştirilen uzun vadeli kaynak aktarım biçimi” olarak tanımlanmaktadır²⁹⁰.

Uygulamada zaman zaman, katılım bankasının riski üzerinde taşıması nedeniyle, belirli bir komisyon karşılığında mudarıp sıfatıyla hareket ettiği de görülmektedir²⁹¹.

Mudaraba sözleşmesinin geçerli olabilmesi için sözleşmenin her iki tarafının da hukuki işlem yapabilme ehliyetinin olması, icap ve kabul unsurları gerçekleştirilerek sözleşmenin kurulması, katılım bankasının ortaklığa koyacağı sermaye miktarının belirli olması gerekmektedir²⁹².

Mudaraba sözleşmesinde tarafların vekalet verme ve vekalet alma ehliyetini haiz olmaları şartı aranır, çünkü mudarebe sözleşmesinde taraflar birbirinin ortağı olduğu kadar aynı zamanda da birbirinin vekilidir. Yani her iki taraf da birbirinin hem vekili hem de müvekkilidir²⁹³.

Mudaraba sözleşmesinde asıl olan karın (veya duruma göre zararın) katılım bankası ve emek sahibi arasında paylaşılmasıdır. Karın hangi oranlarla paylaşılacağı taraflarca sözleşmenin başında belirlenir.

Eğer karın tamamı sermaye sahibine giderse bu “basit yatırım” olur, emek sahibine giderse bu defa anlaşma “mudaraba” değil “karz” (ödünç) olur ve böyle bir durumda katılım bankası sermayedar değil borç (kredi) veren vasfını taşır²⁹⁴.

Ticari faaliyet sonrasında elde edilen kar daha önceden belirlenen oranlarda katılım bankası ile müşteri arasında paylaştırılır. Ticari faaliyet sonrasında bilançonun kar veya zarar etmemesi durumunda katılım bankası koyduğu sermayeyi aynıyla geri alır. Zarar halinde ise zararı sadece katılım bankası üstlenir²⁹⁵.

Zarar müşterinin kasıt veya ihmali sonucu meydana gelmişse, katılım bankasının zararı tazmin hakkı vardır²⁹⁶.

Nulla societas in aeternum (sonsuz kadar devam eden şirket olmaz) ilkesinin bir sonucu olarak, taraflar sözleşmeyle bir süre tahdidi koymuşlarsa bu sürenin dolmasıyla, şirket malvarlığının ortaklara atfedilemeyecek bir sebepten dolayı telef olması, şirketin amacının gerçekleşmesinin imkansız hale gelmesi gibi sebeplerden birinin gerçekleşmesiyle mudaraba sözleşmesi sona erer. Ayrıca taraflar, aralarında anlaşarak şirketi tasfiye edebilecekleri gibi,

²⁹⁰ Resmi Gazete; Tarih: 06.07.1993, Sayı: 21629.

²⁹¹ **Bafra**, Erdem, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri, Ankara, 2015, s. 80.

²⁹² **Okumuş**, s. 39.

²⁹³ **Aksoy**, s. 24.

²⁹⁴ **Aksoy**, s. 22.

²⁹⁵ **Okumuş**, s. 40.

²⁹⁶ **Okumuş**, s. 40.

taraplardan birinin ortaklıktan çekilmesi de mudaraba sözleşmesini sona erdirir. Ancak bu durumda, ortaklıktan çekilen taraf, ortaklığın sona ermesi nedeniyle diğer tarafın uğrayacağı zararı tazmin etmek zorundadır.

Mudaraba sözleşmesi 10'uncu yüzyıl Ortaçağ Avrupa'sında "*commenda*" adıyla yaygın olarak uygulanmıştır. *Commenda* sözleşmesinin üretimi artırması yaygınlaşmasını sağlamış, ilerleyen zamanlarda *commenda* evrilerek "*company*"(şirket) formunu almıştır²⁹⁷.

Günümüzde özellikle ABD teknoloji ve yazılım şirketlerinin kurulup gelişmesi temel olarak mudaraba yöntemiyle sağlanmıştır. Ülkemizde bu yöntemle başarı sağlayan ve dünya çığında bilinen bir marka haline gelen Nusr-Et Restoran Zinciri de Ferit Şahenk'in sermayedar Nusret Gökçe'nin ise emek sahibi olduğu başarılı bir mudaraba örneğidir. Ancak mudaraba sözleşmesi her ne kadar -teorik olarak- girişimciliği teşvik eden bir sözleşme türü olsa da tamamen güven ilişkisine dayanıyor olması bu sözleşmenin Orta Doğu ülkelerinde uygulanabilme imkanını zayıflatmaktadır. Hele hele bankacılık sektöründe bu sözleşmenin pratik olarak uygulanabilme imkanı bulunmamaktadır.

Bazı yazarlar mudaraba sözleşmesinin katılım bankacılığı alanında en çok başvurulan fon kullandırma yöntemi olduğunu iddia etseler de²⁹⁸, pratikte bu sözleşmenin en azından teorik muhtevasına uygun şekilde uygulanmadığını ifade etmek gerekir.

Türk hukukunda katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemleri bağlamında mudaraba sözleşmesinin karşılığı, "profit-loss sharing" veya "emek-sermaye şirketi" olarak da adlandırılan "kar-zarar ortaklığı yatırımıdır."

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının bireysel ve ticari nitelikli sözleşmeleri incelediğiniz zaman "kar-zarar ortaklığı yatırımı" kavramının genel kredi sözleşmelerinin içinde ayrı bir madde olarak şu şekilde geçtiği görülmektedir;

"KREDİNİN KAR - ZARAR ORTAKLIĞI YATIRIMI OLARAK KULLANDIRILMASI"

16.1. Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı Sözleşmesi Hükümlerinin Önceliği Müşteri'ye tanınan limitin, kısmen veya tamamen kar-zarar ortaklığı yatırımı şeklinde kullandırılması ve bu konuda özel bir sözleşme imzalanması halinde öncelikle bu konuda imzalanacak kar-zarar ortaklığı yatırımı sözleşmesinin özel sözleşme hükümleri uygulanacaktır.

16.2. Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı Sözleşmesi Veya Hüküm Bulunmayan Durumlar Kar-zarar ortaklığı yatırımı sözleşmesi imzalanmaması veya kar-zarar ortaklığı yatırım

²⁹⁷ Okumuş, s. 40

²⁹⁸ Tunç, s. 135; Dikkaya / Kutval, s. 41.

sözleşmesi imzalanmadan önceki ilişkiler ve bu özel sözleşmede hüküm olmayan durumlarda Sözleşme'nin hükümleri bu ilişkiler için de aynen uygulanacaktır²⁹⁹”.

Türkiye katılım bankacılığı uygulamasında mudaraba veya kar-zarar ortaklığı sözleşmesine pek rastlanmamaktadır. Bu durum da gayet normaldir. Çünkü mudaraba sözleşmesinin son derece yüksek riskli bir sözleşme olduğu ve sözleşmenin gerçekleşmesi halinde bu riskin tamamen katılım bankasının üzerinde kalacağı bir gerçektir³⁰⁰. Sözleşmenin yapılması halinde katılım bankasının yüksek riske maruz kalacağı gerçeği karşısında, katılım bankasından bu yüksek riski alma sorumluluğunu üstlenmesi ve bu sorumluluğun sonuçlarına katlanması beklenemez.

Katılım bankasından, yüksek risk sorumluluğu almasının beklenememesinin yanında, katılım bankalarının “kar-zarar ortaklığı” söylemleri ile uygulama arasında bir çelişki olduğu da ortadadır. “Kar-zarar ortaklığı” söyleminin müşteri tercihlerini manipüle etmenin yanında mevduat bankaları bakımından aslında bir haksız rekabet meydana getirdiği gerçeğini de kabul etmek gerekmektedir. Katılım bankalarının hiç olmazsa hakkaniyet adına “kar-zarar ortaklığı” söylemini terk etmeleri gerekmektedir.

4.3.3.3.2. Muşaraka (joint venture, ortak girişim veya şirketü'l-inan)

Muşaraka, Arapça kökenli bir kelimedir, “paylaşma”, “bölüşme” anlamlarına gelir ve bir ortaklık yöntemidir. En az iki kişinin kar ve zarara ortak olmak koşuluyla belli oranlarda sermaye koyarak ticaret yaptığı bir ortaklık yöntemidir. Bu ortaklığın diğer bir adı da şirketü'l-inandır (inan ortaklığı)³⁰¹.

Muşaraka sözleşmesinde ortaklar sermayeye katılma payları oranında kar veya zarara katılırlar³⁰².

Tıpkı mudaraba sözleşmesinde olduğu gibi muşaraka sözleşmesinde de kar zarar ortaklığı söz konusudur. Muşaraka sözleşmesinin mudaraba sözleşmesinden farkı, mudaraba sözleşmesinde bir taraf sermaye diğer taraf emek ve bilgisini ortaya koyarken, muşaraka sözleşmesinde her iki taraf da hem sermaye hem de emek ve bilgisini ortaya koymaktadır. Yine mudaraba sözleşmesinde zarara sadece sermaye koyan taraf katlanırken muşaraka sözleşmesinde zarara sermaye payları oranında bütün ortaklar birlikte katlanırlar³⁰³.

²⁹⁹ <https://www.albaraka.com.tr/sozlesme-ve-formlar.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12. 2019)

³⁰⁰ **Bafra**, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri, s.80.

³⁰¹ **Karahan**, s. 39.

³⁰² **Okumuş**, s. 36.

³⁰³ **Aslan**, Ömer, s. 31.

Muşaraka sözleşmesinin, adi ortaklığın özel bir şekli olan *joint venture* (ortak girişim) olduğu söylenebilir. Ortak girişim kelime anlamı olarak riski birlikte üstlenmek, riskli bir işe birlikte kalkışmak gibi anlamlara gelir³⁰⁴.

Joint venture, (ortak girişim) “hukuki ve ekonomik yönden birbirinden bağımsız birden fazla gerçek veya tüzel kişinin belirli bir işi veya faaliyeti gerçekleştirmek ve kazanç sağlamak amacıyla bir ticaret ortaklığı kurarak veya kurmaksızın, bir sözleşme çerçevesinde bir araya gelmeleri ve işin tamamından müteselsilen sorumlu olmayı üstlendikleri hallerde ortaya çıkar”³⁰⁵. Ortak gayesi kar elde etmek olan *joint venture*’ın en önemli özelliği “tek iş” için kurulmasıdır (*single transaction partnership*)³⁰⁶.

ABD’de *joint venture*’ın sözleşme ile partnership (ortaklık) arasında bir noktadadır, *sui generis* (kendine özgü) bir niteliği vardır, Amerikan doktrininde ve yargı kararlarında *joint venture* bazen sözleşmeler arasında bazen de şirketler arasında sayılmakta ve sözleşme yönü daha ağır basmaktadır³⁰⁷.

Joint venture için ifade ettiğimiz hukuki manada sözleşme ile ortaklık arasında bir noktada olma durumu mudaraba sözleşmesi için de, müşaraka sözleşmesi için de geçerlidir. Hem mudaraba hem de müşaraka için zaman zaman “şirket”, zaman zaman “sözleşme” ifadesinin kullanılması bir kavram kargaşasına yol açıyor gibi görülebilir. Ancak bu kullanım mudaraba ve müşaraka sözleşmelerinin sözleşme ve ortaklık arasında bir noktada bulunma özellikleri nedeniyle zorunlu olarak yapılmaktadır.

Joint venture’dan bahsedebilmek için şu beş unsurun bulunması gerekmektedir; “kişi unsuru”, “sözleşme unsuru”, “sermaye (katılma payı) unsuru”, “amaç unsuru” ve “*affectio societatis* unsuru”. Aynı unsurların varlığı doğal olarak müşaraka için de zorunludur.

Muşaraka sistemi teorik olarak şöyle işler; İşletmeci katılım bankasına başvurarak sermayesinin eksik olan kısmını talep eder. Katılım bankası, talep edilen eksik sermayeyi tamamladığı zaman ortaklık kurulmuş olur. İşletmeyi katılım bankasının müşterisi olan ortak işletir. Gerekli yatırımları yapar ve yaptığı bu hizmet dolayısıyla karın paylaşımında fazladan pay alır. Net kar pay oranlarına göre paylaşılır. Yine, zarar söz konusuysa bu defa zarara da paylar oranında katlanılır³⁰⁸.

Teorik uygulama bu olmakla birlikte son yıllarda “*azalan müşaraka*” (*declining – diminishing musharaka*) olarak adlandırılan yeni tür bir müşaraka sözleşmesi de uygulanmaya

³⁰⁴ Barlas, Nami, Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri, İstanbul, 2016, s. 261.

³⁰⁵ Bahtiyar, Ortaklıklar Hukuku, s. 29-30.

³⁰⁶ Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, s. 16.

³⁰⁷ Tuncer, Selçuk, Joint Venture Sözleşmeleri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 19.

³⁰⁸ Yüzbaşıoğlu, s. 46.

başlamıştır. Bankanın riskinin azaltılması amacını taşıyan *azalan muşaraka* sözleşmesinde bankanın girişilen ortaklıktaki payı, her yıl belirli oranda azaltılmaktadır³⁰⁹.

Muşaraka sözleşmesi de *joint venture* hükümlerinde olduğu gibi ortak amacın gerçekleşmesi, ortak amacın imkansız hale gelmesi, tarafların ortak iradeleri, taraflardan birinin fesih iradesi gibi nedenlerle sona erer.

Katılım bankalarının uygulamalarını incelerken ise, muşaraka konusunda da pratiğin teoriden farklı olduğunu ve mevduat bankalarının kredi ilişkilerinden farklı bir uygulama gerçekleştirilmediğini görüyoruz. Katılım bankalarının kendi internet sitelerinden edinilen genel kredi sözleşmelerini incelediğimiz zaman, sözleşmelerde ortak yatırım olarak adlandırılan “muşaraka” işleminin “kar-zarar ortaklığı yatırımı içermeyen ortak yatırımlar” olarak tarif edildiği görülmektedir.

“Madde 22. DİĞER KREDİLER

22.1. Kredinin Ortak Yatırımlar Olarak Kullanılması

22.1.1. Müşteri’ye tanınan limitin, kısmen veya tamamen kar - zarar ortaklığı yatırımı içermeyen ortak yatırımlar şeklinde kullanılması ve bu konuda özel bir sözleşme imzalanması halinde öncelikle bu konuda imzalanacak ortak yatırım sözleşmesinin özel sözleşme hükümleri uygulanacaktır.

22.1.2. Ortak yatırım sözleşmesinin imzalanmaması veya ortak yatırım sözleşmesi imzalanmadan önceki ilişkiler ve bu özel sözleşmede hüküm olmayan durumlarda Sözleşme’nin niteliğine uygun hükümleri bu ilişkiler için de aynen uygulanacaktır”³¹⁰.

Yine uygulamada katılım bankalarınca verilen ticari kredilerde müşterilerinden mutlaka ipotek, kefil, kambiyo senedi vb. gibi teminatlar alındığı görülmektedir. Bankacılık işlemleri açısından kredinin teminat mukabili kullanılması son derece doğaldır. Ancak “kar-zarar ortaklığı” olduğu iddia edilen bir işlemde, katılım bankaları tarafından müşterilerinden teminat alınmasının izaha ihtiyacı vardır.

Nihai olarak, katılım bankacılığının temeli -teorik olarak- mudabara ve muşaraka üzerine kurulmuş olsa da, uygulamada ne mudarabanın ne de muşarakanın katılım bankalarının portföyünde önemli bir pay oluşturmadığı konusunda fikir birliği vardır³¹¹.

³⁰⁹ **Bafra**, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri, s. 78.

³¹⁰ <https://www.albaraka.com.tr/sozlesme-ve-formlar.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

³¹¹ **Doğan**, Mustafa, Siyasal Açından 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi1, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2006, s. 44.

4.3.3.3.3. Murabaha (cost plus)

Sözlük anlamı olarak artma, kar, ticari kazanç gibi anlamlara gelen ribh kökünden türeyen bir kelime olup kazandırma, kar hakkı tanıma gibi anlamlara gelmektedir³¹².

Modern anlamda murabaha, ilk defa 1976 yılında Mısır'da Sami Hasan Hammud'un doktora teziyle "Murabaha li'l-amir bi's-şira" adıyla ortaya atılmıştır³¹³. Bu yöntem kalkınma bankacılığının geleneksel yöntemleri sayılan mudaraba ve muşarakadan sonra ortaya çıkmış olsa da uygulamada diğerlerini geride bırakmıştır³¹⁴. Gerek ülkemizde gerekse tüm dünyada en yaygın olarak uygulanan fon dağıtım yöntemidir³¹⁵. Murabahanın, katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemleri içindeki uygulama oranı dünyada %95, Türkiye'de %75-85 düzeyindedir³¹⁶.

Teorik olarak murabaha müşterinin talebiyle satıcısından peşin bedelle alınan malın, alış fiyatı üzerine bir miktar kar ilave etmek suretiyle, ödemesi taksitli veya peşin yapılmak üzere vadeli olarak satılmasıdır³¹⁷.

Murabaha işleminde üç taraf vardır; katılım bankası, müşteri ve müşterinin talep ettiği malın satıcısı³¹⁸. Bu yönüyle hukuki ilişkinin havale olduğu söylenebilir.

Teorik olarak murabahada işlem şu şekilde işlemektedir; Gerçek veya tüzel kişi, satın almak istediği malın bedelini karşılamak üzere katılım bankasına müracaat eder. Katılım bankası bu malın bedelini sermaye talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişiye vermeyip malı kendisi satın alır (birinci satış sözleşmesi) ve satın aldığı bu malın üzerine kar payını ekleyerek malın satım bedelini karşılaması için katılım bankasına başvuran gerçek veya tüzel kişiye satar. (İkinci satış sözleşmesi) Burada önemli olan husus, malın fiziki olarak mevcut olması gerekliliğidir³¹⁹.

Murabaha, en yaygın olarak kullanılan fon dağıtım yöntemi olmasına rağmen, katılım bankacılığına taraftar olan yazarlar tarafından bile ciddi şekilde tenkit edilmektedir. Bazı hukukçular murabahanın hukuki bir yanıltmadan (kanuna karşı hile / hile-i şer'iyye) ibaret olduğunu, murabaha sözleşmesinin aslında Ortaçağ Avrupa'sında Hristiyanlıkta faizin yasak

³¹² Karahan, s. 27.

³¹³ Cebeci, İsmail, Modern İslam İktisadı Literatüründe Murabaha Tartışmaları, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 22.

³¹⁴ Doğan, s. 43.

³¹⁵ Bayındır, Servet, Özel Finans Kurumlarının İslam Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, 1955, s. 14.

³¹⁶ Karaman, Hayrettin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri C. I-II-III, İstanbul, 2000, s. 43.

³¹⁷ Tekçam, s. 20.

³¹⁸ Özyurt, Kıvanç, Banka Kredilerine Alternatif Olarak Murabaha Modelinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2015, s. 49.

³¹⁹ Aslan, Ömer, s. 34.

olması nedeniyle bazı Avrupalı tacirlerin faiz uygulamasını devam ettirmek için uyguladıkları hileli sözleşmeler olan *contractum trinius*'un benzeri olduğunu ileri sürmektedirler³²⁰.

Murabaha sözleşmelerinin doğrudan faizli işlem olduğunu öne süren yazarlar da vardır. ABD'de LARIBA isimli katılım bankasının kurucularından olan Dr. Yahia Abdulrahman bunlardan biridir. Abdul-Rahman'a göre, *“murabaha modeline göre yapılan işlemler, faizli bankaların (mevduat bankalarının) gerçekleştirdiği işlemlere son derece benzer özellikler taşımaktadır çünkü bunlarda “kazanç”, “menfaat”, dediğimiz “kar” hesaplanabilmekte ve rakama vurulabilmektedir. İşte bu “kar” “kazanç” piyasada yürürlükte olan “faiz oranına” genellikle son derece yakın düşmektedir. Dürüstçe söylemek gerekirse, görünümü, muhtevası ve şekli itibarıyla bir para kiralaması olan bu işlem faizdir (Riba)”*³²¹.

Abdul-Rahman, başka bir yerde de Pakistanlı yüksek mahkeme hakimi Muhammed Taki Osmani'nin murabaha ile ilgili görüşlerini aktarır. Osmani'ye göre, Murabaha (“maliyet”, “sermaye” artı “kazanç, kar”) sözleşmesi, sadece ve yalnızca “faiz” (interest) terimi yerine “kazanç” (profit) yahut “sabit kar oranlı fiyatlandırma, getiri, kar” (mark up) terimlerinin kullanılması suretiyle gerçekleşmiş olmaz, yani meşruiyet kazanmaz³²².

Benzer tartışmalar Türkiye'de de yapılmaktadır. Murabahada en büyük payın ticaret alanına düşmesi, sanayi ve ziraat alanlarının (üretici) işletme sermayesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen murabahalı finansman işlem payının düşük kalması eleştirilmektedir. Murabahanın vade farkından dolayı örtülü faiz içerdiği, normalde ticarete var olması gereken risk faktörünü içermediği, kar oranının önceden belli olması nedeniyle kardan ziyade faize benzediği ileri sürülmektedir³²³.

Kanaatimizce de murabaha yöntemi uygulamada satış sözleşmesine konu olmamaktadır. Teoride, malın önce katılım bankası tarafından satın alınacağı, akabinde ikinci bir sözleşmeyle banka tarafından üzerine “kar payı” ilave edilerek müşteriye satılacağı ifade edilse de, uygulamada katılım bankası hiçbir alım satım sözleşmesine taraf olmamakta, murabaha konusu malın mülkiyeti bankaya geçmemektedir. Katılım bankasının murabaha işlemiyle, mevduat bankalarının konut kredisi (mortgage), araç kredisi vb. gibi kredileri arasında uygulama yönünden bir fark bulunmamaktadır. Burada katılım bankasının yaptığı işlem bir hile-i şeriyeye (kanuna karşı hile / *contractum trinius*) olmaktan öteye geçmemektedir.

³²⁰ Bafra, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri, s. 82.

³²¹ Abdul-Rahman, s. 162.

³²² Abdul-Rahman, s. 437.

³²³ Doğan, s. 44.

Katılım bankalarının gerek fon toplama gerekse fon dağıtma yöntemlerinde “pozitif hukuk açısından” bir sorun bulunmamaktadır. Mudaraba, muşaraka, murabaha konuları işlenirken yapılan eleştiriler, katılım bankacılığının “faizsiz bankacılık” ve “kar-zarar ortaklığı” iddialarına yöneliktir. Eleştiri yapılmasındaki amaç, katılım bankacılığına karşı olmak veya destek vermek değildir. Burada amaçlanan, somut gerçeği araştırıp bulmaktan ibarettir.

4.3.3.3.4. İcara (leasing, finansal kiralama)

İcara, katılım bankasının bir malı kendi nam ve hesabına satın alıp müşteriye kiraladığı finansal kiralama işlemidir³²⁴.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları finansal kiralama işlemlerini, 5411 sayılı BankK’nın 57/3 maddesiyle verilen faaliyet izni uyarınca ve 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında gerçekleştirmektedir.

Doktrinde “finansal kiralama” (financial leasing), “faaliyet kiralaması” (operating lesaing) ve “sat ve geri kirala” (sale and lease back) olmak üzere üç çeşit finansal kiralama türü olduğu kabul edilmektedir. Bu finansal kiralama türlerinden finansal kiralama ve faaliyet kiralaması kanunda sayılıp tanımlanmış ancak “sat ve geri kirala” yöntemi kanunda sayılmamıştır.

Finansal kiralama sözleşmesi 6361 sayılı kanun 3/1-ç maddesinde finansal kiralama *“bir finansal kiralama sözleşmesine dayalı olmak koşuluyla, bu kanun veya ilgili mevzuatı uyarınca yetkilendirilen kiralayan tarafından finansman sağlamaya yönelik olarak bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi; kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması; kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsaması veya finansal kiralama sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksanından daha büyük bir değeri oluşturması hallerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemi”* olarak tanımlanmaktadır.

6361 sayılı kanunda faaliyet kiralaması, finansal kiralama dışında kalan kiralamalar olarak tanımlanmaktadır.

“Sat ve geri kirala” ise nakit sıkıntısı içinde olan yatırımcının, maliki olduğu malı, bir finansal kiralama şirketine satması ve akabinde aynı malı bu defa kiralama sözleşmesi ile kullanmaya devam etmesini sağlayan leasing türüdür³²⁵.

³²⁴ Bafra, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri, s. 96.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları açısından durum bu olmakla birlikte, icara sözleşmesiyle alakalı olarak diğer ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının uygulamalarında icara sözleşmesi ile leasing sözleşmesi arasında bir takım farklılıklar vardır. Bu farklılıklar şunlardır;

İcara sözleşmesinde kira sözleşmesi malın müşteriye teslimi ile başlarken finansal kiralama sözleşmesinde sözleşmenin imzalandığı gün başlar.

İkincil olarak, icara sözleşmesinde kira süresi içerisinde eğer mal zarar görmüşse kiracı kira bedelinin tamamını ödemek zorunda değildir. Çünkü klasik finansal kiralama sözleşmesinden farklı olarak, icara sözleşmesinde sözleşme konusu eşyaya ilişkin risklere karşı sigorta ettirme yükümlülüğü katılım bankasına aittir. Klasik finansal kiralama sözleşmesinde ise bu yükümlülük kiracıdadır.

Üçüncü olarak, icara sözleşmesinde malın kira dönemi sonunda kiracı tarafından satın alınacağına dair sözleşme yapılamaz³²⁶.

4.3.3.3.5. *Selem (deferred delivery)*

Selem bir satım sözleşmesidir. Bu yöntemle satıcı tarafından üretilip veya tedarik edilip alıcıya teslim edilecek olan malın bedeli alıcı tarafından peşin olarak ödenir, böylece satıcıya malı üretebilmesi veya tedarik edebilmesi için finansman sağlanmış olur³²⁷.

Selem sözleşmesi, sanayi, ticaret ve ziraatın finansmanında kullanılmakla birlikte özellikle konut ve dayanıklı tüketim mallarının finansmanında kullanılır³²⁸. Bankacılık faaliyetlerinden bağımsız düşündüğümüz zaman özellikle inşaat firmalarının projeden konut satışlarının (ön ödemeli konut satış sözleşmeleri) selem sözleşmesine benzediği söylenebilir.

Selem sözleşmesinin bankacılık işlemlerindeki teorik uygulaması ise şu şekildedir. Üretici ile katılım bankası arasında bir ürünün bankaya satımı ancak satılan bu ürünün bankaya ileride teslim edilmesi konusunda bir satım sözleşmesi yapılır. Katılım bankası, satım sözleşmesinden doğan satım bedelini sözleşmenin yapıldığı anda üreticiye teslim eder ve üretici bu şekilde finansman ihtiyacını karşılar. Banka da satım sözleşmesine konu malı vadesinde teslim aldıktan sonra üzerine bir kar payı ekleyerek piyasada satar³²⁹. Üretici ürünü

³²⁵ **Tunçsiper**, Yasemen, Finansal Kiralama Sözleşmesinde Tarafların Borçları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s.16.

³²⁶ **Bafra**, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri, s. 96.

³²⁷ **Tunç**, s. 148.

³²⁸ **Akın**, s. 163.

³²⁹ **Bafra**, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri, s. 92.

doğrudan doğruya katılım bankasına teslim etmek zorunda değildir, katılım bankasının göstereceği üçüncü kişiye de teslim edebilir³³⁰.

Selem sözleşmesi, genellikle 1 yıl vadeli olarak gerçekleştirilen ve şu an İran'daki bankalar tarafından uygulanan bir sözleşmedir³³¹.

4.3.3.3.6. İstisna

İstisna, alıcı ile satıcı arasında, bir şeyi imal ettirmek konusunda düzenlenen bir sözleşmedir³³². Türk hukukundaki eser sözleşmesinin karşılığıdır. Zaten 818 sayılı (eski) Borçlar Kanununda bu sözleşme “istisna akdi” olarak ifade ediliyordu. 6098 sayılı (yeni) Borçlar Kanununda ise “eser sözleşmesi” olarak ifade edilmektedir.

Katılım bankacılığı işlemleri bakımından istisna sözleşmesinin, selem sözleşmesinin özel bir versiyonu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü istisna sözleşmesinde de tıpkı selem sözleşmesinde olduğu gibi henüz ortada olmayan bir eser için katılım bankasının peşin ödeme yapması ve üreticinin de vade tarihine kadar sözleşme konusu eseri üretilip katılım bankasına satması söz konusudur. Katılım bankası istisna sözleşmesine konu malvarlığını üzerine bir kar payı ekleyerek üçüncü kişiye satar³³³.

İstisna sözleşmesinin, Türk bankacılık sistemindeki ipotek karşılığı konut kredisinin (mortgage) katılım bankacılığındaki izdüşümü olduğunu söyleyebiliriz. Türk bankacılık sisteminde hem mevduat bankaları hem de katılım bankaları en az %70'i tamamlanmış konut inşaatları için ipotek karşılığında konut kredisi (mortgage) veya konut finansmanı kullandırmaktadırlar.

Katılım bankacılığının teorik uygulamaları bakımından, istisna sözleşmesi inşaat işinden kaynaklanan riskler ile üretilecek şeyin sözleşmede öngörülen özellikleri taşımaması gibi riskleri de içinde barındırmakta olup, uygulamada bu türden risklerin azaltılması amacıyla sözleşmede ya ceza koşulu öngörülmekte ya da banka müşterisi, üretim sürecinin denetlenmesi için banka tarafından vekil tayin edilmektedir. Sürecin denetlenmesi için banka tarafından bağımsız bir denetçi de tayin edilebilmektedir³³⁴.

³³⁰ Karahan, s. 43.

³³¹ Dikkaya / Kutval, s. 48.

³³² Tunç, s. 150.

³³³ Bafra, Katılım Bankacılığı, s. 95.

³³⁴ Bafra, Katılım Bankacılığı, s. 95.

4.3.3.3.7. Joala

Daha çok İran’da uygulanan bir yöntem olan joala kavramsal olarak istisna’ya benzeyen bir akit tipidir. Joala’nın istisna’dan farkı istisna’da satıcı fiziki bir malı temin ederken, joala’da satıcı fiziki bir mal temin etmek yerine alıcıya bir hizmet sunmaktadır. Diğer bütün hükümleri istisnanın aynısıdır. Joala işleminde satıcının gelecekte sunacağı hizmetin fiyatı en baştan kararlaştırılmaktadır. Bir işlemin istisna mı yoksa joala mı olduğunu tayin etmek çoğu zaman güçtür³³⁵.

4.3.3.3.8. Teverruk (ters murabaha)

Teverruk kavramını daha iyi anlamak için öncelikle İslam hukukundaki “îne satışı” kavramını iyi anlamak gerekmektedir.

İslam dini faizi yasakladığı için, İslam’ın yaygın olduğu bölgelerde tarih boyunca hep bu yasağın arkasından dolanma çareleri (hile-i şeriyye / kanuna karşı hile) araştırılmıştır. İşte “îne satışı” da bu yöntemlerden biridir.

“İne satışı”, bir kimsenin bir malı, belli bir fiyat karşılığında vadeli olarak satıp, aynı malı peşin parayla, sattığı fiyattan daha ucuza, sattığı kişiden geri satın almasıdır. Bu işlem görünürde normal bir satım sözleşmesi gibi algılsa da, burada malı vadeli alıp peşin satan kişinin asıl amacı nakit para temin etmek, müşteriye vadeli satıp da peşin daha ucuza ondan geri alan kişinin de amacı faize bulaşmadan fazlalık (kar) elde etmektir³³⁶.

İne satışında işlemler temel olarak şu şekilde gerçekleşir. A kişisi, B kişisine vadeli olarak bir mal satar. B, satın aldığı bu malı, satın aldığı fiyattan daha ucuza ve parasını da peşin alarak A’ya geri satar. Sonuç olarak B, ileri bir vadede daha fazlasını ödemek üzere o anda nakit para temin etmiş olur. A kişinin sattığı mal kendisine geri dönmüş ve ileriki bir vadede teslim alacağı belirli bir kar elde etmiş olur³³⁷.

İne satışında aslında iki işlem vardır. Birincisi görünürdeki muvazaalı işlem, ikincisi de muvazaanın arkasında perdelenen asıl işlem. Muvazaalı işlem bir satım sözleşmesidir. Asıl işlem ise karz sözleşmesidir (*mutuum*), faizli bir ödünçtür. İne satışının muvazaalı olması, bu sözleşmedeki faizli ödünç verme işleminin satım sözleşmesiyle perdelenmesinden kaynaklanmaktadır.

³³⁵ **Özgür**, Ersan, Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği, Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2007, s. 66.

³³⁶ **Ünal**, s. 30.

³³⁷ **Deniz**, Birnur, Osmanlı Öncesi Orta Asya Hanefi Fıkıhında İne Akdi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 52.

İne satışı yukarıda anlatılan muvazaalı yapısından ve aslında bir faizli ödünç olmasından dolayı İslam hukukunda da faizli satış olarak kabul edilmiştir³³⁸.

İne satışının kabul edilen görmeyen bir işlem olması karşısında bu defa yeni formüller aranmaya başlamış ve sözleşmeye üçüncü bir kişi dahil edilerek yeni bir finansman kullandırma yöntemi bulunmuştur. İşte bu yöntem “teverruk” olarak adlandırılmaktadır.

Teverruk, borç vermek istemeyen kişinin, bir malı borç almak isteyen kişiye vadeli olarak piyasa değerinin üstünde satıp, onu başkalarına satmasını istemesi ve borç isteyen kişinin onu aldığı fiyattan daha ucuza başkalarına satarak nakit para elde etmesi olarak tanımlanmaktadır³³⁹.

Teverruku şöyle örneklendirebiliriz; Paraya ihtiyacı olan A, B’den borç ister. B de kendisine ait bir malı vadeli olarak ve piyasa değerinin üstünde bir fiyatla ve üçüncü bir kişiye satıp parasını elde etmesi koşuluyla A’ya satar. A’da vadeli olarak piyasa değerinin üstünde bir fiyattan satın aldığı malı, daha düşük bedelle C’ye satar. Böylelikle A, peşin para elde etmiş olur, B ise vadeli olarak kar elde etmiş olur³⁴⁰. Burada teverruk iki ayrı satım sözleşmesinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmaktadır.

Katılım bankacılığı işlemlerinde teverrukun uygulaması şu şekildedir. Katılım bankası, müşterisinin ihtiyaç duyduğu fonun karşılanması için belirli bir malı satıcıdan satın almakta ve bu malı paraya çevirmek için bir başka alıcıya satmaktadır³⁴¹.

Katılım bankalarının teverruk işlemi kapsamında alım satımını yaptığı mallar genellikle nakde çevirmesi kolay olan altın, gümüş gibi değerli madenler olmaktadır³⁴².

Teverruk işleminde, işleme konu malı alıp satan kişi, malı aldığı fiyattan daha aşağı bir fiyata sattığı için teverruk işlemine “*ters murabaha*” diyenler de vardır.

Teverruk, İslam hukukunda aslında faizli bir işlem olup olmadığı hususunda tartışmalı bir konudur. Çünkü uygulamada gerçekten bir malın alım satımı söz konusu olmamakta, itibari değerler üzerinden işlemler yapılmaktadır. Ve daha da mühimi katılım bankalarında gerçekleştirilen teverruk işlemlerinde gelir garantisi söz konusu olmaktadır³⁴³.

Tartışmalı bir işlem olmasına rağmen teverruk işleminin katılım bankalarınca tercih ediliyor olmasının iki nedeni vardır. Birinci neden, katılım bankalarının kısa süreli

³³⁸ Deniz, Birnur, s. 57.

³³⁹ Ünal, s. 34.

³⁴⁰ Ünal, s. 34.

³⁴¹ Bafra, Katılım Bankacılığı, s. 87.

³⁴² Dikkaya / Kutval, s. 53.

³⁴³ Dikkaya / Kutval, s. 59.

likiditelerini değerlendirme ihtiyacı, ikinci neden ise mevduat fon kullandırma modellerine uymayan müşteri taleplerinin karşılanabilmesidir³⁴⁴.

4.3.3.3.9. Komodite

“Nitelik bakımından herhangi bir farklılık içermeyen malların uluslararası piyasalarda anlık olarak ve yüklü miktarlarda alınıp satılması işlemidir. Altın, petrol ve tarım ürünleri en çok alınıp satılan ürünlerdir. Satıcı da alıcı da bu ürünleri görmemektedir. Kağıt üzerinde belirli bir vade ve fiyat içeren sözleşme akdedilerek para transferi gerçekleştirilmektedir. Chicago ve New York borsaları komodite işlemlerinin en yoğun gerçekleştirildiği alanlardır³⁴⁵”. Katılım bankaları kısa süreli likidite dengesizliklerini gidermek amacıyla komodite işlemlerine başvururlar³⁴⁶.

4.3.3.3.10. Wakala

Wakala, bir temsilci atama işlemidir. Wakala işleminde banka, varlıkların belirli usul ve esaslar çerçevesinde satın alınması hususunda müşterinin vekili gibi hareket etmektedir. Wakala, sermaye lehine hareket eden acentelik sözleşmesidir ve genellikle uzmanlık ücreti içermektedir. Genelde büyük depo hesapları için bu yöntem başvurulmaktadır. Gerçek veya tüzel kişiler, yatırım yapılan sermayeye sahiptir ve başka bir kurumu yani katılım bankasını acente olarak tayin ederek sermayesinin çalıştırılması için uzmanlık ücreti öderler³⁴⁷.

4.3.3.3.11. Sukuk (Kira sertifikaları)

Sukuk, katılım bankacılığı fon kullandırma faaliyetleri içerisinde dünya piyasalarında en bilinen ve en çok rağbet gören enstrümandır. 2010 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerle birlikte “kira sertifikaları” adıyla Türkiye’de de gerek yurt içi gerekse yurt dışı sukuk ihraçlarına imkan tanınmıştır. Sukuk, Türkiye uygulamasında esasında katılım bankacılığı işleminden ziyade bir sermaye piyasası aracıdır. Ancak global uygulamada katılım bankalarınca gerek fon kullandırma gerekse fon toplama yöntemi olarak kullanılıyor olması ve gitgide kullanım alanının genişlemesi nedenlerinden dolayı aşağıda detaylı olarak anlatılacaktır.

³⁴⁴ Tunç, s. 158.

³⁴⁵ Baykara, Halid Velid, Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2012, s. 37.

³⁴⁶ Tunç, s. 160.

³⁴⁷ Baykara, s. 36.

Türkiye uygulamasında sukuk daha çok bir sermaye piyasası aracı özelliği gösterdiğinden, konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla öncelikle sermaye piyasası araçları hakkında kısa bir bilgilendirme yapılacaktır, ardından da sukuk konusu anlatılacaktır.

a. Sermaye piyasası araçları, menkul kıymetler, türev araçlar, tahvil, bono

(1) Sermaye piyasası araçları

Sermaye piyasası araçları, 6362 sayılı SerPK'nın 3/1-ş maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre sermaye piyasası araçları menkul kıymetler ve türev araçlar ile yatırım sözleşmeleri de dahil olmak üzere Kurulca bu kapsamda olduğu belirtilen diğer sermaye piyasası araçlarını ifade etmektedir.

(i) Menkul kıymet

Menkul kıymet kavramı, 6362 sayılı SerPK'nın 3/1-o maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre menkul kıymetler, para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzere paylar, pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ait depo sertifikalarını ve borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarını ifade etmektedir.

Kanun metninden de anlaşılacağı üzere para ve kambiyo senetlerini menkul kıymetler kategorisinde değerlendirmeyeceğiz.

(ii) Türev araçlar

6362 sayılı SerPK'nın 3/1-u maddesinde tanımlanmıştır. Türev araçlar, menkul kıymetleri satın alma veya satma veya birbirleri ile değiştirme hakkı veren; değeri bir menkul kıymet fiyatına veya getirisine bir döviz fiyatına veya fiyat değişikliğine, faiz oranına veya orandaki değişikliğe, bir kıymetli maden veya kıymetli taş fiyatına veya fiyat değişikliğine, bir mal fiyatına veya fiyat değişikliğine, SPK tarafından uygun görülen kurumlarca yayınlanan istatistiklere veya bunlardaki değişikliğe, kredi riski transferi sağlayan enerji fiyatları ve iklim değişkenleri gibi ölçüm değerleri olan ve bu sayılanlardan oluşturulan bir endeks seviyesine veya seviyedeki değişikliğe bağlı olan türev araçları, bu araçların türevlerini ve sayılan dayanak varlıkları birbirleri ile değiştirme hakkı veren türevler ile SPK tarafından bu kapsamda olduğu belirlenen diğer türev araçlarını ifade eder.

(iii) Tahvil

Tahvil, 6762 sayılı (eski) TTK'nın 420'nci maddesinde düzenlenmiştir. Kanun değişikliği esnasında 6102 sayılı TTK'ya tahville ilgili düzenlemeler alınmamıştır.

6762 sayılı TTK'nın 420'nci maddesine göre anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine "tahvil" denir.

Tahvilin bir başka tanımı ise şöyledir; anonim ortaklıklar veya devlet tarafından borç para sağlamak gayesi ile çıkarılan, vadeleri bir yıldan fazla olan sabit ya da değişken faizli borçlanma aracıdır³⁴⁸.

(iv) Bono

Bono, mevzuatta tanımlanmamış olup, 6102 sayılı TTK'nın 776'ncı maddesinde unsurlarıyla birlikte tarif edilmiştir.

Bono, senet metninde “bono” veya “emre yazılı senet” kelimesini ve senet Türkçe'den başka dilde yazılmışsa o dilde bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelimeleri, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödeme vaadini, vadeyi, ödeme yerini, kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını, düzenleme tarihini ve yerini, düzenleyenin imzasını içeren kambiyo senedidir.

b. Sukuk kavramı

Sukuk, Arapça “sakk” kelimesinden türemiş olup, terminolojik olarak “sertifika” anlamına gelmektedir. Geniş bir yelpazedeki ekonomik faaliyetleri ve projeleri finanse etmek için geliştirilmiştir³⁴⁹.

Sukuk kelimesi, faizsiz bono ve kira sertifikası olarak da adlandırılmaktadır³⁵⁰.

Islamic Financial Services Board (IFSB), sukuku “İslami prensipler ile uyumlu maddi kıymetlerdeki veya varlıklar havuzundaki nisbi sahiplik hakkını gösteren bir sertifika” olarak tanımlamaktadır³⁵¹.

Sukuk kavramı Türk hukukunda “kira sertifikaları” olarak adlandırılmaktadır. Kira sertifikaları, 6362 sayılı kanunun 61'inci maddesinde tanımlanmıştır. Madde hükmüne göre “kira sertifikaları”, her türlü varlık veya hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan, nitelikleri SPK tarafından belirlenen sermaye piyasası araçlarıdır.

Madde metninde bahsedilen “varlık kiralama şirketleri” de aynı maddenin 2. fıkrasında münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere kurulan anonim ortaklık olarak tanımlanmaktadır.

³⁴⁸ **Ayçiçek**, Fahri, “TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, S. 50, 2011, s. 32.

³⁴⁹ **Orhan**, Numan, Borsa Analiz Tekniklerinin İslami Finans Aracı Sukukta Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2017, s. 85.

³⁵⁰ **Özcan**, Seyran, Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Muhasebe Sistematiği, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, 2015, s. 34.

³⁵¹ **Tekneoglu**, Mahmut Salih, Sukukların Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolarda Sunumu- Bir Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, s. 32.

Kavram kargaşasına yol açmama adına global bir kavram olarak ifade edilirken “sukuk” kavramı kullanılacak, Türkiye uygulaması bölümünde ise artık Türk mevzuatındaki “kira sertifikası” ifadesi kullanılacaktır.

c. Sukukun özellikleri ve benzer sermaye piyasası araçlarından farkları

Sukuk, geleneksel borçlanma araçlarından olan tahvili İslami kurallara uygun şekilde ve teorik olarak faizsiz bir sisteme uyarlama düşüncesiyle ortaya çıkmıştır³⁵².

Sukuk, finansal sistemin temel finansman metotlarından olan “yapılandırılmış finans” (structured finance) yöntemine bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. “Yapılandırılmış finans”, şirketlerin klasik finansman metotları dışına çıkarak, bilançolarında yer alan varlıkları üzerinden finansman sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri uygulamalara verilen genel isimdir³⁵³.

Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri anlatılırken bu yöntemler özel cari hesap, katılma hesabı ve sendikasyon kredileri olarak sayılmıştı. Sukuku diğer hukuki ve ekonomik niteliklerinin yanında bir katılım bankası fon toplama yöntemi olarak sayan yazarlar da vardır³⁵⁴.

Sukuk, tahvilin uyarlanması ile ortaya çıkan bir senet olmasına rağmen tahvilden farklı özellikleri vardır. Tahvil, elinde bulunduran gerçek veya tüzel kişiye şahsi bir hak olan alacak hakkı kazandırırken, sukuk aynı bir hak olan hatta aynı hakların en geniş kapsamlısı olan mülkiyet hakkını kazandırır. Sukuk, temsil ettiği varlıktan elde edilecek olan gelire ortaklık ve dolayısıyla ortaklıktan kaynaklanan bir kar payı hakkı sağlar.³⁵⁵ Sukukta, mülkiyet hakkının bir sonucu olarak sukuk alıcısı sukukun ihraç edilmesine konu varlık üzerinde tam tasarruf hakkını haizdir, sukuk ihracına konu varlıkların satılması halinde sukuk alacaklısı bu satımdan kaynaklanan hasıllardan pay alma hakkını da haizdir³⁵⁶.

Tahvilin satılması alacağın devri niteliğindeyken, sukukun satılması bir varlık payının / ortaklık hakkının devredilmesi niteliğindedir³⁵⁷.

Sukuk ve tahvil arasındaki en önemli “teorik” fark şüphesiz ki “faiz” konusunda olacaktır. Tahvil ihraç eden şirket veya Hazine, tahvil ihracını belli bir oranda faiz ödeme taahhüdü karşılığı gerçekleştirir, dolayısıyla tahvil satın alan gerçek veya tüzel kişiler faiz

³⁵² **Buldum**, Gökhan, Katılım Bankacılığı ve Sukuk (Kira Sertifikası) : Bir Katılım Bankası Örneği Olarak Kuveyt Türk A.Ş., Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 46.

³⁵³ **Tekneoğlu**, s. 37.

³⁵⁴ **Abdullahi**, s. 35.

³⁵⁵ **Kudun**, Candan, Sermaye Piyasası Araçlarında Sukuk ve Türkiye Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 48.

³⁵⁶ **Tekneoğlu**, s. 38.

³⁵⁷ **Kudun**, s. 48.

geliri elde ederler. Sukuk satın alan gerçek veya tüzel kişiler ise sukukun temsil ettiği varlığa ortak oldukları için, ortak olunan bu varlığın elde ettiği gelirden kar payı elde ederler.³⁵⁸

Sukukla bono arasında da bir takım farklılıklar vardır. Her şeyden önce bono bir kambiyo senedidir ve koşulsuz bir borç ikrarını ihtiva eder. Bono, hamiline “alacak hakkı” veren bir senettir. Sukuk ise mülkiyet hakkını havi bir evraktır.

Sukuk bir varlığa dayalı olarak ihraç edilen bir sermaye piyasası aracıdır. Bono ise bir varlığa değil, kayıtsız şartsız bir borç ikrarını havi alacak hakkına dayalı olarak düzenlenir.

Sukuk ihraç edilirken dayandırıldığı varlıklar aynı zamanda sukuk açısından bir teminat niteliği taşırlar. Bono da –ipotekli tahviller ve özel olarak teminat verilmiş senetler (aval gibi) hariç olmak üzere- teminat söz konusu değildir³⁵⁹.

Sukuk, hamilinin sadece ihraç eden anonim şirket veya Hazine’ye karşı alacak hakkını ileri sürebileceği bir sermaye piyasası aracıdır. Bonoda ise hamil, alacak hakkını keşideci ile birlikte –varsa- bütün cirantalar karşı ileri sürebilir. Bonoda keşideci ve –varsa- cirantalar hamile karşı müteselsilen sorumludur.

Sukuk şarta bağlı bir alacağı havidir, şart da sukuk ihraç eden şirketin kar elde etmesidir. Kar söz konusu olmazsa sukuku elinde bulunduran kişiler gelir elde edemezler. Bu yönüyle sukuk bir ödeme taahhütü içermez. Bono ise kayıtsız şartsız bir borç ikrarını havi olduğu için, bonoyu düzenleyen keşideci bono bedelini ödeyeceğini taahhüt etmektedir.

Sukuk, ihraç edilmesine konu varlığa bağlı bir sermaye piyasası değeriye, bonoda mücerretlik ilkesi söz konusudur. Yani bono, kambiyo senedi olması sebebiyle düzenlenmesine sebep olan asıl borç ilişkisinden mücerrettir, bağımsızdır. Bononun varlığı alacağı ispat bakımından tek başına yeterlidir, hamil asıl borç ilişkisini ayrıca ispatlamak zorunda değildir.³⁶⁰

d. Sukuk türleri

Sukuk türleri, endekslendiği esasa ve dayandığı finansman modeline göre iki kategoriye ayrılır.

(1) Endekslendiği esasa göre sukuk türleri

(i) Proje endeksli sukuk

Planlanan bir projenin projenin finansmanını sağlamak amacıyla geliştirilmiş sukuk türüdür. En bilinen örneği Katar Hükümeti’nin 2003 yılında Doha’da Hamad Medikal

³⁵⁸ **Günaydın**, Avni, Menkul Kıymet Olarak Sukuk İhracı ve Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2015, s. 62.

³⁵⁹ **Okulu**, Abdullah, Sukuk Uygulamaları ve Dünya Sukuk Piyasasının Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2017, s. 45.

³⁶⁰ **Öztan**, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, 2006, s. 36.

Merkezi inşaatı için finansman sağlamak amacıyla çıkardığı Katar Global Sukuku'dur³⁶¹. Bu projenin finansmanı için 700 milyon ABD doları değerinde sukuk ihracı gerçekleştirilmiş ve yıllık değişken getiri oranı LIBOR+0,45 olarak belirlenmiştir³⁶².

Yukarıda sendikasyon kredileri anlatılırken sendikasyon kredilerinin sabit faizden çok değişken faizle fiyatlandırıldığı, genellikle LIBOR faiz oranından kararlaştırıldığından bahsedilmişti. Yine, LIBOR faiz oranının, “London Interbank Offered Rate’in” kısaltması olduğu, Londra bankalar arası para piyasasında likiditesi yüksek bankaların birbirlerine ABD doları üzerinden borç verme işlemlerinde uyguladıkları faiz oranı olduğu, Londra saati ile 11:00’de sabitlenen LIBOR piyasalar tarafından birçok finansal işlemde gösterge faiz oranı olarak kullanıldığı ifade edilmişti.

Bu durumda, faizli tahvil ihracına bir alternatif olarak ortaya çıkartılan sukukun, üstelik de dünyanın en bilinen proje endeksli sukuk ihracında, getiri oranının LIBOR+0,45 olarak belirlenmesinin, nasıl bir faizsiz işlem olduğu ve yine sukukun baştan belirlenen bir getiri oranıyla ihraç edilmesi durumunda, tahvilden ne farkının kaldığı hususları izaha muhtaçtır.

Yukarıda sukuk ve tahvil arasındaki farkları aktarırken, özellikle faizle ilgili farkların aktarıldığı bölümlerde, bu farkların “teorik” olduğu hususu özellikle belirtilmiştir. Çünkü kanaatimizce, yukarıda diğer bölümlerde eleştirilen pek çok katılım bankacılığı fon kullandırma yönteminde olduğu gibi, sukuk konusunda da yalnızca “faiz” yerine “kar payı” gibi farklı kavramlar kullanılarak belli bir müşteri kitlesinin manipüle edilmesi söz konusudur.

(ii) Varlık endeksli sukuk

Şirketlerin, sahibi oldukları varlıklardan elde edecekleri kazanç hakkının yatırımcılara satarak fon sağladıkları sukuk türüdür³⁶³. Malezya Hükümetinin 2002 yılında elindeki arazilerin bir kısmının kullanım hakkını özel amaçlı bir şirkete (Special Purpose Vehicle – SPV) satması ve SPV’nin de bu arazileri yatırımcılara beş yıllığına tekrar satması en bilinen örneklerdendir. SPV, kullanım hakkını saklı tutarak değişken oranlı sukuk ihraç etmiştir³⁶⁴.

³⁶¹ **Merdin**, Ferdi, Sermaye Piyasasında Faizsiz Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Sukuk Yatırımcı Profiline Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 25.

³⁶² **Dikgöz**, Berin, Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Muhasebeleştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, s. 59.

³⁶³ **Merdin**, s. 25.

³⁶⁴ **Aslan**, Hakan, Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 63-64.

(iii) Bilanço endeksli sukuk

Bilanço endeksli sukukta birden fazla projenin finansmanı sağlanmaktadır. Bir katılım bankası, müşterilerinin projelerini finanse edebilmek için sukuk ihraç ederek uluslararası sermaye piyasalarından fon toplayabilmektedir. İslam Kalkınma Bankası'nın 2003 yılında 400 milyon ABD doları değerinde beş yıl vadeli sukuk ihraç etmesi en bilinen örneğidir.³⁶⁵

(2) Dayandığı finansman modeline göre sukuk türleri

Dayandığı finansman modeline göre sukuk türleri; mudaraba sukuk, muşaraka sukuk, murabaha sukuk, icara sukuk, selem sukuk, istisna sukuk, melez sukuk olarak sayılabilir.

Tüm bu sayılan sukuk türlerinin yönetsel olarak yukarıda katılım bankacılığı fon dağıtma yöntemleri arasında sayılan mudaraba, muşaraka, murabaha, icara, selem ve istisna sözleşmelerinden bir farkı yoktur. Bu sözleşmelerin sukuka adapte edilmiş halleridir. Tek fark, burada yatırımcı bankaya sermayesini getiren müşteri değil, ihraç edilen sukukları satın alan sukuk alıcısıdır. O nedenle bu sukuk türleri detaylı olarak anlatılmayacaktır. Sadece “melez sukuk” hakkında kısa bir bilgi vermek gerekmektedir.

Melez sukuk, yatırımcıların farklı talepleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuş karma bir sukuk türüdür. Zaten “hibrid sukuk” veya “karma sukuk” olarak da adlandırılmaktadır. Bu sukuk türünde ilgili varlık havuzu istisna, murabaha ve icara sözleşmelerinden oluşmaktadır. Fonların daha yüksek hareket kabiliyetini sağlamak amacıyla böyle karma bir varlık havuzu oluşturulmuştur³⁶⁶.

e. Türk hukukunda sukuk uygulaması: kira sertifikaları

Sukuk Türk hukukunda “kira sertifikaları” kavramıyla ifade edilmektedir. Kira sertifikaları yalnızca Varlık Kiralama Şirketleri (VKŞ) tarafından ihraç edilebilir.

Türk hukukunda kira sertifikaları sahiplik, yönetim sözleşmesi, alım-satım, ortaklık, eser sözleşmesi esaslarının birine veya birkaçına dayalı olarak ihraç edilebilir ve sahiplerine elde edilen gelirlere payları oranında hak sahibi olma imkanı sağlar.

VKŞ'ler kanunen anonim şirket olarak kurulmak zorundadırlar.

VKŞ'ler kira sertifikalarını halka arz yoluyla ihraç edebilecekleri gibi, halka arz söz konusu olmaksızın doğrudan satılmak üzere de ihraç edebilirler.

Kira sertifikasına konu varlıkların SPK lisanslı değerlendirme kuruluşlarınca kıymet takdirlerinin yapılması zorunludur.

³⁶⁵ Aslan, Hakan, s. 64; Dikgöz., s. 59; Merdin, s. 25.

³⁶⁶ Güngören, Muaz, Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 112.

4.4. Katılım Bankacılığına Yöneltilen Eleştiriler

Katılım bankacılığına karşı yöneltilen eleştiriler sistemin aslında iddia edildiği gibi “faizsiz bankacılık” olarak nitelendirilemeyeceği, “kar ve zarara katılma” ifadesinin fiili karşılığının olmadığı, katılım bankalarının işlemlerinin mevduat bankalarının yaptığı işlemlerden usulen bir farklılık göstermediği yönündedir.

Katılım bankacılığı işlemlerinin “faizsiz bankacılık” olarak nitelendirilemeyeceği yönündeki eleştirilerin ilk gerekçesi; “kar ve zarara katılma oranlarını” belirleme yetkisinin Cumhurbaşkanı (eskiden Bakanlar Kurulu) veya Cumhurbaşkanı’nın yetki devri yapması halinde Merkez Bankası’nda olmasıdır.

İkinci gerekçe; ne katılım bankalarının ne de katılım bankalarına sermayelerini yatıran kişilerin sürekli olarak “kar payı” alıyor olmaları, katılım bankalarının sürekli olarak kar dağıtması ve ne katılım bankalarının ne de müşterilerinin zarara katılma gibi bir durumla karşılaşmıyor olmalarıdır³⁶⁷.

Katılım bankacılığı işlemlerinin “faizsiz bankacılık” olarak nitelendirilemeyeceği yönündeki eleştirilerin üçüncü gerekçesi, katılım bankalarının internet sitelerine girildiğinde, hesaplama araçları kısmında, bankaya sermaye yatıracak olan müşterilerin yatırdıkları sermayelerinin karşılığında ne kadar “kar payı” alacaklarının baştan hesaplanabilmesidir³⁶⁸.

Katılım bankalarının, fon kullandırma faaliyetleri bağlamında fon kullandırdıkları müşterilerinden kefalet, rehin, ipotek vs. teminatlar alarak alacaklarını garanti altına almaya çalıştıkları veya en azından risklerini asgariye indirmeye çalıştıkları görülmektedir. Katılım bankalarının müşterilerinden teminat alması ise “kar-zarar ortaklığı” prensibine uygun düşmemektedir.

Halbuki “kar” ve “kar payı” kavramları yukarıda detaylı anlatıldığı üzere şarta bağlı alacak haklarıdır. Kar ve kar payı hakkını haiz olabilmek için öncelikle kar elde edilmesi gerekmektedir. Kar ise, elde edilmesi garanti bir alacak olmadığı gibi oranı da baştan belirlenemez. Katılım bankasına belli bir vadeyle sermaye yatırıldığında, vade sonunda katılım bankasının anaparanın üzerine ne oranda bir kar ödeyeceği sözleşmenin başında biliniyorsa bir ortak girişim değil, faizli ödünç sözleşmesi (*mutuum*) söz konusudur. Katılım bankasının vade sonunda müşterisine ödediği fazlalık da “kar payı” değil, faizdir.

³⁶⁷ Yurttadur / Yıldız, s. 77.

³⁶⁸ <https://www.albaraka.com.tr/hesaplama-araclari.aspx>; <https://www.kuveytturk.com.tr/>; <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hesaplama-araclari/Sayfalar/kar-payi-hesap-makinesi.aspx>; <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/>; <https://www.ziraatkatilim.com.tr/Sayfalar/hesaplama-araclari.aspx>, (Erişim Tarihi : 02.12.2019)

Katılım bankalarının kendi internet sitelerinde yayınlanan sözleşmeler incelendiğinde, muaccel hale gelmiş borçların ödenmemesi halinde herhangi bir ihtar veya ihbara gerek kalmaksızın borçlunun (müşterinin) temerrüde düşeceği ve temerrüt tarihinden itibaren bankanın alacağına “gecikme cezası” uygulanacağı hükmünün bulunduğu görülür. Halbuki gerek pozitif hukukta gerek katılım bankacılığı işlemlerinin dayanağı olan İslam hukukunda, katılım bankalarınca “gecikme cezası” olarak adlandırılan ceza aslında temerrüt faizi ile eş değerdir.

İslam hukukunda Riba-ı nesie (nesie ribası) denen bir kavramdan bahsedilmiştir. Nesie ribası vade arttıkça faiz miktarının da vadeye bağlı olarak arttığı riba türüdür. Pozitif hukukta ise, muaccel olmuş bir borcun ödenmemesi ve borçlunun temerrüde düşmesi durumunda temerrüt tarihinden itibaren borca faiz işleyeceği, bu faize temerrüt faizi dendiği ve kanundan doğan bir faiz türü olduğu yukarıda ilgili bölümde anlatılmıştı. Buradan yola çıkarak ister İslam hukukunun faiz yaklaşımı isterse pozitif hukukun faiz yaklaşımı kabul edilsin, her iki halde de katılım bankalarınca uygulanan gecikme cezasının “faiz” olarak kabul edilmesi gerektiği ortadadır.

Katılım bankalarının sendikasyon kredileri kullanmaları, sendikasyon kredilerinde kredi faiz oranlarının LIBOR+ olarak kararlaştırılması, yine aşağıda anlatılacağı üzere sukuk ihraçlarında “gelir oranlarının LIBOR+ olarak belirlenmesi, katılım bankalarının fon toplama yöntemlerinde doğrudan faizli işlemler yaptıklarını göstermektedir.

Öte yandan, “kar ve zarara katılma” kavramının fiilen uygulanma imkanının olmadığını da kabul etmek gerekmektedir. Çünkü sermayelerini “faizsiz” olduğu düşüncesiyle katılım bankalarına yatıran yatırımcılar da aslında bu yatırımlarını “kazanç”/”kazanma” odaklı olarak gerçekleştirmektedirler. Katılım bankalarından “kazanç garantisi” kavramını fiilen de çıkardığımız zaman, katılım bankaları “faizsiz kazanç” peşinde olan yatırımcılar yönünden de cazibesini kaybetmektedir³⁶⁹.

“Kar-zarar ortaklığı” kavramının bir diğer açmazı da *culpa in contrahendo*’ya (sözleşme öncesi kusur), başka bir ifadeyle kötüye kullanmaya açık olmasıdır.

Dr. Yahia Abdul-Rahman, ABD’de kurulan ilk katılım bankalarını anlatırken şöyle bir anektoddan bahseder. “ ‘İslam Bankası’ adını ve alamet-i farikasını taşıyan kurumlar ile birlikte yatırım işlerine girişen ve sonunda para kaybeden bazı müşterilerine banka sorumlularının dönüp ‘Şayet uygulamada kar ve zarara iştirak varsa, bu onun İslami (banka) olduğunu ispat eder’ diyorlardı. Gerçekten de ABD’nin Doğu kıyılarında üzerinde iyice

³⁶⁹ Canbaz, s. 226.

düşünölmüş incelemeler yapılmadan girişilen çok sayıda gayrimenkul projeleri işinde sadece bilgisizlik ve tecrübesizlik sebebiyle yatırımcıların (katılımcıların) para kaybetmelerine sebep olan İslam finans şirketi (kurumu) ‘şükrederek’ bu durumun kar ve zarara iştirak anlayışını ispat eden bir nitelik kazandığını iddia etmiş ve bu şirketin başkanı buna ‘Müslüman olmanın bir bedeli, karşılığı’ adını vermiş ve hatta bunu İngilizcede kısaltma bir sözle şöyle ifade etmiştir: COBM (the Cost of Being Muslim). Bu anlayış ve bu kısaltma terim, bugün dahi birçok İslam bankası idareci ve çalışanı tarafından da kullanılmaktadır³⁷⁰.”

³⁷⁰ Abdul-Rahman, s. 420.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Katılım bankaları, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlardır. Katılım bankalarının fon toplama yöntemleri “özel cari hesap”, “katılım hesabı” ve kanunda sayılmamakla beraber uygulamada çok sık görülen “sendikasyon kredileridir”. Katılım bankalarının –Türk hukukuna göre- fon kullandırma yöntemleri ise “kurumsal finansman desteği”, “bireysel finansman desteği”, “kar zarar ortaklığı yatırımı”, “finansal kiralama (leasing)”, “mal karşılığı vesaikin finansmanı” ve “ortak yatırımlardır”.

Katılım bankalarının gerek fon toplama gerekse fon kullandırma işlemlerinde uygulayacakları kar ve zarara katılma oranları ile özel cari hesaplar dahil bu sağlanacak diğer menfaatlerin nitelikleri ile azami miktar ya da oranlarını belirleme yetkisi Cumhurbaşkanındadır. Cumhurbaşkanı bu yetkiyi Merkez Bankasına devredebilir.

Katılım bankacılığı işlemlerindeki kar ve zarara katılma oranlarının Cumhurbaşkanı veya Merkez Bankası tarafından belirleniyor olması ve yine kanunda sahibine herhangi bir getiri ödenmeyeceği açıkça ifade edilen özel cari hesaplar için de hesap sahiplerine bir takım başka menfaatlerin sağlanıyor olması, katılım bankalarının “faizsiz bankacılık” modeliyle ve yine katılım bankalarının müşterileriyle olan ilişkilerini ifade eden “kar ve zarara katılma” kavramıyla çelişmektedir.

Katılım bankaları sendikasyon kredileri vasıtasıyla da fon toplamaktadırlar. Sendikasyon kredilerinin en az iki kredi kuruluşu tarafından ortak olarak verilmesi nedeniyle hem daha yüksek meblağlı hem de daha uzun vadeli olarak kullanılabilen krediler olması bu kredileri daha tercih edilen krediler haline getirmektedir. Ancak, sendikasyon kredilerinin değişken faizli krediler olması ve faiz oranlarının LIBOR olarak belirlenmesi “faizsiz bankacılık” kavramına uygun düşmemektedir.

Katılım bankacılığının global literatüründe “mudaraba” ve “muşaraka” olarak adlandırılan ve Türk hukukunda “kar zarar ortaklığı” olarak adlandırılan fon kullandırma yöntemine uygulamada pek rastlanmaması eleştirilmektedir.

Katılım bankacılığının global literatüründe “murabaha”, Türk hukukunda ise “kurumsal finansman desteği” veya “bireysel finansman desteği” olarak adlandırılan ve katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri içerisinde en yüksek paya sahip olan yönteminin aslında faizli bir işlem olduğu, mevduat bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden olan ipotek karşılığı konut kredisi (mortgage) ve araç kredisi gibi

yöntemlerden hiçbir farkının olmadığı görülmektedir. Zaten katılım bankacılığı sisteminin taraftarlarınca bile murabaha modelinin aslında hile-i şeriyeye (kanuna karşı hile) niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.

Katılım bankalarının müşterilerine sürekli olarak kar payı dağıtıyor olması ve henüz ne katılım bankalarının ne de müşterilerinin zarara birlikte katılmalarına rastlanılmaması, katılım bankacılığı işlemlerinin “faizsiz bankacılık işlemi” olup olmadığı konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Katılım bankalarının müşterileriyle yaptıkları kredi sözleşmeleri incelendiğinde, borcu muaccel olduğu halde ödemediği için temerrüde düşen katılım bankası müşterilerine “gecikme cezası” uygulandığı görülmektedir. Bu gecikme cezası ise hukuki nitelik olarak aslında “temerrüt faizi”dir. Katılım bankalarının “gecikme cezası” adı altında “temerrüt faizi” uyguluyor olmaları “faizsiz bankacılık” kavramıyla ters düşmektedir.

Yine katılım bankalarının, fon kullandırdıkları müşterilerinden kefil, rehin, ipotek vs. gibi teminatlar alarak alacaklarını garanti altına alma veya risklerini azaltma faaliyetlerinde bulunmaları kar-zarar ortaklığı prensibine uygun düşmemektedir.

Sukuk ihraç eden kuruluşların, yatırımcılara ödeyecekleri getiri oranlarını LIBOR (veya LIBOR+) olarak belirlemeleri, tahvile alternatif olarak “faizsiz” bir menkul kıymet olarak geliştirilen sukukun “faizsiz” (Riba Free) özelliğinin olmadığını göstermektedir.

Hukuki anlamda katılım bankalarının yaptıkları işlemlerin mevduat bankalarının yaptıkları işlemlerle büyük farklılıklar göstermediği, katılım bankalarının mevduat bankalarının yaptıkları işlemlerin yanında, mevduat bankalarınca gerçekleştirilmeleri yasak olan finansal kiralama ile gayrimenkul ve emtia alım satım yetkilerini haiz oldukları görülmektedir.

Katılım bankalarının gerçek anlamda “faizsiz bankacılık” modeli uygulayabilmeleri için hem fon toplama hem de fon kullandırma hususlarında “kar zarar ortaklığı yatırımı” yöntemine ağırlık vermeleri gerekmektedir. Ancak bu yöntemin uygulamasının kötüye kullanmaya açık olması ve yine insanların ahlaki yapısı gibi sübjektif kriterler nedeniyle pratik olarak çok zor olduğu gerçeğini de göz önüne almak gerekmektedir. Bahsi geçen sübjektif kriterler kar-zarar ortaklığı prensibinin fiili uygulamasını imkansız hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdılalı, O.I. (2015). *Faizsiz Bankacılık ve Faizsiz Fon Kaynağı Olarak Sukukun Yeterliği Üzerine Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Abdul-Rahman, Y. (2015). *İslam'da Bankacılık ve Finansman*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Aksoy, N. (2017). *İslam'da Mudaraba ve Katılım Bankacılığında Uygulama Potansiyeli*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alıcı, Y. (2017). *Bankacılık Kanunu Şerhi*, C.-I-II., 2. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Altındaş, H. (1998). *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Arslan, Ç. / Kırmızı, M. (2010). *Türk Hukukunda Faiz ve Munzam Zarar*, 3. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arslanlı, H. (1960). *Anonim Şirketler I*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Aslan, H. (2012). *Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, İ. (2004). 'Tasarruf Mevduatı Sigortası'nın Hukuki Niteliği', *Türkiye'de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu*, Türkiye Barolar Birliği & TEB Sigorta, İstanbul, s. 88-99.
- Aslan, Ö. (2013). *İslam Bankaları ve İslam Bankacılığı Kapsamında Yer Alan Finansal Araçlar*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aşçı, O. (2009). *Anonim Ortaklıklarda Kar ve Karın Dağıtımı*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Atılğan, Ş.H. (2009). *Türk Banka Hukuku'nda Katılım Bankacılığı*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ayçiçek, F. (2011). 'TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller', Muhasebe ve Finansman Dergisi, S.50, Nisan/2011, s. 59-76.
- Aydoğdu, M./ Ayan, S. (2014). *Türk Borçlar ve Türk Ticaret Hukukunda Yer Alan Faiz İle İlgili Düzenlemelerin Değerlendirilmesi*, 2'nci Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Azimov, S. (2016). *Son Dönem Osmanlı ve Modern Türkiye Ekonomisinde İslami Kamu Finansman Kaynakları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul.
- Bafra, E. (2015). *Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmesinin Temelleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bafra, E.(2016). *İslami Bankacılıkta Sukuk (Kira Sertifikaları) ve Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bahtiyar, M. (2018). *Ticari İşletme Hukuku*, İstanbul: Beta Basım.
- Bahtiyar, M. (2019). *Ortaklıklar Hukuku*, İstanbul: Beta Basım.
- Barlas, N. (2016). *Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri*. 4'üncü Baskı. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Başgümüş, A. (1997). *Özel Finans Kurumlarının Sermaye Piyasası İçindeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Battal, A. (1999). *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü.
- Bayındır, A. (1992). 'İslam'da Faiz Mefhumu Ve Unsurları', *Para, Faiz ve İslam*. İstanbul: İSAV.
- Bayındır, S. (1995). *Özel Finans Kurumlarının İslam Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baykara, H.V. (2012). *Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Birsel, M.T. (1960) "Anonim Şirketler Umumi Hükümler", C. 1, İstanbul.

- Birsel, M.T. (1973). *Anonim Şirketler Hukukunda Kar Kavramı*. İzmir: Ege Üniversitesi İ.T.İ.A.
- Bozbaş, F. (2013). *İslam Hukukunda Daru'l-Harbde Faiz Tartışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Buldum, G. (2016). *Katılım Bankacılığı ve Sukuk (Kira Sertifikası) : Bir Katılım Bankası Örneği Olarak Kuveyt Türk A.Ş.*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Canbaz, M. (2016). *Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Beta Basım.
- Canbazoglu, C. (2012). *Borçlanma Maliyetlerinin Muhasebe Standartları ve KOBİ'ler İçin UFRS-TFRS, Vergi Mevzuatı Kapsamında Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Canözü, S. (2016). *Anonim Şirketlerde Kar Payının Tespiti ve Dağıtılması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cebeci, İ. (2010). *Modern İslam İktisadı Literatüründe Murabaha Tartışmaları*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Celebcioğlu, A. (2017). *Türkiye'de İslami Finansın Tarihi ve Kullanılan Finansman Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cüre, E. (2017). *İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çalışkan, H. (1998). *İslam Hukukunda Alet-Emek Ortaklığı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çambel, H. (2017). 'Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Fon Toplama ve Fon Kullandırma Yöntemleri', Kaya, F. (Ed.), *Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Beta Basım, s. 125-145.
- Çelik, S. / Şahballı, S.N. (2017). 'Katılım Bankalarını Konvansiyonel Bankalardan Ayıran Temel Farklılıkları ve Faizsiz Finansman Aracı Ortaklık Türleri', Kaya, F. (Ed.), *Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Beta Basım, s. 107-123.

- Çetin, S.(2011). *Borçlu Temerrüdünün Sonuçları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik, K. (2009). *Ekonomi Hukuku Yaklaşımı İle Banka Hukuku*. 2'nci Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Çimen, S.(2010). *İslam Hukukunda Faizin İlleti İle İlgili İhtilaflar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çoban, Y. (2016). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çürük, S.A. (2013). *İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Deniz, A. (2006). *İslam Hukukunda İllet Kavramı ve Faizin İlleti*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Deniz, B. (2017). *Osmanlı Öncesi Orta Asya Hanefî Fıkhında İne Akdi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dikgöz, B. (2015). *Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Muhasebeleştirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dikkaya, M. / Kutval, Y. (2014). *Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Doğan, M. (2006). *Siyasal Açıdan 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Domaniç, H. (1988). *Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi*. İstanbul: Temel Yayınları.
- Erdem, N. (2004). ‘*Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri*’, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2., s. 253-272.
- Erdem, N. (2012). ‘*6102 Sayılı “Yeni” TTK’ya Göre Anonim Ortaklık Pay Sahiplerinin “Müktesep” (Kazanılmış) Hakları*’, Regesta, C. 2, S. 1, s. 29-44.
- Erdoğan, B. (2018). *Roma Borçlar Hukuku Dersleri*. 1.7.2012’de yürürlüğe giren Yeni Türk Borçlar Kanunu’na göre hazırlanmış yeni bası. İstanbul: Der Yayınları.
- Geçgel, E. (2018). *Anonim Şirketlerde Kar Payı Avansı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

- Gözütok, Z. (2015). *Faiz Hukuku*. Ankara: Bilge Yayınevi.
- Günaydın, A. (2015). *Menkul Kıymet Olarak Sukuk İhracı ve Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gündoğdu, A. (2016). 'Bankaların Faaliyet Alanlarının Gelişimi', Gündoğdu, A. (Ed.), Küresel Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gündoğdu, A. (2017). *Bankacılık Hukuku*. 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güney, A. (2017), *Banka Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul: Beta Basım.
- Güney, A. (2017), *Banka İşlemleri*, 10. Baskı, İstanbul: Beta Basım.
- Güngören, M. (2011). *Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği*, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Helvacı, M. (2000). *Borçlar ve Ticaret Kanunu Bakımından Para Borçlarında Faiz Kavramı*. İstanbul: Beta Basım.
- Helvacı, M. / Kaya, A. / Ülgen, H. / Kendigelen, A./ Nomer Ertan, F. (2015). *Ticari İşletme Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- İbcioğlu, M. (2009). *The History and Growth of Islamic Banking In Turkey; Comparison With The Conventional Banks*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İmregün, O. (2002). 'Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Kar Payı Hakkı', Kendigelen, A. (Ed.), Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, İstanbul: Beta Basım. S. 413-434.
- İskender, H.(1995). *Risk Sermayesi ve Risk Sermayesi Sektörünün Gelişiminde Faizsiz Finans Kurumlarının Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Karahan, H. (2015). *Faizsiz Finans Teknikleri: Reel Sektöre Yönelik Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakuş, A. (2006). *İslam Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Karaman, H. (2003). *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, C. I-II-III. İstanbul: İz Yayıncılık.

- Karmış, E. (2017). *Uygulamalı Faiz ve Alacak Hesapları Hukuku*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karyağdı, N.(2008). *Tüm Yönleriyle Kar Dağıtımı*. İstanbul: Oluş Yayıncılık.
- Koyuncu, A.Ç. (2017). *Ticari İşlerde Faiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kudun, C. (2016). *Sermaye Piyasası Araçlarında Sukuk ve Türkiye Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Merdin, F. (2016). *Sermaye Piyasasında Faizsiz Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Sukuk Yatırımcı Profiline Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mutlu, İ. (2003). *Faiz*. İstanbul: Mutlu Yayıncılık.
- Okulu, A. (2017). *Sukuk Uygulamaları ve Dünya Sukuk Piyasasının Gelişimi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Okumuş, A. (2013). *Risk Sermayesi Oluşumunda Katılım Bankacılığının Rolü ve Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Omağ, A. (2016). ‘*Kavramsal ve Teorik Açısından Kar Payı*’, Koç, İ.Ö. (Ed.), Şirketlerde Kar Payı Dağıtımı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. s. 1-28.
- Orhan, N. (2017). *Borsa Analiz Tekniklerinin İslami Finans Aracı Sukukta Uygulanabilirliği*, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Önal, M.İ. / Önal, M.M. (2016). ‘*Faizsiz Bankacılık Uygulamaları ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*’, Delice, G. / Ege, İ. (Ed.), Para-Banka-Kredi ve Finansal Sistem, Ankara: Gazi Kitabevi. s. 359-382.
- Özcan, S. (2015). *Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Muhasebe Sistematiği*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Özdemir, M. / Aslan, H. (2017). *Türkiye’de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Özgür, E. (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği*, Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Öztan, F. (2006). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi

- Özulucan, A. / Özdemir, F.S. (2010). *Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Özyurt, K. (2015). *Banka Kredilerine Alternatif Olarak Murabaha Modelinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Poroy, R. / Tekinalp, Ü. / Çamoğlu, E. (2019). *Ortaklıklar Hukuku I*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pulaşlı, H. (2001). 'Şart Kavramı ve Anonim Şirketler Hukukundaki Şarta Bağlı Haklar', Kendigelen, A. (Ed.), Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı. İstanbul: Beta Basım. s. 218-232.
- Pulaşlı, H. (2011). *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Şirketler Hukuku Şerhi, C.2*. İstanbul: Adalet Yayınevi.
- Pulaşlı, H. (2017). *Şirketler Hukuku Genel Esaslar*, İstanbul: Adalet Yayınevi.
- Reisoğlu, S. (2015). *Bankacılık Kanunu Şerhi, C. I-II*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Rımaz, M. (2014). *İslami Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sakarya, Ş. / Sezgin, H. 2015, 'Sendikasyon Kredisi Kullanımının Bankaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: Olay Çalışması Yöntemiyle BİST'te Bir Uygulama', Bankacılar Dergisi, S. 92, Mart 2015, s. 5-24.
- Somer, P. (2016). *100 Soru-100 Cevap Roma Borçlar Hukuku*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Sonsuzoğlu, E. (2013). *Türk Vergi Hukukunda Fer'i Borç ve Alacak Olarak Faiz ve Zam. 2*. Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Tahiroğlu, B. (2016). *Roma Borçlar Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tandoğan, H. (1985). *Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü.
- Taşdelen, S.S. (2015). *Bankacılık Kanunu Şerhi C.I-II. 2*. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Tekçam, R. (2017). *Faizsiz Bankacılıkta Denetim: Türkiye İçin Model Önerisi*, Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul.
- Tekinalp, Ü. (2009). *Ünal Tekinalp'in Banka Hukukunun Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

- Tekinay, S.S. / Akman, S. / Burcuoğlu, H. / Altop, A. (1985). *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Tekneoğlu, M.S. (2015). *Sukukların Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolarda Sunumu- Bir Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Thein, A. (2012). *A Study Of Interest Free Banking, Trends In The World*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tiftik, M. (2007). *Türk Hukukunda Katılım Bankası Katılma Hesabı Sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Tuncer, S. (2010). *Joint Venture Sözleşmeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tunçsiper, Y. (2011). *Finansal Kiralama Sözleşmesinde Tarafların Borçları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, O. (2015). *Güncel Ticari İlişkilerde İne Satışı*, Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Ülgen, H. / Helvacı, M. / Kendigelen, A. / Kaya, A. / Nomer Ertan, F. (2015). *Ticari İşletme Hukuku*, İstanbul: On İki Levha Yayınları
- Yanlı, V. (1997). 'Anonim Şirketlerde Karın Tamamen Devrine İlişkin Bir Tasarruf Yapılabilir mi', İÜHF Dergisi, C. LV, S. 4, s. 201-2016.
- Yanmaz, T. (2011). *A Kind of Islamic Financial Instrument: Sukuk and Applications in the World*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yanpar, A. (2015). *İslami Finans: İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yaran, R. (1994). *İslam Hukukunda Borçlunun ve Alacaklının Temerrüdü*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yasaman, H. (2013). *Ticari İşlerde Akdi Faiz ve Temerrüt Faizi*”, *Banka Hukuku İle İlgili Makaleler Mütalaalar Bilirkişi Raporları*, C. II. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Yıldırım, Ü. (2005). *Türkiye’de Sendikasyon Kredileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yurttadur, M. / Yıldız, İ. (2017). *Faizsiz Finans*. İstanbul: Beta Basım.

Yüzbaşıoğlu, N. (2014). *Proje Finansmanında Faizsiz Finansman Yöntemleri ve Araçları*, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları:

Eğilmez, M. (2014). ‘Yorumlar’, *Merkez Bankası Faizleri (Son Durum)*, 11.11.2019, adres: <http://www.mahfiegilmez.com>.

Diyanet Vakfı Meali, 22.11.2019, adres: <http://www.kuranmeali.com/>

TKBB (t.y.) *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?* 20.11.2019, adres: <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>

TBMM (t.y.), adres: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.anasayfa

Resmi Gazete (t.y.), adres: <http://www.resmigazete.gov.tr/>

TCMB (t.y.), adres: <https://www.tcmb.gov.tr/>

FKB (t.y.), adres: <https://www.fkb.org.tr/sektorler/finansman/>

Ziraat Katılım (t.y.), adres: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/Sayfalar/anasayfa.aspx>

Albaraka Katılım (t.y.), adres: <https://www.albaraka.com.tr/>

KuveytTürk Katılım (t.y.) adres: <https://www.kuveytturk.com.tr/>

Türkiye Finans (t.y.), adres: <https://www.turkiyefinans.com.tr>

TDK (03.12.2019), adres: www.tdk.gov.tr/